

ПЯЩАК

ВЫДАНЬНЕ БЕЛАРУСКАГА КУЛЬТУРНА-
АСЬВЕТНІЦКАГА ЦЭНТРУ
КЛІВЛЕНД
ЗША

№4(24), 1993

7 красавіка споўнілася 10 гадоў з дня сьмерці Ларысы Геніюш.

Аб жыцьці і творчасьці Ларысы Геніюш

чытайце нарыс Льва Мірачыцкага «Жыцьцё для Айчыны», ст. 34

Polacak

Published with the financial support of the parish
Mother of God of Zyrovicy,
Cleveland, Ohio, USA.

Рэдакцыйная калегія: **Святлана Белая** (рэдактар),
Міхась Белямук (сакратар), сябры—**Сяргей Карніловіч**, **Вольга Дубаневіч** (МакДэрмат), **Янка Ханенка**, **Янка Салавянюк**.

Editorial board : **Svetlana Belaia** (Editor),
Michael Bielamuk (Secretary), Members--**Serge Karnilovich**, **Yanka Chanenka**, **Olga Dubanevich** (McDermott), **Jan Solowianiuk**

Ганаровыя сябры рэдкалегіі:
Анатоль Белы, **Васіль Быкаў**, **Язэп Юхо**.

Прозьвішчы падпішчыкаў і ахвярадаўцаў рэдакцыя
будзе публікаваць у часопісе.

All correspondence should be addressed to:
S.Belaia or M.Bielamuk,
10915 Lake Rd., Cleveland, Oh. 44102, USA.
Tel. & Fax. (216) 651-3451

З'рцало життя

Васіль Пуцко. Жыровіцкая ікона Божае Маці. 3

Наша гісторыя

Міхась Белямук. Тапаграфія знаходак манэт і аздобаў. 9

Паўла Урбан. Да пытанняў этнічнай прыналежнасці старжытных ліцьвіноў. 14

Пад бел-чырвона-белым сьцягам

Міхась Белямук. Беларускі Дом Амэрыкі. 16

З архіваў КДБ

Уласнаручныя паказаньні Езавітава, Канстантына Барысавіча. 27

Гісторыя эміграцыі

Леў Мірачыцкі. Жыцьцё для Айчыны. Эмігранцкі лёс Ларысы Геніюш. 34

Роднае слова

Васіль Супрун. Зь інцінскіх «ксіў». Да Ларысы Геніюш. 42

Міхась Кавыль. Із агню ды ў полям. 44

Пётр Нядзьвецкі. Сумна. 48

Лісты з Бацькаўшчыны

«Мы яшчэ сустрэнемся». 52

Карані нашага роду

Язэп Сажыч. «Я быў сярод свайго народу». 55

Чарнобыльскі шлях

Сьвятлана Белая. Куды вядзе гэты шлях?. 59

3 жыцьця эміграцыі. 64

На першай бачынцы вокладкі. **Янка Салавянюк.** Жыровіцкая Божая Маці, ікона ў царкве Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўлендзе.

На трэцяй бачынцы вокладкі: Ларыса Геніюш. Фота з архіва Міхася Чарняўскага.

На чацьвёртай бачынцы вокладкі: Жыровіцкая Божая Маці з гравюры Леоньця Тарасевіча, Вільня, 1682 г.

ЗЪВІДАЛО ЖЫЦІМ

Жыровіцкая ікона Божае Маці

Васіль Пуцко

Штогод, згодна Праваслаўнаму царкоўнаму календару, 7(20) травеня адбываецца святаванне Жыровіцкай іконы Божай Маці. Асабліва ўрачыста яно святакуецца ў манастыры, дзе яна захоўваецца на працягу 500 год, і куды на пакланенне ёй ідуць шматлікія паломнікі. Гэта ікона вядомая, дзякуючы шматлікім спіскам, выкананымі ў ікананіснай або жывапіснай манеры. Аднак сапраўдная ікона, якая захоўваецца ў Жыровіцкім Свята-Успенскім манастыры—гэтая мініяцюры каменны рэльеф. Аб гэтым толькі ўскосна ўзгадваюць аўтары, якія расказваюць аб іконе і цудах, якія праславілі яе, аб гістарычным мінулым беларускага манастыра.

Здаецца даволі нечаканым тое, што найбольш вядомыя і паважаныя ў хрысціянскім сусьвеце іконы Божай Маці часта бываюць амаль зусім недасьледаванымі як творы царкоўнага мастацтва. Прычынай таму зьяўляецца іх недаступнасць для дасьледчыкаў, (іконы зьмяшчаюцца ў асобных футлярах і перад гэтымі святаўнямі пастаянна адбываліся малітвы). Аб Жыровіцкім абразе ў гісторыі беларускага мастацтва сказана ўсяго толькі некалькі словаў.¹ І гэта аб іконе, якая зьяўляецца нацыянальнай рэліквіяй Беларусі, іконе, зь якой зьяўлялася столькі гістарычных падзеяў, царкоўных паданьняў, народных легендаў!² Пэўна, незадавальняючы стан, у якім захаваўся рэльеф, што быў пашкоджаны яшчэ ў старажытнасьці пажарам, думаецца, усе-ж ня можа быць падставай для выключэньня іконы зь ліку найбольш прыкметных пом-

нікаў хрысціянскага мастацтва на беларускай зямлі.

Аб Жыровіцкай іконе захаваліся паданьні, якія паведамляюць, як яна зьявілася ў маёнтку скарбніка Вялікага князства Літоўскага, баярына, дворнага маршалка Аляксандра Солтана ў 470 годзе. Солтан, як асоба ў гістарычных дакумэнтах згадваецца з 1467 году, у сувязі зь ягонай замежнай вандроўкай. Здавалася-б, у карысьць прыведзенай даты гаворыць і запіс у Мінее службовай на сакавік і красавік, якую перапісаў па загаду Солтана смялянін Сямен Якаўлевіч ў 1487 г. (Вільня, Цэнтральная навуковая бібліятэка Акадэміі навук Літвы, Аддзел Рукпісаў, 19-161).³ Аднак вядома, што Жыровіцы першапачаткова ўваходзілі ў склад маёнкаў Гойцевічаў, і толькі пасля сьмерці апошняга прадстаўніка гэтага роду былі зацьверджаны граматай вялікага князя Аляксандра Казіміравіча ад 20 сакавіка 1493 г. за Солтанам.⁴

Згодна твору Феадосія Баравіка, надрукаванага па-польску ў Вільні ўжо ў 1622 г., але напісанаму па-беларуску, пад назовам «Гісторыя або повесть людей розных, веры годных, о образе чудовном, Пренасвятейшого Девы Марии, жировицком в повете слонимском, во всем згодливая, коротко написаная и з немалою працою и старанем собраная» пішацца, што: «*Всему повету Слонимскому не ест тайно, же около року господнего 1470 на том местцу, на котором тепер сут церкви монастыр и роли, была великая пуца, маючая в себе немало зверу, а кож розумею, же для жыру барзо*

способного, который был в той пуццы бестиям, то месце от продков жировом або Жировичами ест названо, або теж одхлопка тогож назвиска Жыр, который неколис во части уживал тое пуццы», калі мясцовыя сяляне пасьлі статак, «обачил один з них на древе грушковом лесном якобы во огню яком образ стоячы, чым прешрашным будучы звалал товариство, которое, пришедши тое видели, и, нерыхло осмелившись, кгды вже огонь тот гаснул, яко им на он час видело, образ взели и пану своему занесли, которого он, взявши до шкатулы сховал, але Господь Бог, который звык прославлять прославляющих Его, не допустил наяснейшее свое десницы облокасти неведомостю людем засланять, и так знаменитого скарбу в землю закопать, але рачей жебы всим требующим был выставленный и для того без вотпеня з шкатулы зникнул». Калі-ж ікона зноў апынулася на месцы свайго зьяўлення, Солтан накіраваўся ў пушчу, падумаўшы, «в часе потом коротким казал розрубиват оную пушчу, а потом церков спаяную будовати, которая, кгды докончона была, уборами ее вшелякими надал и тот образ чудовный, в серебро оправивши, в ней поставил и не мало презвитеров ховал для отправоваия порадного и уставичного набоженства.»⁵

І вось, па існуючаму паданьню, каменны вобраз, быў знойдзены сярэдгустых галінаў у дзікай пушчы пастухамі Солтана. Тыя перадалі ікону свайму гаспадару, які пасьля першых цудаў пабудоваў царкву драўляную, якая праіснавала аднак нядоўга: «Тая помененая церковь в колкодесят лет по збудованю от свечи с припадку не добре загашоное вся немал в попел се обернула». Моцна пашкоджаную ў пажары каменную ікону на папалішчы адшукалі дзеці, якія «в школе учили, играючи в день коло погоре-

лиска».

У ХУІ ст. у Жыровіцах быў заснаваны манастыр, мажліва, удавой Івана Аляксандравіча Солтана—Марыяй Васільеўнай. У пачатку ХУІІ ст. у яго гісторыі адбыліся даволі драматычныя падзеі. У 1603 г. І. Солтан залажыў Жыровіцкі кобрынскаму жыду Іцхаку Міхалевічу тэрмінам на 4 годы, але ня змог своечасова выкупіць. Тады ён забіў Іцхака Міхалевіча, за што быў аштрафаваны. А так як ня змог заплаціць штраф, манастыр дастаўся удаве забітага, Эстэры і сыну Міхелю. Манахам давялося пакінуць манастыр. У 1605 г. месьціслаўскі кашталян Іван Мялешка, пратэстант, выкупіў маёмасьць і манастыр. Новы гаспадар неўзабаве, у 1609 г. перайшоў у вуню. Ясафат Кунцевіч пераканаў яго адрадыць мужчынскі манастыр, які ў 1613 годзе быў адроджаны, але як базэльянскі.

Жыровіцкі манастыр ў ХУІІ ст. атрымаў вялікую відомасьць. Пачынаючы з Уладыслава ІУ, які пабываў тут у 1644 годзе, яго наведвалі польскія каралі, якія суправаджалі свае прыезды шчодрымі ахвярамі⁶. У 1839 г. манастыр зноў стаў праваслаўным і да 1845 г. зьяўляўся цэнтрам Літоўскай япархіі. Да сёньняшняга дня ён застаецца духоўным цэнтрам Беларусі, з адроджанай тут сэмінарыяй.

Вуніцкі іераманах Феадосій Баравік так апісаў Жыровіцкую ікону: «Образ сам ест каменный светлошаровый рыттый круглодолгий, нахшталт яйца, постат на нем пречистое Девы Марии от головы по бедра вырыта, а на правой руке младенец Исус целый вырытый, для частого целования людей побожных трохас выглядил: бо аж до наших часов без шкла его ховано. Запах мевает сам през са бардзо пенкный и приемный».

Жыровіцкая ікона Багамацеры.

Сланец, разьба, апошня трэць ХУ ст.

Жыровіцы, Сьвята-Усьпенскі манастыр.

Аб тым, як менавіта выглядала Жыровіцкая ікона Божай Маці ў ХУІІ ст. можна меркаваць па сьпіску, які знаходзіўся ў храме сьвятых Сергія і Вакха ў Рыме, і асабліва па датаванай 1682 г. гравюры Леоньція Тарасевіча, выкананай ім па малюнку П.Бачевіча⁷. Каменны абразок быў замацаваны на дошцы, упрыгожанай выявамі Прэсьвятой Тройцы, а таксама апостала Пятра і Паўла, а яшчэ фігуркамі, якія ляцяць, і кранаюцца абрамленьня з славянскім і польскім тэкстам. (Гл. вокладку — Рэд.)

Афармленьне іконы неаднойчы зьмянялася. Вось як яе апісваў архімандрыт Мікалай Радута ў сярэдзіне мінулага стагодзьдзя: «На драўлянай дошцы, выкладзенай срэбрам і пазалотаю, адлюстраваны: уверх — над Божою Маці Прэсьвятая ў кароне Тройца, у сярэдзіне — Божая Маці, якая стаіць на месяцы, па баках чудатворнага вобразу — два сьвяціцеля; унізе чаканенае адлюстраваньне сьв. пр. Якіма і Язэпа. Па-сярод гэтага адлюстраванья прывінчаная

круглая дошка, да якой замацаваны залаты кругла-прадаўгаваты ківоцек і ў ім, за крышталёным шклом, чудатворны вобраз Прэсьвятога Багародзіцы Жыровіцкай, якая трымае на левай руцэ Спрадвечнага Немаўлятку. Нерукатворны лік гэты, які зьявіўся на невялікім яшмавым камені, мае авальную форму.³

Але зараз няма і гэтага абрамленьня: яго замяніла больш простае, з арнамантам, і ня столь каштоўнае. Яно выкананае па вяртаньні іконы з Расеі, куды была вывезена ў сувязі з вайсковымі падзеямі ў 1915 годзе. Спачатку яна знаходзілася ў маскоўскім храме Васіля Блажэнага, а пазьней — у падмаскоўнай Кацярынінскай пустыні, дзе знайшлі прыют сёстры Краснастоцкага манастыра.

Паколькі абраз зьмешчаны ў металічнай аправе і закрыты хрышталём, нельга з упэўненасьцю сьцьвярджаць, ці зьяўляецца авальна форма першапачатковай, або яна нададзена разному камяню ў выніку пашкоджаньняў. Бачная праз хрышталёвую ніжнюю частку абрамленьня дае аснову меркаваць аб магчымасьці прамакутнай асновы. На вонкавай старане сланца памерам 5,6х4,4 см у плоскім рэльефе выканана паясная выява Багамацеры ў іканаграфічным тыпе «Замілаваньня». Божая Маці нізка схіліла галаву да шчакі Хрыста, які сядзіць на яе правай руцэ і прытуліўся да яе. Зь левай рукі, прыкладзенай да грудзі, свабодна спускаецца край мафорыя. Адзеньне, сабраное ў дробныя промнепадобныя складкі, паказана графічна. Галаву Багамацеры ў Хрыста акружаюць рэльефныя німбы. Рысы твару даволі слаба бачныя. Аднак вытанчаныя прапорцыі фігур і стараннасьць выкананьня разьбы дазваляе гаварыць аб яе высокім мастацтве. Малюнак і плястычныя вартасьці рэльефа сьведчаць аб тым,

што гэта рабіў таленавіты майстра. Стылістычныя прыкметы сьведчаць, што найбольш верагоднае выкананьне іконы ў апошняй трэці ХУ ст.

Іканаграфічныя аналягі жыровіцкаму абразу ў старажытнарускай каменнай пластыцы малых формаў ёсьць ідэнтычны. Іх усяго тры, і датуюцца яны адпаведна ХІV ст., канцом ХУ і пачаткам ХУІ стст.⁹ Але гаворачы ў асноўным, тып адлюстраваньня адносіцца да ліку вельмі распаўсюджаных у Бізантыі і ў славян, аб чым сьведчаць шматлікія помнікі іконапісь.¹⁰ Менавіта яны паслужылі арыгіналам для рэльефаў. Жыровіцкая ікона Божай Маці, якая зьяўляецца разным камянём, даволі шырока рэпрадукавалася сродкамі жывапісу, а з часам і друкаванага мастацтва.

Зь ліку спіскаў патрэбна перш за ўсё адзначыць спісак, які знаходзіцца ў Молчанскім манастыры ў Пуціўлі, быццам-бы завезеным туды лже-Дзьмітрыем І. Ён вы-

адзначыць спісак, які знаходзіцца ў Молчанскім манастыры ў Пуціўлі, быццам-бы завезеным туды лже-Дзьмітрыем І. Ён вы-

Жыровіцкая ікона Багаматэры. Палатно, алей, Сярэд. ХУІІІ ст. Молчанскі манастыр ў Пуціўлі.

кананы ў тэхніцы алейнага жывапісу і мае на авальным абрамленні старапольскі тэкст, які адпавядае славянскаму «Чэснейшая херувім».¹¹ Зусім магчыма, што зьяўленьне гэтага твору заходняга царкоўнага мастацтва трэба аднесці не да пачатку ХУІІ, а да сярэдзіны наступнага стагоддзя. Аб гэтым гаворыць ужо сама манэра пісьма, стылістычна бліжняя народнай карціне. Не выключана, што арыгіналам паслужыла гравюра, можа быць нават тая, што належала Лявонцію Тарасевічу. Тая акалічнасьць, што на німбах бачныя абрысы каронаў, пацьверджае правільнасьць пазнейшай даты. Як вядома Жыровіцкая ікона Божай Маці была каранавана ў 1730 годзе.¹² Гэтай папярэднічала наступная падзея.

У пачатку ХУІІІ ст. у рымскім храме сьвятых Сергія і Ваха пры рамоньце карыдора пад слоём тынкоўкі была знойдзена выява Жыровіцкай Багамацеры. Папа Клімент XI загадаў перанесці выяву ў храм, што ўрачыста і было зроблена 7 верасьня 1729 г. Звычай каранаваньня цудатворных ікон у Заходняй царкве вядомы з УІІ ст. Аднак гэта рабілася толькі ў вельмі рэдкіх выпадках. Жыровіцкая ікона была пятай па ліку іконай Божай Маці, якая была каранавана на тэрыторыі Рэчы Паспалітай. З таго часу кароны на галовах Багамацеры і Немаўляткі зрабіліся амаль неадлучнай іканаграфічнай рысай вуніцкай традыцыі спіскаў паважаных абразоў, а праз яе пераходзілі і ў праваслаўнае асяродзьдзе.

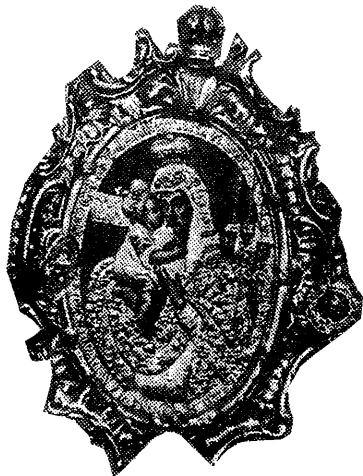
У ХУІІІ ст. на тэрыторыі Беларусі зьявіліся вялікія памерамі і надзвычайна высокія па мастацкаму ўзроўню выкананьня жывапіснай рэпрадукцыі Жыровіцкай іконы Божай Маці. Яны нярэдка ўпрыгожваліся чаканенымі металічнымі складамі і заключаліся ў пышныя барочныя абрамленьні. Апошнім, вядома надавалі авальную форму.

Зьцягам часу большасьць спіскаў адыхолзілі ўсё больш ад арыгінала па малюнку і нават прапорцыямі фігур. Заставалася толькі іканаграфічная схема, і цяжка нават уявіць, што іконныя выявы, выкананыя ў стылі барока, класыцызму ў акадэмізму ў сваёй аснове ідуць ад каменнага абразка позьняга ХУст., які строга адпавядаў бізантыйскай традыцыі. У другой палове ХІХ ст. выпускаліся нават літаграфічныя лісты, на якіх Жыровіцкая ікона літаральна ўсыпана ружамі. У наш час атрымалі распаўсюджаньне графічныя пакаляваньня малюнку, якія перадаюць толькі схему выявы або адлюстроўваюць яе на грушы, на якую з глыбокай пашанай глядзяць пастухі.

У такіх своеасаблівых формах знайшла сваё выяўленьне папулярнасьць Жыровіцкай іконы, якая захоўваецца ў манастрыскім Успенскім саборы.

Трэба падкрэсьліць, што праваслаўная іканаграфічная традыцыя Жыровіцкай іконы, якая шанаваная праваслаўнымі і каталікамі, захоўваецца ў большасьці сваіх адлюстраваньняў незалежна ад таго, калі яны выкананыя і дзе. Асноўнай тэрыторыяй іх шырокага распаўсюджаньня зьяўляецца Беларусь. Але нямала спіскаў ёсьць і за яе межамі. Шанаваньне Жыровіцкай іконы Божай Маці ў Беларусі глыбокае. І яно не паменшаецца на працягу 500-гадовага пэрыяду, які прайшоў з часу, калі аб ёй даведаліся праваслаўныя людзі.

Іканаграфічная традыцыя — найлепшы сьведка. Яна здольна расказаць аб тым, аб чым маўчаць пісьмовыя крыніцы. І калі пачасьць ахапіць большы лік самых розных рэпрадукцыяў старжытнага каменнага арыгінала іконы — будзе адкрыта яшчэ адна важная старонка ў гісторыі хрысьціянскага мастацтва Беларусі.

Жыровіцкая ікона Богамацеры.

Дрэва, алей. срэбра чаканка, гравіроўка,
Рама: дрэва,разьба, пазалота. П палова ХVIII ст.

Бібліяграфія

¹ Гісторыя беларуская мастацтва у 6 тамах.
т. 1, Мн., 1987, с. 216.

Падрабязней гл.: Пушко В. Жыровіцкі рэльеф.
Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. 1989, №2,

² Borowik Th. Historia, albo powiesc godlitwa
przez pewne podanie ludzi wiary godnych.... Wilno,
1622, Kojalowicz A. W. Miscellenea rerum ad Statum
Ecclesiasticum in Magno Litvaniae ducatu
pertinetium. Wilno, 1650, p. 28-30.

Hardy I. Relacya historyczna ozjawieniu
cudownego obrazu N.P. Zyrowickiej, Wilno, 1721.
Kulczyński I. Oratio de beatissimae Virginis
Mariae imagine Zyrowicensi, Roma, 1732.

Dubienicki J. Historia de imagine V.Mariae
Zyrowicenei, Vilgae, 1863.

Николай (Редутто), Жировицкая чудотворная
икона Божией Матери и Жировицкая обитель.
Вильна, 1867,

О жировицком монастыре и находящейся в
нем иконе Божией Матери, Виленский вестник
1864,

Паевский Л. С. Древнее сказание о Жировицах
и о чудотворном образе Жировицкой Богома-
тери, Гродно, 1897.

Жукович П. Н. Неизданное русское сказание
о Жировицкой иконе Божией Матери. / в связи
с историей русского дворянского рода Солтанов
Жировицких. / Известия Отд. русского языка и
словесности имп. Академии наук, 1912, т. XVII,
кн. 2. с.175-249.

Жировицкая чудотворная икона Богоматери
и Жировицакя обитель. Супрасльскый монастырь,
1912

³ Добрянский, Н. Ф. Описание рукописей Ви-
ленской публичной библиотеки, церковно-сла-
вянских и русских Вильно. 1882, с. 287,

Предварительный список славяно-русских ру-
кописных книг XV в., хранящихся в СССР. М.,
1986, № 272.

⁴ Жукович П. Н. Указ. соч. С. 196-197.

⁵ Гэты твор Феодосія Баравіка, датаваны
1620 годам, апублікаваны П. Н .Жуковічам у
дадатку да яго даследвання. Рукапіс БАН
СССР ф. а еп Паўла Дабрахотова, ед. хр. 38 (11,
9.21). Гл. Жуковіч П. Н .Указ. твор. С; 245-249.

⁶ Архим. Николай (Редутто). Цыт.твор с.13-14.
Чыстович М. Очерки истории западнорусской
церкви .т.2 , СПб. 1884, с. 239.

⁷ Степовик Д. В. Леонтий Тарасевич і
українське мистетво барокко. Київ, 1986, с. 61-
65.

⁸ Архим. Николай (Редутто). Цыт.твор. с. 7.

⁹ Николаева Т. В; Древнерусская мелкая
пластика из камня. XI—XV ст. Москва, 1983, №
120, 273, 339.

¹⁰ Падрабязней гл. Кондаков Н. П. Иконо-
графия Богоматери. Связи греческой и русской
иконописи с итальянской живописью раннего
Возрождения. СПб, 1910, Ён жа: Иконаграфия
Богоматери. Петроград 1915, т.II

¹¹Раздольский, П. М. Памятники церковной
старины в Путивле. Курск, 1903, с. 16-17, Репро-
дукция иконы на с. 13.

¹² Прот. Диковский Н; Коронавание Жиро-
вицкой чудотворной иконы Богоматери, Грод-
ненские епархиальные ведомости, 1901,№№ 36-
52.

Тапаграфія знаходак манэт і аздобаў

Міхась Белямук

Менская вобласць

Абрыцкая Слабада, Менскі р-н.

У 1915 г. Ю. Шавельскі раскапаў 15 курганоў, у некаторых былі шклозалочаныя пацеркі.

Лысенко... б.206, № 233

Агароднікі, Слуцкі р-н.

У 1929 г. А. Ляўданскі раскапаў 4 курганы і знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Лысенко... б. 216, №378.

Адзяцічы, Барысаўскі р-н.

У 1929-1930 гг. А. Ляўданскі раскапаў 5 курганоў і знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Лысенко... б. 196, № 821. Дубінскі С. ...б.511

Амговічы, Слуцкі р-н.

У 1954 г. Ів.Таран прыпадкова выкапаў сярэбраную грыўну X—XII ст.

Сотнікова... б.146, №367

Антанізбэрг, Мядзельскі р-н.

У 1967 г. знайшлі скарб, каля 500 арабскіх дыргемаў. Палову знойдзеных манэт перадалі ў банк, і там яны прапалі. Другую палову людзі разабралі, таксама прапалі. З гэтага скарбу А.Мойчан у сваім прыватным зборы мае 6 цэлых і 3 абламаных дыргемы.

Абасыды	ал-Куфа	Ірак	766/7	ал-Мансур
"	ал—Мухамедыя	Ірак	766/7	ал-Мансур
"	???		775-785	ал-Магді
"	Багдад	Ірак	810/1	ал-Мамун
"	ал-Мухамедыя	Ірак	823/4	ал-Мамун
"	Балх	Афганістан	???	???
"	Самарканд	Афганістан	???	???
"	ал—Мухамедыя	Ірак	???	???

2 дыргемы

Рабіцэвіч і Стуканаў... б.38-39, №29, Пობоль²... б.371, №307

Анусіна, Менскі р-н.

У 1983 г. Ю.Заяц раскапаў 4 курганы другой паловы XI ст. — пачатак XII ст. У адным

з курганоў з жаночым пахаваньнем знайшоў шклозалочаныя пацеркі, колькасьць іх не пададзена.

Заяц... б.390.

Арэшкавічы, Бярэзінскі р-н.

У 1931 г. А.Ляўданскі раскапаў 3 курганы. У адным з жаночым пахаваньнем знайшоў вяночак з тонкай тканіны, аздоблены бронзавымі бляшкімі, пакрытыя пазалотай.

ЗПГКБ Менск. вобл. б.89, №238

Барадзілаўка, Менскі р-н.

У 1981 г. Ю.Заяц раскапаў 3 курганы. У адным знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Заяц ?... б.349.

Барздынь, Менскі р-н.

У 1981 г. Ю. Заяц праводзіў раскопкі курганнага могільніка, які на беразе рэчкі Іслач, 8 км ад Заслаўя. У кургане знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Заяц ?.. б.349

Барысаў

У 1886-1887 гг. В.Завітневіч у раскопаных курганах знайшоў медальён сярэбраны зроблены з манэты (што за манэта ня ведама), маніста з круглых сярэбраных пацеркаў, шклозалочаных і шкляных; сярэбраныя кольцы, 5 шт., нашытыя на матэрыю, сярэбраныя масьціныя пярсцёнкі на пальцах рук.

Лысенко... б.53, №2

Барысаў

У 1928 г. А.Ляўданскі раскапаў 12 курганоў з XI—XII стст. У адным з курганоў знайшоў сярэбраную полуу аздобленую зерню пацерку.

Ляўданскі ?... б.261,

Яніцкая... б.153, № 171.

Барысаў (стары)

У 1971 г. на левым беразе р. Бярэзіны пры ўтоку ручая Барыса знаходзіцца гарадзішча, якое дасьледваў Г.Штыхаў. У культурным пласьце з XII-першай паловы XIII ст. знайшоў аздобы, залатое скраньёвае кальцо, на якім нанізаны тры залатыя пацеркі, аздобленыя сканьню і зерню. У тым-жа пласьце была знойдзена сярэбраная поляя зоаморфная падвеска.

Штыхов¹⁰.. б.403-404,

Яніцкая... б.154, № 171,

Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва Беларусі (ДПМБ)... мал. 3, ЗПГКБ Мн. б.81, № 201

Барысаўскі ўезд

У 1840-1843 гг. Я.Тышкевіч раскапаў 30 курганоў па цячэньню рэчкі Гайны і знайшоў у некаторых курганах сярэбраныя вітыя з дроту нашыйнікі і сярэбраныя скраньёвыя

КОЛЬЦЫ.*Савельев... б.156, № 15а.***Беразіно, Менская губ.**

Перад першай сусветнай вайной граф. А. Патоцкі праводзіў архэалягічныя раскопкі і знайшоў 3 сярэбраныя абручы. Аздобы XI—XII стст.

*Поболь 1 ... 142, №376***Верхмень, Смалевіцкі р-н.**

У 1886 г. В.Завітневіч, раскапываючы курганы, у адным знайшоў залатую рымскую манэту імператара Траяна 98-117 гг.

*Завітневіч... б. 951,**Поболь 2...б.382, № 418.***Відагошч, Менскі р-н**

Каля вёскі Відагошч знаходзіцца курганны могільнік. У 1862 г. К. Тышкевіч, у 1893 г. В. Завітневіч праводзілі раскопкі курганоў. К. Тышкевіч знайшоў сярэбраную пражку, 2 шклозалочаныя і 2 шклосярэбраныя пацеркі, В.Завітневіч таксама знайшоў шклозалочаныя і шклосярэбраныя пацеркі, але колькасьць няведаная.

*Янцкая... б. 154, № 172.**Лысенка...б.207, №240.***Высокае, Валожынскі р-н**

У пачатку XX ст. прыпадкова былі знойдзеныя бронзавыя падвескі, якія маюць сьляды пазалоты і геамэтрычныя фігуры арнаменту.

*ЗПГК Мн... б.115, № 420.***Галынка, Клецкі р-н.**

Каля 1807 г. прыблізна 20 км на поўдзень ад Клецку недалёк р. Лань быў знойдзены вялікі скарб сярэбраных рэчаў. Скарб складаўся галоўна з абручоў, але былі сярэбраныя вялікія полія пацеркі памерам галубінага яйка, аздобленыя сканьню і зерню. Абручы мелі розную таўшчыню й даўжыню. Рэчы пачарнелі ад доўгага прабывання ў зямлі. Калі іх ачысьцілі аказалася, што яны зробленыя з высокапробнага серабра і вельмі старыя, праўдападобна з XII ст. Скарб купіў С.Вэндорф. Ён частку абручоў даў ювеліру, каб стапіць, і зь серабра зрабіць новыя ювелірныя аздобы. Тыя абручы, што былі пласціністыя, мелі гравіроўку і былі эластычныя. Былі абручы сплеченыя зь вельмі тонкага дроту. Паколькі абручы даўжэйшага памеру мелі на канцах гачык і пятлю, то адны выкарыстоўваліся, праўдападобна, за паясы, інныя за нашыйнікі, а малага памеру ўжываліся за бранзалеты. Паміж імі былі такія абручы, што на палец завялікія, а ладонь немагчыма прасуніць, яны маглі быць скранёвымі аздобамі. Аднаго разу Антаніна і Людвіка Вэндорф узялі бранзалеты і нашыйнікі ў Вільню, калі пані з дому Патоцкіх угледзіла іх, то запрапанавала абмен. Яна аддавала за іх свой нашыйнік, аздоблены дарагімі камямі. Далейшы лёс уцалелых рэчаў не вядомы.

Kiersnowska... б. 77078.

Гарадзілава, Маладэчанскі р-н.

У 1854 г. А.Кіркор дасьледываў курганы над р. Беразіна, даток Нёману. Недалёк ад царквы раскапаў курган, знайшоў залатыя бляшкі, фібулу пасярэбраную, фібулу бронзавую з нанізанымі сярэбранымі пацеркамі, арнамэнтаваныя золатам.

Кіркор... б.16, Тышкевич... б.34, Покровский, б.80-81, Гуревич... 160, № 65, Поболь²... б. 369, №286,

Гарадзішча на Менцы, Менскі р-н.

У 1954 г. А.Мітрафанаў праводзіў раскопкі й у слаі X—XI ст. знайшоў сярэбраную завушнічку з падвескай. Настаўнік сярэдняй школы С.Еремчук у 1975 г. перадаў Г.Штыхаву 2 шклязалочанья і 1 шклясярэбраную пацеркі, яны былі знойдзеныя вучнямі на ўзараным палетку.

Штыхов¹... б. 64, 69, 70.

Гарадзішча, Мядзельскі р-н.

У 1969 г. А.Мітрафанаў дасьледываў селішча і знайшоў сярэбраны нашыйнік з УІ—ХІ стст. Нашыйнік быў пашкоджаны, абламаны.

Митрофанов... б. 303, ЗПКБ Мн... б. 73, №1964

Гарадзішча, Мядзельскі р-н.

У 1972 г. А.Мітрафанаў працягваў раскопкі на селішчы і знайшоў абломаную сярэбраную грыўну-нашыйнік УІІ ст.

Митрофанов²... б.365.

Гарадок, Маладэчанскі р-н

Перад 1970 г. прыпадкова ў насыпу кургана знайшлі сярэбраны нашыйнік У—УІІ ст. нашыйнік ваżyць 369 г., перахоўваецца ў абласным краязнаўчым музэі ў Маладэчна.

Штыхаў і Захарэнка... № 16, малюнак б.16.

Грэск, маёнтак, Слуцкі р-н.

У 1928 г. прыпадкова быў знойдзены арабскі дыргем.

Рабцэвіч і Стуканаў... б.38, № 25.

Гурмавічы, Маладэчанскі р-н.

З 1930 да 1935 г. Г.Галобовіч праводзіла раскопкі курганнага могільніка з XI ст. У некаторых курганах знаходзіла сярэбраныя поўкруглыя бляшкі, якія, магчыма, былі нашыванья на вопратку.

Сеняк-Holubowicz.² б.231, Гуревич... б.187, №148.

Бібліяграфія

Покровский, Поболь¹, Поболь², Рабцэвіч і Стуканов, Савельев, Шыхов¹, Яніцкая—гл. Полацак № 18. Штыхов¹⁰, -гл. Полацак № 21

Cehak-Holubowicz H.³ Zabytki archeologiczne woj. Wileńskiego i Nowogrodzkiego, Wilno, 1936.

Гуревич Ф. Древности Белорусского Помонья. Л., 1962.

Завитневич В. Область дреговичей как предмет археологических исследований Тр. Киевской духовной академии, К., 1886, кн.8.

Заяц Ю. Работы в Заславле. АО за 1983, М 1984

Заяц Ю.² Работы заславльского отряда. АО за 1981, М.1982

Kiersnowska T. Nieznany skarb srebrny z okolic Holyńki pod Kleckem. WN., W. 1957, #2.

Киркор А. Археологические разыскания в Виленской губернии, В кн. Известия Русского археологического общества СПб 1859, т.1.

Ляўданскі А. Археалагічныя досьледы у Барысаве. Працы каф. археалогіі. т. 2., Мн., 1930,

Лысенко П. Дреговичи, Мн., 1991

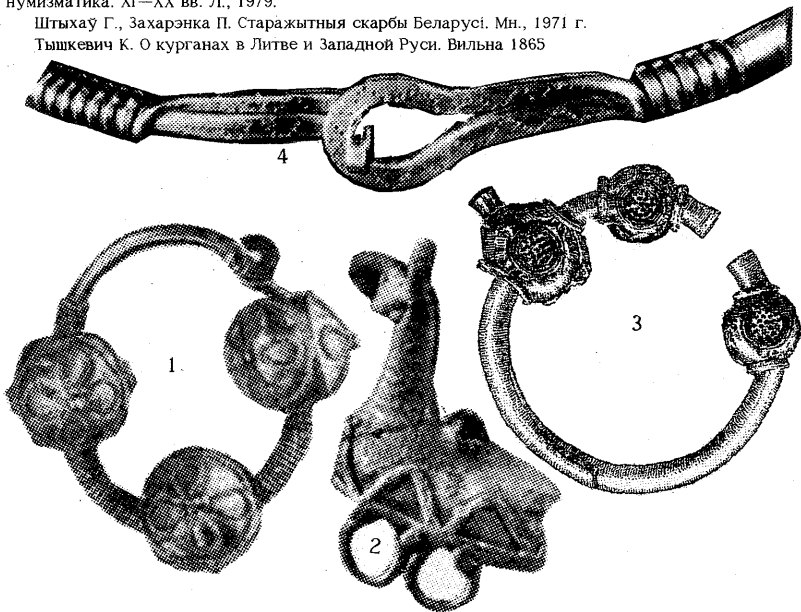
Митрофанов А. Городище и селище близ деревни Городище. АО за 1969, М., 1970.

Митрофанов А.² Изучение городища и селища близ дер. Городище. АО за 1972, М., 1973.

Сотникова М.П. Находки, зарегистрированные отделом нумизматики в 1948-1974 гг. сб. Русская нумизматика. XI—XX вв. Л., 1979.

Штыхаў Г., Захарэнка П. Старажытныя скарбы Беларусі. Мн., 1971 г.

Тышкевич К. О курганах в Литве и Западной Руси. Вильна 1865

На здымках знаходкі Менскай вобласці:

1-2—Барысаў (стары), 3—Гарадзілава, Маладэчанскі р-н, 4—Гарадок, Маладэчанскі р-н

Да пытання этнічнай прыналежнасці

старажытных ліцьвінаў

Паўла Урбан

Што-ж тычылася фактычнага абмежавання праваў жамойцаў, дык гэта вынікала з зьместу 9 артыкулу разьдзелу III. Цытуем адпаведныя мясьціны (цвёрды знак апускаецца).

«Іж достоенств врядов в дедицтво чужоземцом давано быти не маеть. Так теж мы господар абецуюм и шлюбуюм под присегаю, которую учинили есьмо великому князству Литовскому и всем станом и обывателям его... штож в том панстве в.к. Литовском и во всех землях ему прислухаючых достоинстей духовных и свецких городов дворов и кгрунтов староств в держаньи и поживаньи и вечности жадных чужоземцом и заграничником ани судесом того панства давати не маем; але то все мы и потомки наши великие князи Литовские давати будуть повинни только Литве а Руси, родичом старожитым и врожонцом великого князства Литовского и иных земель томи великому князству належачих...

А хотя бы хто обчого народу за свои заслуги в той рэчы посполитой пришол ку оселости з ласки и данины нашое, альбо которым иным правом; тогда таковые толко оселости оное ужывати мають будучы обывателем обечным великого князства и служачы службу земскую томуж панству. Але на достоенства и всякий вряд духовный и свецкий не маеть быти обираны, ани от нас господаря ставлен, *толко здавна продков своих урожонец великого князства Литовского Литвин и Русин*. А где бы одержал обчого народу человек который кольвек вряд духовный и свецкий против сему статуту напоменый того пустити не

хотел, тогда таковой маетность свою на нас великого князя Литовского тратит, кгдаж около того и в статуте судейском Польском ест описано».

Інакш кажучы, жамойцы мелі падставы адчуваць сваю, можна сказаць, палітычную і этнічную «адчужанасць». Мелі таксама падставы ставіцца да ліцьвіноў як да «людзей іншага народу». Аднолькава мелі падставу характарызаваць сябе як асобны «вольны народ».

У сувязі з гэтым варта зьвярнуць яшчэ ўвагу на гэтакі немалаважны факт.

Вялікі князь ВКЛ і кароль Польшчы Аляксандр Казіміравіч сутыкнуўся з праблемамі ў дачыненнях з Прускім тэўтонскім ордэнам. Вялікі магістр гэтага ордэну Фрыдэрык Саксонскі (1498-1510) марудзіў з пацьверджаньнем Торуньскага мірнага пагадненьня 1466 году, адмаўляўся таксама пацьвердзіць прысягай сваю васальную залежнасць ад Польскага каралеўства. З гэтае прычыны быў адрадіўся праект, які прадбачаў або перамяшчэньне таго Тэўтонскага ордэну крыжакоў у Нямецчыну, або перасяленьне яго на тэрыторыю чарнаморскіх стэпаў, дзе ён мог-бы праявіць сябе ў змаганьні з экспансіяй Турэцкай імперыі і рабунковымі набегамі татараў Крымскага ханства. Гэтую справу і мелася абмеркаваць у Ватыкане прыгаванае ўжо намі польскае пасольства, якое было даручанае Полацкаму япіскапу Эразму Цёлку. Аднак той-жа Ватыкан, у прыватнасці Папа Юльян II, згадзіўся толькі паспрыяць, каб гэты вялікі магістр Фрыдэрык Саксонскі пацьвердзіў, нарэшце, умовы згаванага

Торуньскага мірнага пагаднення і склаў прысягу сваёй васальнай залежнасьці ад польскай кароны.

Адсюль пайшоў іншы праект — на ўсёй тэрыторыі Прусіі заснаваць штосьці накшталт асобнага царкоўнага княства або незалежную каталіцкую мітраполію. Паводля гэтага праекту, каталіцкая япархія Прусіі вызвалалася б з пад юрысдыкцыі Рыжскага архіяпіскапа, вызвалалася б гэтым самым з пад кантролю і таго Прускага тэўтонскага ордэну. Гэты апошні праект асабліва падтрымліваў тагачасны япіскап Варміі (адной зь земляў Прусіі) Лукаш Ватцэльродэ.

Да асаблівасьцяў гэтага апошняга праекту належала тое, што прапанавалася і Жамойць уключыць у склад падобнага царкоўнага княства яго ў склад гэткай незалежнай каталіцкай мітраполіі. Пра усё гэта і была гаворка ў адпаведным дакумэнце, які быў ухвалены на Люблінскім сойме і ад імя польскага караля і вялікага князя Аляксандра Казіміравіча быў накіраваны ў Ватыкан дзеля апрабачыі праекту Папам Юльянам II.²⁰⁴ Дакумэнт гэты быў датаваны 28 лютым 1506 г.

Дык як тлумачыць гэты факт, маючы на ўвазе яшчэ тую акалічнасьць, што цытаваны тут дакумэнт Люблінскага сойму ўласнаручна падпісаў вялікі князь ВКЛ Аляксандр Казіміравіч, які быў «кроўным» ліцьвіном? Названая ў гэтым дакумэнце прычына, што маўляў, Жамойцкая каталіцкая япархія аддаленая ад цэнтру Польскай каталіцкай мітраполіі, аддаленая ад Гнезды і бліжэй знаходзілася ці сутыкалася з Прусіяй, не магла быць пераканальнай. Гэтак аддаленая ад Гнезды была і Віленская каталіцкая япархія. Просьба-ж, зьвернутая да Папы Юльяна, просьба заснаваць асобную Прускую каталіцкую мітраполію азначала

ўключыць у яе таксама Жамойцкую каталіцкую япархія і вылучэньне самой Жамойцкай зямлі з складу Вялікага княства Літоўскага. Бо, як гаварылася, дзеля мэтай палітычнага аслабленьня Тэўтонскага ордэну крыжакоў у Прусіі тая Пруская каталіцкая мітраполія мелася быць чымсьці больш за звычайную царкоўна-адміністрацыйную тэрытарыяльную адзінку. Мелася быць царкоўным княствам, накшталт, скажам, былой Ноўгарадзкай рэспублікі, дзе архіяпіскапу належала фактычная палітычная ўлада.

Мабыць, што факт гэты або праект, пра які была гаворка, грунтаваўся на той рэальнасьці, што Жамойць у складзе Вялікага княства Літоўскага была нібы «іншародным целам», а жамойцы адчуваліся больш збліжанымі этнічна з карэнным насельніцтвам Прусіі.

Бібліяграфія

204 Acto Alexandri, Nr. 11, pp. 520-521.

Умоўныя скарачэньні назваў публікацыяў старых аналаў, хронікаў і дакумэнтаў

AЗР— Акты, относящиеся к истории Западной России. т.1-У, СПб, 1846-1853

ПСРЛ— Полное собрание Русских Летописей
Acta Alexandri— Acta Alexandri, regis Poloniae, magni ducis Lithuaniae (1501-1506). Wydal Fryderyk Papee. W. Krakowie, 1927.

Codex Ecclesiae Wilnensis—Codex diplomaticus Ecclesiae Cathedralis necnon Dioeceseos Vilnensis. Wydal Jan Fijałek i Wladyslaw Semkowicz. t. 1. (1387-1507). Krakow. 1948

Codex epistolaris Vitoldi —Codex epistolaris Vitoldi, magni ducis Lithuaniae (1378-1430). Collectus opera Antonii Prochaska. Cracoviae, 1882.

Quellen—Ausgewahlte Quellen zur deutschen Geschicte des Mittelalters (der Neuzeit)

MGH SS—Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum (Scriptores rerum Germanicarum).

MLA—Monumenta Livoniae Antiquae. t. 1-5. Riga-Leipzig, 1835-1847.

SRL Scriptores Rerum Livonicarum. t.1-2. Riga-Leipzig, 1848-1853.

SRP—Scriptores Rerum Prussicarum. t.1-5. Leipzig, 1861-1874.

ПА БІ-ЧЫВОНА-БІЛЫМ СЬЦЯГІМ

Беларускі Дом Амэрыкі

Міхась Белямук

1619 New Hampshire Ave. N.W.
Washington D.C. 20009

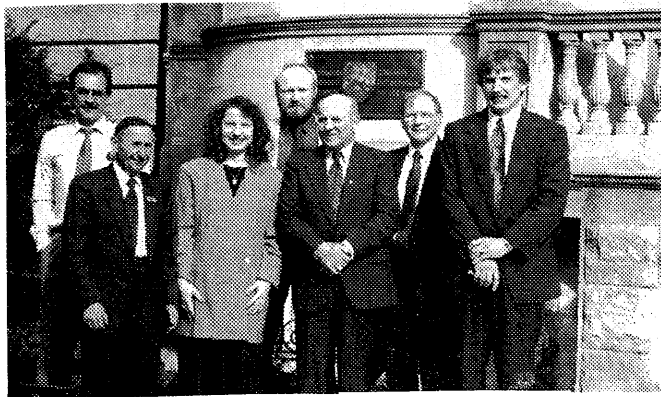
Да нядаўняга часу гэты трохпавярховы будынак быў зусім незнаёмы ні беларусам Амэрыкі, ні тым больш беларусам Бацькаўшчыны. Але з красавіка 1993 году ён увайшоў у гісторыю ня толькі Амэрыкі, але і Беларусі.

20 красавіка тут ўрачыста, у прысутнасці сотні гасьцей адбылося ўрачыстае адкрыццё Беларускае пасольства ў ЗША.

Нашая кліўлендзкая група ў складзе: Святланы Белай, Міхася Белямука, Вацлавы Вярбоўскай, Натальі й Анатоля Лукьянчыкаў, Славы і Сяргея Карніловічаў, Яна Кульбеды, Паўла Мельніка з сынам Сьцяпа-

нам, Янкі Ханенкі прыехала ў Вашынгтон некалькімі машынамі за пару гадзінаў ад афіцыйнага адкрыцця амбасады.

Гасьцей яшчэ не было, і мы мелі мажлівасць разгледзець гэты будынак, у якім будучы ўрадаваць рэпрэзэнтанты Беларусі, палюбавацца гравюрамі і карцінамі вядомых беларускіх мастакоў, якія ўпрыгожваюць сьцены, пабачыць вялікі букет кветак, прысланы ад Кліўлендзкага хору «Васількі» ягонаю кіраўнічкай Вольга Лукашэвіч, якая, на жаль, не змагла прыехаць на ўрачыстае адкрыццё. Нас здзівіла, што надбудынкам няма нашага сьцягу, але консуль Міхась Хвастоў сказаў, што трэба зачакаць да ўрачыстасьці.

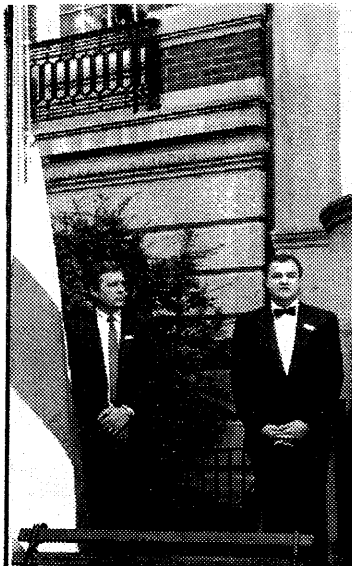

Каля будынку Беларускага пасольства ў Вашынгтоне

Зьлева направа (у першым радзе): Міхась Белямук, Святлана Белая, Сяргей Карніловіч, Мікола Прускі, Слава Карніловіч.

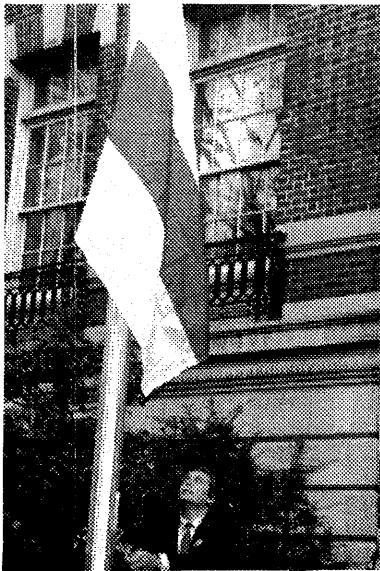
У другім радзе: Уладзімір Адашкевіч, Янка Ханенка

У 7:15 вечара па Вашынгтонскаму часу над беларускім консульствам быў падняты бел-чырвона-белы сьцяг. Пасьля кароткай цырымоніі адкрыцьця ўсе ўвайшлі ў упрыгожаную кветкамі залю.

Цырымонія падняцьця сьцягу: (зьлева направа) В.Пладунаў, П. Краўчанка.
Сьцяг падымае В.Пладунаў

дзяржавамі. Безумоўна, мы гэткімі адносінамі ганарымся і спадзяёмся, што як беларускі, бок, так і амэрыканскі, будзем разьвіваць і ўдасканальваць нашыя суадносіны.

—Сёньня адзін з самых хвалюючых дзён у маім жыцьці,— сказаў міністр замежных справаў Рэспублікі Беларусь Пётр Краўчанка.— Я перакананы, што і ў Вашым жыцьці, без сумніву, ён таксама хвалюючы, святачны, бо пара хівлінаў назад над нашай амбасадай залунаў нацыянальны сьцяг Рэспублікі Беларусь. Гэта ёсьць сьведчаньне новых адносінаў паміж Рэспублікай Беларусь і ЗША, існаваньня новых, узаемных, ябы сказаў, сяброўскіх дачыньняў паміж

Мне вельмі прыемна адзначыць, што ў адкрыцьці нашага пасольства наш, хаця і вельмі малы калектыў на чале зь Сяргеем Мартынавым, справіўся выдатна, і сёньня мы маем свой Дом, які будзе на многія, многія гады і, можа, стагодзьдзі.

Мы сардэчна вітаем нашых амэрыканскіх сяброў, нашых братаў па крыві суайчыньнікаў і спадзяёмся, што яны будуць часта адведываць гэты Дом як сёньня, заўтра ды і ў далейшыя гады. Мы таксама вітаем на-

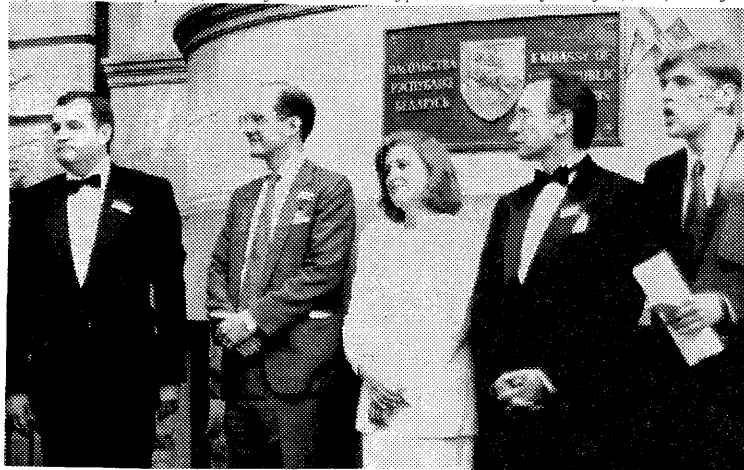
шых прыяцеляў, якія прыйшлі на нашу ўрачыстасць і тых прыяцеляў, зь якімі заўтра будзем супольна сьвяткаваць вялікую трагічную гадавіну для іх — Галакост. Хацелася-б адзначыць, што палітыка паміж дзяржавамі вызначаецца на сёньняшні дзень паміж Амэрыкай і Беларуссю разуменьнем адзін аднаго. І за гэта я падзямаю тост. Я хачу прапанаваць тост і за незалежную, вечна жывую, дарагую Беларусь. Жыве Беларусь!

Ад кіраўніцтва Амэрыканскага ўраду вступіў заступнік дзяржаўнага сакратара У.Хрыстафора С. Талбат, сябра Прэзыдэнта ЗША Б.Клінтана:

—Я маю гонар быць на ўрачыстасці адкрыцця беларускай амбасады ў Вашынгтоне, вітаць вашых гасьцей і ад імя ўраду ЗША перадаць вам прывітаньне. Гэта ня ёсьць звычай дыпламатычна будынак, гэта манумэнт новае эры адносінаў паміж Бе-

ларуссю і ЗША. Будынак сымбалізуе зьдзяйсненьне мараў вялікага беларускага народу. ЗША і Беларусь маюць дыпламатычныя кантакты каля году, алена працягу гэтага кароткага пэрыяду запанавалі добрыя адносіны паміж нашымі дзяржавамі, якія паспрыялі ў адкрыцці дыпламатычных прадстаўніцтваў як тут, так і ў Менску.

Гісторыя нашага дыпламатычнага супрацоўніцтва хача і кароткая, але плённая і засьведчыла аб нашым сяброўстве. Мы з вамі ў гэты час знайшлі жаданьне супрацоўнічаць на шырэйшым полі, зразумела, дзе ёсьць узаемныя зацікаўленьні і праблемы. Мы вітаем вас, нашыя беларускія сябры, з тымі важнымі рашэньнямі, якія прыняў ваш урад па ратыфікацыі вельмі важных дамоўленасьцяў, а гэта ёсьць дагаворы аб стратэгічных ракетах і кантролі ядзернай зброі. Гэтымі пастановамі ваш урад засьведчыў як суседзям, так і ўсяму

Адкрыццё беларускай амбасады

Стаяць (зьлева направа): П. Краўчанка, С. Талбат, М.Мартынава, С.Мартынаў, А.Туболец

сьвету аб празорлівасьці і разуменьні ядзернай небясьпекі й адначасна адказнасьці перад чалавечтвам. Нам вельмі прыемна і тое, што ваша краіна выказала жаданьне прыняць удзел у канфэрэнцыі ў ўрэгуляваньні трагічнага канфлікту на Каўказе. Коротка гаворачы, ваш ўрад засьведчыў, што можа быць сьмелым, надзейным, адказным партнёрам на міжнароднай арэне. Дзеля гэтага, я хачу выказаць свае асабістыя спадзяваньні, што нашае прадуктыўнае сьбраўства будзе працягвацца ў далейшым, і яно будзе ўзмацняцца на дабро ўсіх нас, каб мы мелі мажлівасьць шчасьлівага і прадуктыўнага спольжыцца.

На заканчэньне дазвольце сказаць, што нам вядома, і мы вам шчыра спаўчуваем за тую цярэньні і жудасьці, якія вялікі беларускі народ перажыў за апошнія стагодзьдзі. І я аб гэтых жахах не магу прамаўчаць у гэты гістарычны момант сьвяткаваньня. Прышоў сёньня той доўгачаканы час беларускаму народу распачаць стварэньне новага ладу ў краіне, які ён здабыў, у які павінны быць заложаны дэмакратычныя прынцыпы ўлады і прынцыпы свабодных эканамічных структураў. Яны дазваляць беларускаму народу дасягнуць высокі жыцьцёвы ўзровень. Гэта ёсьць ураду ЗША і мае асабістыя зычэньні вам. Урад выказвае гатоўнасьць спольпрацы ў дасягненьні гэтае мэты вялікаму беларускаму народу. Я выказваю вялікае дзякуй за прыняцьцё і зычу шанюўным гасьцям прыемнага сьвяткаваньня.

Пасьля ўрачыстых прамоваў госьці пачалі аглядаць Беларускі Дом, за бакалам віна або чашкай кавы абменьвацца ўражаньнямі, знаёміцца з пасламі дзяржаваў Заходняй і Ўсходняй Эўропы, Азіі. (На ўрачыстасьць былі запрошаныя паслы Францыі, Ісландыі, Грэцыі, Фінляндыі, Ізраіля, Люк-

сембурга, Італіі, Албаніі, Партугаліі, Канады, Даніі, Нямеччыны, Бэльгіі, Ірляндыі, Нідэрляндаў, Іспаніі, Швэцыі, Швэйцарыі, Нарвегіі, Венгрыі, Эстоніі, Балгарыі, Чэхіі, Латвіі, Славеніі, Польшчы, Румыніі, Югаславіі, Славоніі, Літвы, Расеі, Азербайджана, Кіргізіі, Казахстанна, Арменіі, Украіны, Карэі, Японіі, Кітая, Турцыі).

Таксама на адкрыцьцё амбасады прыехала група дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь: Ул. Грыб, Ів. Цярэшка, Ул. Новікаў, А.Протас, Ул. Цялежнікаў, В.Какоўка і інш. Калі госьці і прадстаўнікі іншых дзяржаваў разыйшліся, адбылася размова беларусаў Амэрыкі, міністра замежных справаў Рэспублікі Беларусь і дэпутатаў парламэнту.

Падаем запіс першай неформальнай «прэс-канфэрэнцыі» Беларускага Дому Амэрыкі.

Вітаўт Рамук: Калі будзе прыняты Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь?

Пётр Краўчанка: Прыемным навінаў пакуль што няма. Над гэтым пытаньнем працуе зараз спэцыяльная камісія. Але ня ведама, калі яна выбярае адзін з варыянтаў гімну і запрапануе яго на зацьвержаньне парламэнту.

Вітаўт Рамук: Ці існуе праблема з выбарам тэксту, ці гэта датычыцца толькі выбару музыкі?

Іван Цярэшка: Мы маем праблему як з музыкай, так і тэкстам, бо яшчэ ня выбраны тэкст і не падабрана музыка.

Міхась Белямук: Ці ёсьць дэталева апрацаваная праграма Сусьветнага зьезду беларусаў, што адбудзецца летам у Беларусі?

Пётр Краўчанка: У прыцыпле, праграма ёсьць, але яна мае агульны характар. У канцы чэрвеня будзе адзначана 200-годзьдзе Менскай япархіі, 27 чэрвеня адбудзецца адкрыцьцё помніка ў гонар сьв. Кірылы

Тураўскага. Потым пачнуцца святочныя мерапрыемствы. У Нясвіжы будзе спатканьне, а у ноч з 6 на 7 ліпеня адбудзецца Купальне, 7 ліпеня ў Наваградку будзе адзначэньне 740 ўгодкаў караначы Міндоўга. У наступныя тры дні: 8, 9, 10 ліпеня падзеі будуць адбывацца ў Менску. 8-9—пленарныя паседжаньні, 10—мастацкія выступленьні, канцэрт. Таксама плянуецца Нарачанскае мерапрыемства для дзяцей.

Пасьля гэтага ў Гародні пад кіраўніцтвам Адама Мальдзіса адбудзецца навуковая канфэрэнцыя Рым ІУ, для ўдзелу ў якой запрошаны навукоўцы зь Італіі, Польшчы, Літвы, Украіны, Чэхіі, Славакіі ды іншых краінаў. Такім чынам, мерапрыемствы зьезду будуць разнастайныя і цікавыя. Створаны аргкамітэт, які зьбіраецца рэгулярна, раз на тыдзень, для абмеркаваньня розных справаў. Зацьверджана эмблема зьезду, якая ў аснове сваёй мае постаць сьв. Еўфрасіны Полацкае. Аўтарам эмблемы зьяўляецца вядомы мастак, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Эдуард Агуновіч. Ён адзін з самых моцных мастакоў Беларусі ў аздабленьні інтэр'ераў музэяў, будынкаў. Зараз ён працуе у Гайнаўцы над афармленьнем нацыянальнага музэю. Ён прасіў перадаць кліўленцам, што калі ў іх ёсьць жаданьне аздобіць залю культурна-асьветніцкага цэнтру «Полацка», то ён гатовы прыехаць у Кліўленд. Мы-ж на Бацькаўшчыне будзем старацца замовіць спэцыяльны габэлен, графічны твор або іншыя рэчы, каб упрыгожыць культурна-асьветніцкі цэнтр «Полацка», каб ён быў і надалей утульным асяродкам і вам, і нам.

Міхась Белямук: Ці праўда, што ў Нясвіжы мае адбыцца зьезд Палоніі?

Пётр Краўчанка: У Нясвіжы ніякага зьезду Палоніі не рыхтуецца. Мы аб гэтым нічога ня ведаем. Мы ведаем, што ў Няс-

віжы будзе ўрачыстасьць, першы раз зьездуца беларусы сьвету і гэты зьезд уключыць усе этнічныя групы, якія некалі жылі ў Беларусі. Мы таксама запрашаем на зьезд беларускіх арыстакратаў—Радзівілаў, Ціханавецкіх, Мірскіх ды іншых, якія жывуць ў Эўропе, а большасьць іх ў Англіі. Вось гэтыя 20 прадстаўнікоў магнатскіх родаў і зьбіраюцца напярэдадні зьезду ў Нясвіжы. Але гэта ні зьезд Палоніі, а сустрэча беларускіх арыстакратаў у Беларусі, якія на наступны дзень прымуць удзел ў зьездзе беларусаў сьвету.

Міхась Белямук: Ці не баіцеся Вы, што гэты зьезд магнатаў вынясе рэзалюцыю супраць Беларусі?

Пётр Краўчанка: Мы даўно перасталі нечага баяцца. Мы дэмакратычная дзяржава і нам нічога не пагражае. Ня выключана, што могуць знайсьціся асобы, прыкладам Прушынскага, прапольска настроеныя... Але паміж магнатамі ёсьць асобы, якія настроеныя прыхільна і зь імі трэба супрацоўнічаць. Я магу сказаць, што мы ў нейкім сэнсьце такі дзялёг, такое супрацоўніцтва пачалі зь Ціханавецкім. Ён залічвае сябе да палякоў, але даволі прыхільна і спрыявальна ставіцца да Беларусі. Мы ня можам ад сябе адштурхнуць людзей, якія спрыяюць Беларусі, прынялі ўдзел у канфэрэнцыі ў Падуі і Венецыі. Між іншым, Ціханавецкі падрыхтаваў вельмі цікавую працу адносна гісторыі Нясвіжу, і мы пастараемся некаторыя часткі яе выкарыстаць.

Мікола Прускі: Як выглядае справа з прыняцьцём Канстытуцыі?

Краўчанка: Канстытуцыя ў першым чытаньні вельмі актыўна дапрацоўвалася. Спачатку плянавалася, што пасьля другога чытаньня будзе галасаваньне і прыняцьцё Канстытуцыі, але галасаваньне адлажылі

да восеньскай сэсы. Апошнім часам ёсьць такая думка, каб на сэсыі, якая пачнецца 18 травеня, паставіць Канстытуцыю на гала-саваньне. Я не сумняваюся, што за некалькі месяцаў мы атрымаем дэмакратычны лад з сваёй дэмакратычнай Канстытуцыяй.

Іван Цярэшка: Канстытуцыя дапрацаваная і адданая старшні юрыдычнай камісіі для перагляду. Таму я сумняваюся, каб у травені яна была зацьверджана, але без сумніву, у канцы гэтага году яна будзе прынята парламэнтарыямі, і ў наступным годзе мы будзем мець беларускую Канстытуцыю.

Сяргей Карніловіч: Як выглядае справа з двухмоўем? Ці сапраўды ёсьць пагроза аб прыняцці такога закону, што беларуская і расейская мовы будуць дзяржаўнымі мовамі ў Беларусі?

Пётр Краўчанка: За апошнія 3 гады, калі прынялі закон аб беларускай мове як мове дзяржаўнай, нічога не зьмянілася ані на кропку. І я ня думаю, каб нешта памянялася. Ніякая дзяржаўная структура, ані урад, ані парламент нідзе не казалі, што у нас патрэбнае двухмоўе. Затое ў прэсе такая думка выказваецца, дыскусуюцца. Аднак апошнім часам прапанова аб двухмоўі не знайшла моцнае падтрымкі і заціхае. Надаўна адбыўся ІІІ зьезд ТБМ і там вельмі рашуча запраэтэставалі супраць двухмоўя. Я асабіста лічу, што прыняццё ўхвалы аб двухмоўі ёсьць немагчымае, бо гэта была б вялікая пагроза беларускай мове. Наколькі мне ведама, беларускія парламэнтары перакананыя, што калі такая прапанова і паступіць, то яна ніколі ня пройдзе і яе ня будуць абмяркоўваць.

Сяргей Карніловіч: Ужо тры гады мінула, як прынялі закон аб беларускай мове, але ў Вярхоўным Савеце Беларусі парламэнтары карыстаюцца толькі расейскай мовай.

Калі-ж яны загавораць па-беларуску?

Пётр Краўчанка: Я падзяляю вашу заклапочанасьць, але магу толькі паведмаць, што ў травені на сэсыі будзе разглядацца справа дзяржаўнае структуры аб выкананьні закону аб беларускай мове. Гэта ёсьць пастанова Прэзыдыюма Вярхоўнага Савету і трэба спадзявацца ў пазытыўнасьці ягоных рашэньняў. Я спакладаю надзею, што працэс беларусізацыі прасьпяшыцца.

Янка Ханенка: Раскажыце, калі ласка, аб законе аб прыватызацыі і законе аб інвэстыцыях замежнымі фірмамі ў Беларусь.

Пётр Краўчанка: Працэс прыватызацыі ідзе, але ідзе ён не такімі тэмпамі як-бы хацелася-б нам. Дарэчы, амэрыканскі сэнатар Лугер запрапанаваў стварыць спецыяльны фонд ў справе прыватызацыі й індустрыялізацыі, падобна як гэта было зроблена ў Польшчы і Венгрыі. Грошы фонду будуць перадавацца дробным прадпрынімальнікам памерам 20-30 тысячы далараў, і яны будуць беспасрэдна пераводзіцца людзям, што займаюцца бізнесам.

Вацлава Вярбоўская: У Канадзе жыў нейкі граф Прушынскі, які цяпер у Беларусі выстаўляе сваю кандыдатуру ў Прэзыдэнты Беларусі. Ці магчыма гэта, каб ён быў кандыдатам у прэзыдэнты Беларусі?

Пётр Краўчанка: Прушынскага ў Беларусі сур'ёзна не успрымаюць. Гэта ёсьць той самы правакатар, які год назад з групай палкаў зьявіўся на вуліцах Менску з польскім сыягам, выкарыстаўшы каталіцкае сьвята. Ён падаў заяву на атрыманьне беларускага грамадзянства, і ягоная заява будзе разглядацца афіцыйнымі беларускімі ўстановамі, але я сумняваюся, каб ён змог атрымаць беларускае грамадзянства, бо нашае законодаўства не дапускае мець падвойнае грамадзянства. Так што граф Прушынскі ня зможа паставіць сваю канды-

датуру ў прэзідэнты.

Уладзімір Грыб: У нас выпрацоўваецца закон адносна прэзідэнцтва й адносна грамадзянства. Сёньня паводля нашага законадаўства, каб быць кандыдатам у прэзідэнты трэба быць грамадзянінам Беларусі і мець 10 гадоў пастаяннага жыхарства.

Вера Рамук: Ці магчыма беларусу мець падвойнае грамадзянства?

Уладзімір Грыб: Можа такая магчымасць і будзе ў далейшым, але пакуль што закон не дазваляе мець два грамадзянства.

Пётр Краўчанка: Мая асабістая думка, што закону аб падвойным грамадзянстве ня будзе, такі закон ня пройдзе, бо тут узнікаюць пытаньні маёмасныя.

Уладзімір Грыб: Пытаньне аб падвойным грамадзянстве вельмі сэнсатыўнае. Мы маем 40 000 беларускіх афіцэраў за межамі нашае Бацькаўшчыны, яны не па сваёй волі апынуліся ў далечыні ад Беларусі. Сотні тысяч маладых людзей выязджалі на розныя працы ў іншыя рэспублікі і засталіся там, але ўсе яны хочуць быць беларускімі грамадзянамі. І тут трэба ўсё перадумаць, усіх узіць на ўлік, каб нікога не пакрыўдзіць.

Міхась Белямук: Паступіла інфармацыя, што зараз з Радзівіламі вядуцца перамовы аб звароце бібліятэкі, карцінаў ды іншых каштоўнасьцяў, а ў замен Радзівілам абядаюць зьвярнуць Нясьвіжскі замак. Колькі ў гэтай інфармацыі ёсьць праўды?

Пётр Краўчанка: Па-першае, бібліятэка Радзівілаў знаходзіцца ў Санкт-Пецярбургу. Другое, што ў нас няма закону аб вяртаньні, які ёсьць у Польшчы. Дарэчы, палякі апынуліся ў складанай сытуацыі, калі Патоцкі паспрабаваў вярнуць адзін з сваіх палацаў. Паколькі ў нас няма закону аб рэстаўрацыі маёмасці, зямлі, то гэтае пытаньне ня можа разглядацца. Тым больш, што нека-

торыя польскія арганізацыі ўжо ставяць пытаньне пра зварот будынкаў, прыкладам, у Пінску, Слоніме, Наваградку ды ў іншых гарадох.

Цяпер наконт самой бібліятэкі Радзівілаў. Мы маем вельмі цікавую інфармацыю, што Расея прапанавала некаторым польскім колам, каб польскія навукоўцы прыхалі і пачалі вывучаць і сьпісваць гэтую бібліятэку. Выглядае, што расейцы ня супраць аддаць яе палякам. Мы дзеля гэтага ў самым бліжэйшым часе прыем стараньні аб звароце гэтае бібліятэкі з Санкт-Пецярбургу ў Беларусь, адкуль яна была вывезена.

Міхась Белямук: А што будзе зь бібліятэкай Хрэбтовічаў, якая знаходзіцца ў Харкаве або Кіеве?

Пётр Краўчанка: Бібліятэка Хрэбтовічаў знаходзіцца ў Кіеве ў фюндзе Украінскай Акадэміі Навук. У 1925 г. Савет народных камісараў Украіны прыняў рашэньне аб звароце гэтае бібліятэкі Беларусі, але рашэньне не было выкананае, і мы будзем патрабаваць ягонага выкананьня.

Міхась Сенька: Хачу запытацца пра пошукі крыжа сьв. Еўфрасіньні. Ці маеце нешта новае ў гэтай справе?

Пётр Краўчанка: Пытаньне хвалюючае і Сяргей Мартынаў ужо зьвязаўся з аднымі людзьмі ў ЗША, на якіх указала вядомая балгарская прадракальніца Ванда. На жаль, тыя людзі катэгарычна запярэчылі, што яны нешта ведаюць пра крыж. Нядаўна я меў размову зь цікавай асобай, сьвятаром, які назваў канкрэтны адрас знаходжаньня крыжа. Адрас ў ЗША. Прабачце, што паўстрымліваюся падаць больш інфармацыі, бо мы зараз правяраем яе верагоднасьць. Мы не губляем надзеі адшукаць крыж, толькі патрэбны час.

Міхась Белямук: Шукаючы крыж, ці прывераліся архівы і зборы Цанавы і Бэры?

Пётр Краўчанка: Я зрабіў запыт у Камітэт народнай бясьпекі ў ліпені 1990 г., аб яны перадалі матэрыялы магілёўскай справы. КДБ ў 1948 г. праводзіў допыт магілёўскіх працаўнікоў, менавіта дырэктара музэю. Па матэрыялах, якія маюцца ў КДБ і якія нам былі перададзеныя, а іх было вельмі мала, некалькі лістоў, цяжка сказаць канкрэтна, што сталася з крыжам. Сярод навукоўцаў існуе думка, што шукаць крыж ў Амэрыцы, як мы рабілі, ёсць тупік, трэба пачынаць пошукі з Расеі.

Васіль Мельяновіч: Як ідзе справа адносна ўзброеных сілаў, ці будзе ў гэтай справе рэфэрэндум, як патрабуе Шушкевіч?

Пётр Краўчанка: Пытаньне рэфэрэндума, пастаўленае Шушкевічам на апошняй сэсыі, будзе разглядацца 18 травеня і будзе ўключанае ў павестку дня. У гэтым сумніву няма, бо «за» прагаласавалі 234 дэпутатаў. Гэта дае падставы да высновы, што большасць дэпутатаў прагаласуюць за рэфэрэндум. Што датычыцца галоўнага пытаньня—калектыўнай абароны, то яно будзе ўключана ў бюлетэнь рэфэрэндума. У гэты бюлетэнь будуць уключаныя й іншыя пытаньні: прыватная ўласнасьць на зямлю, пытаньне прэзыдэнцкай улады, суадносіны да СНГ ды іншыя. А як людзі прагаласуюць, цяжка прадбачыць. Нават, калі наш парламэнт ня прыме рашэньня аб правядзеньні рэфэрэндума, то С.Шушкевіч сваёй прэзыдэнцкай уладай можа запатрабаваць на ягонае правядзеньне. Я думаю, што ў Беларусі хутчэй за ўсё будзе рэфэрэндум. Што да расейскіх войскаў, то практычна ў нас іх няма, большасьць іх выведзена. У Беларусі цяпер 140-тысячнае войска, але яно ўзятае пад наш кантроль. Мы ствараем сваю армію. Маем 30.000 расейскіх афіцэраў і прапаршчыкаў. Яны знаходзяцца ў 79 вайсковых гарадках, у якіх знаходзіцца

страгэгічная зброя, якая па дагавору мае быць выведзена не пазьней наступнага году, калі на гэта будзе воля парламэнту.

Анатоль Лукьянчык: Амэрыка дае шмат грошаў для Расеі, а ці атрымоўвае нешта Беларусь?

Пётр Краўчанка: Ніхто, ні Расея, ні Украіна, не атрымалі яшчэ грошаў. Грошы атрымала Беларусь. Амэрыканскі кангрэс вызначыў 800 мільёнаў далараў на ліквідацыю атамнай зброі. Атамную зброю маюць Беларусь, Казахстан, Расея й Украіна. З гэтых чатырох дзяржаваў толькі Беларусь атрымала 9,7 мільёна далараў, і іх мы рэалізавалі для ўстанавленьня тэхнічных лініяў сувязі паміж Менскам і Вашынгтонам. Калі мы прынялі пастанаву аб ліквідацыі стратэгічнае зброі, амэрыканскі бок выдзеліў нам 65 мільёнаў далараў. У травені мы падпісываем з ЗША некалькі пагадненьняў і зноў атрымоўваем прыблізна 148,5 мільёнаў далараў. Разам на наш рахунак прыпадае 223 мільёнаў далараў.

10 сакавіка ў Гародні мы затрымалі 33 кг урану, а крыху раней у Берасьці затрымалі 100 кг. Гэта занепакоіла нас і амэрыканцаў, бо праз Беларусь з Расеі ў Польшчу і Нямеччыну ідзе транзітная таргоўля ўранам. Амэрыканцы асыгнавалі нам 7 мільёнаў для закупкі адпаведнае апаратуры, каб мы лягчэй маглі справіцца з кантрабандай урану, каторы крадзецца ў Расеі й адпраўляецца на Бліжні Ўсход. Наступная праграма—гэта экалогія, і мы запрасілі на яе 100 мільёнаў. Трэцяя праграма датычыцца ракетнага пэрсаналу, які складаецца з 30 000 афіцэраў, і мы запрасілі ў амэрыканцаў 30 мільёнаў далараў. Чацьвёртай праграмай ёсць канвэрсія заводу ў Гомелі, на якую мы запрасілі 9 мільёнаў. На пятую праграму, нашу абарону, запрасілі 5 мільёнаў. Практычна, да гэтага часу ні

Украіна, ні Казахстан з Расеяй не атрымалі даляраў ад ураду ЗША. Такім чанам, мы ідзем наперадзе ўсіх, стараемся быць пярэкоўнымі, і таму мы ўжо сёння атрымалі 34 млн. даляраў.

Анатоль Лукьянчык: Што Вы можаце сказаць пра асобу Ельцына?

Пётр Краўчанка: Мы зацікаўленыя, каб Ельцын перамог, каб рэфэрэндум быў у яго карысць, бо больш гарантыяў, што дэмакратыя ў Расеі ўстабілізуецца. Дэмакратычная Расея дасць магчымасць нам устабілізаваць эканоміку і падняць у Беларусі ўзровень жыцця. Нестабільная палітычная сытуацыя не спрыяе эканоміцы, таму мы за добрасуседскія ўзаемаадносіны, за тое, каб нашая беларуская эканоміка стала на моцныя ногі.

Расьціслаў Завістовіч: Вы казалі, што няма пагаднення з Расеяй пра зварот каштоўнасцяў, а ці Беларусь мае расейскія каштоўнасці?

Пётр Краўчанка: Беларусь мае расейскія каштоўнасці і даволі вялікія. У Бярэсці затрымана на сотні мільёнаў даляраў кантрабанда, якая вывозілася з Расеі на Захад. Гэтыя каштоўнасці затрымалі нашы мытнікі. Расея патрабуе звароту, мы не сляпымся, бо гэта пераважна старыя іконы ды іншыя культурныя рэчы.

Вера Рамук: А як адносна алмазнага фонду?

Пётр Краўчанка: Мы ня можам прэтэндаваць ня толькі на алмазы, але на ніякія фонды, бо з Расеяй падпісалі нулявое пагадненне. Мы адмовіліся ад тых запасычанасцей, якія былі зроблены былым СССР, пазней Расеяй. Такім чынам, ні мы Расеі, ні Расея нам не вінаватыя.

Сяргей Карніловіч: Вы, спадар міністр, назвалі лік 30 000 афіцэраў, якія абслугоўваюць стратэгічную зброю. Ці ёсць

мажлівым замяніць іх нашымі афіцэрамі, якія служаць па-за межамі Беларусі?

Пётр Краўчанка: Вельмі цяжка зрабіць гэта, бо ў кожнага афіцэра ёсць спецыялізацыя. Каб замяніць гэтых афіцэраў, трэба мець сваіх спецыялістаў.

Сяргей Карніловіч: А ці так званая ўзаемная абарона не стварае пагрозы страты нашай незалежнасці?

Пётр Краўчанка: Праўда, у гэтым пагадненні ёсць небяспека, і яна не малая, але, думаю, што дзверы на глуха не зачыненыя.

Сяргей Карніловіч: Калі ласка, скажыце, ад каго Беларусь бароніцца, з чьёй стараны пагражае небяспека, што патрэбная дапамога Расеі?

Пётр Краўчанка: У нас афіцыйна на сённяшні дзень ворагаў няма, нам нічога не пагражае, але нашая нацыянальная вытворчасць для забеспячэння нашае нацыянальнае арміі мае 5-7%. Мы цяпер у сытуацыі, што праз год нашыя вайсковыя самалёты ня змогуць падняцца ў паветра, калі не даставіць Расея запасных частак. Калі мы хочам мець сваю армію, нам патрэбен адпаведны час, каб забяспечыць сваю тэхніку сваімі часткамі. Узаемнае пагадненне аб абароне ня ёсць калектыўнай узаемаабаронай, такога рашэння няма. Парлямэнт прагаласаваў, што Беларусь мае сваю армію—140.000 вайскоўцаў. Міністр абароны Казлоўскі атрымаў 45% бюджэту на яе ўтрыманне, а дзе ўзяць астатнія 55%, хто зафінансуе? Мы маем вельмі супярэчліваю сытуацыю і няпростую, ёсць над чым падумаць. Я думаю, што мы трагічна памылкі не зрабілі. Нам патрэбны час, каб даць нашай эканоміцы падмацавацца. Мы чакаем вынікаў рэфэрэндума ў Расеі. Калі перамогуць рэакцыйныя сілы, то і мовы ня можа быць аб

нейкім вайсковым пагадненьні.

Расьціслаў Завістовіч: Здаецца, ВС прыняў пастанову аб нейтралітэце, ці не прэчыць тут адно другому?

Пётр Краўчанка: У дэкларацыі аб дзяржаўным сувэрэнітэце гаворыцца, што Беларусь будзе імкнуцца да нейтралітэту. Зразумела, што пра нейтралітэт гаворыцца як аб нашай мэце. Сёньня нейтралітэту няма, бо на нашай тэрыторыі чужыя расейскія войскі й ядзерная зброя. Шлях да нейтралітэту Беларусі зойме 5-7 гадоў, мажліва, нават 10 год. Вось у нас такая рэчаіснасьць, яна сумная, вельмі непрыемная, але так ёсьць. Трэба памятаць, што ідэальнага нейтралітэту няма, што Беларусь павінна вяртацца ў Эўропу і быць сябрам эўрапей-

скае супольнасьці.

Васіль Русак: Як абстаіць справа зь беларускімі пашпартамі?

Пётр Краўчанка: На апошнім паседжаньні валютнага камітэту было пастаноўлена закупіць абсталяваньне і пачаць рабіць пашпарты на сваім прадпрыемстве ў Менску. Першыя грамадзянскія пашпарты будуць надрукаваныя, і мы атрымаем у першым квартале 1994 г. Зразумела, што нам непрыемна, што толькі ў 1994 г. будуць беларускія пашпарты, але тыя людзі, якім была даручана справа пашпартоў, падвялі дзяржаву. Наконт дыпляматычных і службовых пашпартоў, то за 2-3 месяцы такія пашпарты будуць. На іх будзе наш герб Пагона.

Каля пасольства Рэспублікі Беларусь: (зьлева направа)

М.Бахар, Р. Завістовіч, С. Беляя, Л. Завістовіч, М.Сенька, Л. Высоцкі, Ул. Адашкевіч.

Міхась Бесямух: Дазвольце яшчэ раз закрануць справу зьезду, менавіта, як мы маем выпаўняць візавую анкету, дзе ёсць пытаньне аб запытах і мэце паездкі?

Краўчанка: Тыя, што едуць на зьезд, не патрабуюць ніякіх запытаў. На пытаньне аб мэце паездкі трэба пісаць: «На зьезд». Мы ў наступным месяцы адкрываем свой кансулят ў Нью Ёрку, узначаліць яго Л. Каравайка. Ён будзе таксама выдаваць візы, а 26 красавіка адкрываем кансулят ў Лёндане, узначаліць яго Алег Якавіцкі, нашыя беларусы даюць яму закатэраваньне, і памешканьне пад кансулят. Адкрываем мы таксама кансуляты ў Франкфурце і Рыме ў травні, а ў канцы чэрвеня адкрываем кансулят ў Атаве. Праўда, ён ня зможа выдаць візы нашым беларусам, што будуць ехаць на зьезд, бо пачне працу ў ліпені. Такім чынам, памалу, нашыя рэпрэзэнтанты будуць абслугоўваць беларусаў і

рэпрэзэнтаваць Беларусь.

У час размовы з Пятром Краўчанкам і дэпутатамі былі паднятыя і іншыя пытаньні. На завяршэньне сустрэчы сп-ва Рамукі ад імя Чыкагскай арганізацыі Беларусаў падарылі паверанаму ў справах Рэспублікі Беларусь Сяргею Мартынаву пераклад у ангельскую мову Ш Устаўной граматы і іншыя беларускія рэліквіі.

...Нясьпешна пакідалі беларусы гасьцінны Беларускі Дом Амэрыкі. Надначным небам Вашынгтона лунаў бел-чырвона-белы сьцяг Беларусі. НадБацькаўшчынай уставаў новы дзень. Першая сустрэча ў Беларускім Доме Амэрыкі закончылася, але гэта толькі пачатак. Няхай-жа споўняцца пажаданьні міністра замежных спраў Рэспублікі Беларусь Пятра Краўчанкі: беларусы маюць свой Дом у Амэрыцы, і няхай ён будзе на многія, многія гады і нават стагодзьдзі.

Пад час «прэс-канфэрэнцыі» (зьлева направа):
П. Краўчанка, Л.Завістовіч, Я.Ханенка, Р. Завістовіч, М.Бесямух, В.Мельяновіч

З АРХІВАУ КДБ

Уласнаручныя паказаньні Езавітава,

Канстантына Барысавіча

Езавітаў Канстантын Барысавіч

З генералам Булак-Балаховічам я пазнаёміўся ў лістападзе 1919 г. калі па даручэньню тагачаснага ўраду БНР запрасіў яго на беларускую службу. Сустрача наша адбылася ў час так называемай канфэрэнцыі балтыйскіх краінаў, Украіны і Беларусі ў г.Юр'еве.

Я запытаўся Балаховіча, ці згодны ён з сваім атрадам, які ўваходзіў тады ў склад арміі Юдзеніча і дзейнічаў па паўднёвым беразе Фінскай затокі, перайсьці ў веданьне ўраду БНР. Балаховіч адказаў, што ён лічыць сябе беларусам і што ў ягоным атрадзе шмат беларусаў, што ідэя барацьбы за не-

залежную Беларусь яму больш родная і бліжэйшая, чым удзел у пачынаньнях Юдзеніча й іншых расейскіх контррэвалюцыйных генералаў.

Я папрасіў яго напісаць заяву аб пераводзе ў веданьне ўраду БНР і паведаміў аб гэтым урад. Для канчатковага прыёму Балаховіча й яго атраду ў Эстэню прыехаў надзвычайны пасол ураду БНР інжынер Клаўдзіў Дуж-Душнеўскі.

Юдзеніч ня мог цярпець Балаховіча і нічога ня меў супраць ягонага ўходу, але не жадаў выпусьціць з складу сваёй арміі атрад Балаховіча, які лічыўся даволі рухомым і баявым. Балаховіч забраў свой полк і пыхоту і увёў іх з фронту ад Гдова на поўдзень Чудзкага возера ў раён г. Ізборска.

Так як Юдзеніч затрымаў артылерыю Балаховіча, то Балаховіч вярнуўся у Рэвель і з групай сваіх афіцэраў арыштаваў Юдзеніча і вывез яго за горад. Толькі тады, калі генерал Юдзеніч падпісаў загад аб звароце артылерыі Балаховіча, ён быў адпушчаны, а батарэі перайшлі ў Ізборск.

У Ізборску Булак-Балаховіч заняў невялікую пазыцыю фронту паміж эстонскімі і латышскімі арміямі. Заданьнем яго было прайсьці на Апочку—Невель—Себеж, Полацк—Дрысу, каб стварыць ураду БНР тэрыторыю, зь якой БНР магла змагацца за незалежнасьць Беларусі як з РСФСР, так і з Польшчай.

Каб забясьпечыць атрад Балаховіча зброяй і абмундзіраваньнем, я ўступіў у перамовы з камандзірам ангельскага эскадры, якая стаяла ў Рэвелі й аказывала

дапамогу Эстонцам і Юдзенічу. Першая сустрэча з прадстаўніком ангельцаў была ў эстонскім штабе, а затым я зрабіў візыт на камандзірскі крэйсер.

Ангельцы ня мелі ніякага ўяўленьня аб Беларусі. Таму я перадаў ім брашуру Доўнар-Запольскага «Асновы дзяржаўнасьці Беларусі» на французкай і нямецкай мовах (пазьней яна была надрукавана і ў ангельскай мове). Даведаўшыся аб тым, што беларусы зьяўляюцца 16.000.000 народам, ангельцы зацікавіліся аб'ядналі падтрымку, але жадалі заключыць і весьці перамовы з урадам БНР. Я даў адрас пражскай місы. У часе маіх перамоваў прысутнічаў і ген. Балаховіч.

Так як атрад Балаховіча трэба было ўтрымоўваць, а ў маім веданьні не было сродкаў, я дамовіўся з эстонскім камандаваньнем, што яно будзе выплачваць утрыманьне і дастаўляць харчаваньне атраду Балаховіча, да таго часу, пакуль гэта змога пераняць на сябе ўрад БНР. Эстонскі штаб і я падпісалі асобы дагавор аб тым, што затрачаныя сумы будуць лічыцца займам Беларусі і належаць вяртаньню ў будучым. Дагавор гэты падпісаны быў і Клаўдзіем Душэўскім. Эстонцы дагавор выканалі добрасумленна, і атрад Балаховіча атрымоўваў харчаваньне акуратна да падпісаньня Эстоніяй мірнага дагавору з РСФСР.

На новай пазыцы атраду займацца баявымі апэрацыямі значнага памеру не прыйшлося, так як першы час адбывалася перамяшчэньне фронту зь ініцыятывы штабу РСФСР, які здымаў вайска для накіраваньня супраць Юдзеніча, а затым Балаховіч даў зброю і правіянт для сваёй арміі і насельніцтва. Нямае значэньне мела таксама і тое, што ў ягоным штабе былі два немцы: барон Энгельгардт і барон Тантэльбаум, ды і сам Балаховіч быў жанаты

на баранесе, маёнтка якой знаходзіўся каля Юр'ева. Немцы не радзілі пачынаць баявыя апэрацыяў да атрыманьня зброі, грошаў і харчаваньня, хаця сам Балаховіч і яго «мальцы» лічылі, што ўсе гэта яны могуць лёгка атрымаць хуткімі ўдарамі па тылу і захопам спачатку невялікіх вёсак, а затым і «опочки».

Пасьля прыняцьця Балаховіча на беларускую службу, я і Дуж-Душэўскі выехалі у Рыгу. Праз некаторы час мы вырашылі даведацца ў Рыжскай ангельскай місіі аб выніках просьбаў у Рэвелі, але ангельскі прадстаўнік палкоўнік Талент адмовіўся мяне прыняць, бо: «Нічога новага для абмеркаваньня ня маецца».

Мне і Душэўскаму былі незразумелы падобныя адносіны, але ангельскае міністэрства замежных справаў, відаць, прайнфармавала свае прадстаўніцтвы аб тым, што адбылося ў Празе. Я аб гэтым даведаўся толькі летам 1920 г., калі ў гошчы з Коўна прыехаў міністр беларускіх справаў у Летуве Язэп Варонка. За абедам ён мяне запытаўся, чаму я даў адрас у Празе, а не ў Бэрліне. Я адказаў, што такія былі дырэктывы ўраду БНР, які катэгарычна забараніў даваць бэрлінскі адрас пад тым выглядам, што ён «пераехаў» у Прагу. Тады Варонка растлумачыў мне, што адбылося ў сапраўднасьці і які палітычны скандал пачаўся вакол ўраду БНР. Вяршыні жыў у Празе на вельмі добрай вуліцы, у добрым доме з прыгожым пад'ездам і займаў невялікую кватэру з двух пакояў і кухняй (фактычна ў адным з гэтых пакояў была кухня, але там ставіліся шырмы, і тут сям'я вячэрала і прыimala гасьцей).

Калі ангельскае пасольства ў Празе, атрымала тэрміновую тэлеграму скамунікавацца зь беларускім урадам і уступіць зь ім у перамовы, то пасольства накіравала на

вул. Вендзідава 4, дзе жыў Вяршынін, свайго прадстаўніка. Калі той выйшаў з аўта, то на падзеўдзе убачыў дошку місіі БНР у Празе, на французскай і чэскай мовах. На парозе ён сустрэўся з жонкай Вяршыніна, якая закончыла мыць падлогу ў кватэры і выходзіла ў карыдор з анучай, каб і тут, перад сваёй кватэрай, навесыці парадак. На пытаньне прадстаўніка, ці тут беларуская місія, яна адказала сцвярджална, але калі ён накіраваўся ў сярэдзіну, яна яго спрабавала затрымаць, бо ня ведала, з кім (мае — Рэд.) справу. Акрамя таго, яна вельмі хвалялася, каб нязваны госьць не сапсаваў толькі што вымытую падлогу. Адбылася некаторая тузаніна, але англічанін увайшаў у першы пакой, каб тут знайсці служыцеля, які-б паведаміў-бы аб ягоньм прыходзе. Служыцеля ў пакоі з ачагом, на якім рыхталі ежу (не камін) ён не знайшоў і таму пайшоў далей. Там быў сыціплы кабінэт настаўніка зь пісьмовым сталом, паліцамі і кнігамі. Немажліва было паверыць, што тут пражывае дыплямат.

У сваіх уражаньнях ён маляўніча расказаваў, што жонка Вяршыніна, якая ішла за ім услед, дакарала яго (крычала на увесь карыдор) у тым, што ён насляждзіў на падлозе. Яна паказвала на падлогу, але так як гэта было павсяля гнеўнага крыку, што тут ніякага дыплямата няма, то гэтае настойлівае паказваньне пальцам ён зразу меў як новае пацверджаньне хлусьні і даволі рашуча націскаў на Вяршыніну, каб яна «прызналася». Той, нічога не разумеўшай па-ангельску і з прыкрасьцю назіраўшай, як з аднаго месца ён перабягае на другое і натаптывае падлогу, нічога больш не прыйшло ў галаву, як паказаць яму на дзьверы. Даклад гэты праз некалькі дзён быў вядомы і ў Коўна. Англічане расказвалі яго французам, французы—Варонку. Усе

вельмі весяліліся і думалі, што ў Бэрліне будучэ атрыманьня іншыя ўражаньні. Але іншых уражаньняў не было, так як бэрлінскі адрас беларускага прадстаўніцтва трымаўся ў сакрэце.

Пакуль адбываліся гэтыя падзеі, я ў Рызе працягваў арганізацыю дапамогі атраду Булак-Балаховіча, дакладней «Асобнаму атраду БНР у Балтыцы». Ад амэрыканскай місіі Чырвонага Крыжа ў Рызе змаглі атрымаць некалькі яшчыкаў мэдыкамэнтаў, кансерваў; ложка, коўдры і бялізну для шпітала «Асобнага атраду». Шпітала было перададзена і даволі абсталёванае памешканьне ў Марыенбурзе на Латвійскай тэрыторыі. Тут, у Марыенбурзе, была арганізавана беларуская пошта, якая перасылала лісты ў раён размяшчэньня атрада, а таксама з атрада ў Латвію. Для гэтай пошты я замовіў вядомаму графіку прафэсару Зарыню, які працаваў калісьці ў расейскай экспэдыцыі, падрыхтоўку дзяржаўных папераў.

Ніхто больш не аказаў дапамогі Булак-Балаховічу, нават вяцёлы француз выцягнуў твар і сказаў, што «пры склаўшыхся абставінах» ангельцы прымуць гэта як выклік. Хаця ён цудоўна ведаў, што французскі ўрад цудоўна інфармаваны аб становішчы ўраду БНР і ахвотна дапамог-б яму і Булак-Булаховічу на злосьць «недальнабачным» ангельцам, якія не змалі разабрацца. Але ў французаў сядзелі на шыі палькі, якія патрабавалі, каб уся барацьба на ўсходзе была перададзена толькі ў іх рукі, т.як «некаторыя мясцовыя народнасьці», папершае, настроены прабальшавіцкі — паляць польскія маёнкі і нападваюць на польскія атрады й абозы, а па-другое, спаўчуваюць немцам, супрацоўнічалі зь імі ў 1918—1919 гадах, а зараз падрымліваюць цесны палітычны кантакт. Нават сам урад БНР пра-

жывае ў Бэрліне на Мотціштрэсе 21, у чым лёгка ўпэўніцца, паслаўшы туды свайго агента, які валодае нямецкай мовай, або нават проста праверыць тэлефонам. Французы палякам асабліва ня верылі, калі тыя плакалі, што іх забівае мясцовое насельніцтва, так як французы былі цудоўна інфармаваны аб польскіх зверствах. У 1918 і 1919 гадах прэса «мясцовых народнасьцей», ды і ня толькі яна, але і расейскія, і французскія газеты, дастаткова зьмясьцілі аб гэтым зацемак. Выйшлі таксама кнігі і брашуры. Мною асабіста ў 1919 годзе была выдадзена кніга «Беларусы і палякі», у якой зьмяшчаліся афіцыйныя допыты пацярпеўшых, а таксама правэрны матэрыял. Такім чынам, справа арганізацыі дапамогі генералу Станіславу Булак-Балаховічу затрымалася на мёртвай кропцы.

Балаховіч нэрваваўся і прыслаў запіскі з пытаньнем «што новага?» Я адказваў, што «навінаў пакуль няма». Ён шалеў і піў. Аб гэтым вельмі клапаціўся польскі ваенны аташэ, які «выпадкова» пазнаёміўся з Балаховічам і вельмі ўсцьешыўся, што знайшоўся беларускі генерал, які, пры яго згодзе мог-бы ўзначаліць і аб'яднаць тыя беларускія атрады, якія ствараюцца ў Менску, а таксама існуюць у некаторых іншых гарадах і мястэчках, але ня маюць кіраўніцтва, якое ведае вайсковую справу. Кіраўніцтва гэтае часта само настроена прабальшавіцкі, бо «былі выпадкі», нападзеньня на польскіх салдат і падпалы маёнткаў мясцовых вядомых і ўсімі паважаных грамадзянаў. Даведаўшыся, што Балаховіч не атрымоўвае зарплаты ад ураду БНР, аташэ тут-жа пралановаў аванс, які генерал зьверне, калі пажадаў-бы перайсьці на бок палякаў і менскіх беларусаў. Балаховіч заявіў, што ён «падумае», а сам праз свайго прадстаўніка пры місіі БНР у Латвіі, пад-

палкоўніка Мінгрэльскага пажадаў даведацца, ці сапраўды замежныя беларусы ня маюць агульнай мовы з тым Беларускай Нацыянальным Камітэтам, які створаны ў Менску, і ці сапраўды беларускія дзеячы настроены прабальшавіцкі. Прадстаўнік паведаміў Балаховічу, што ў Рызе праўмае кіраўнік Беларускага ўраду Вацлаў Ластоўскі, і што ён пацвердзіў, што менскіх дзейнічаючых беларускіх дзеячоў беларусы за мяжой разглядаюць як здраднікаў.

Так як грошаў ад БНР не было, а эстонцы прыпынілі выдачу грошаў і харчаваньня, так як гэтага патрабаваў ?? (??—так ў тэксьце) заключаны з РСФСР мірны дагавор, то Балаховіч выкарыстаў прадастаўлены яму тэрмін, сабраў свой атрад, пагрузіў у эшалон і пераехаў у Заходнюю Беларусь. Трапіць у Менск яму не ўдалося, бо там у гэты час знаходзілася савецкая армія. Балаховічу далі вучастак фронту ў Палессі і прапанавалі арганізаваць тут атрады, якія можна было-б перакінуць у савецкі тэатр. Такія атрады былі на месцы зь ліку беларускіх нацыянальных фарміраваньняў. Балаховіч узначаліў гэтыя атрады і патрабаваў ад палякаў зброі. Атрады рухаліся уздоўж р. Прыпяць, узялі Пінск і падыйшлі да Гомеля, дзе Балаховіч учыніў яўрэйскі пагром. Далей атрады адступалі на Запад пад напорам савецкіх войскаў, на Варшаву, але яны захаваліся на Палессі ў лясах і дзейнічалі адтуль супраць савецкіх войскаў. Пры новым наступленьні Балаховіч пайшоў старым шляхам на Гомель і зноў дайшоў да Гомеля, дзе і «паўтарыў праграму» і зрабіў новы пагром. Палітычным кіраўніком пры атрадзе быў адвакат Аляксюк, які стварыў Часовы ўрад БНР і запрасіў у ягоны склад Булак-Балаховіча ў якасьці ваеннага міністра. Ураду гэтага палякі «не заўважалі» і зь ім не кантактаваліся, спа-

дзяючыся расправіца далей.

Калі пачаўся новы наступ савецкіх войскаў на Менск і Гомель, Балаховіч адступіў на Захад. Палякамі ён ужо быў незадаволены, так як грошы яны выплачвалі скупа, зброі не давалі і за яўрэйскія пагромы прыслалі нават вымову з пагрозамі аб мажлівасці раззбраення такіх атрадаў. Балаховіч адказаў, што ў горадзе многа бальшавікоў, і не ягоная віна, што гэтыя бальшавікі яўрэйскай нацыянальнасці, аб тым цудоўна вядома і польскім разведвальным органам, ды яны бяруць хабар і вызваляюць бальшавікоў, што калі-б ён меў зброю, атрад яго адразу павялічыўся-б у 10 раз, бо з усіх бакоў далучаюцца добраахвотнікі. Зь імі мог-бы ўжо павярнуць на Магілёў, а таксама рухацца далей на Бранск.

12 лютага 1945 г.

Менск
Подпіс

У выніку такой дыпламатычнай перапіскі, «таксама і за непатрэбнасцю», палякі абязброілі атрад Булак-Балаховіча, інтэрнавалі ў вялікім лягеры ў Картуз—Бярозе. З гэтым генералам палякі хутка прымірыліся і далі яму канцэсію на рубку і распілоўку лезу ў Белавежскай пушчы. Ён узяў да сябе частку свайго атраду, які ў яго і працаваў надалей некалькі год.

За гэты час сувязі Балаховіча з урадам БНР былі канчаткова парваны, тым больш, што створаны ім дыпламатычны корпус, які палякі ў супрацьвагу беларускай місіі згадзіліся накіраваць у Парыж на мірную канфэрэнцыю, далучыўшы да складу сваёй місіі, усюду перашкаджаў дыпламатычным выступленьням ураду БНР. Выступалі яны як польскія саюзнікі і на мірных перамовах паміж палякамі і савецкай дэлегацыяй. У Парыжы быў барон Тэнтэльбаум, але ён

ніколі не ўспамянуў аб сваім удзеле ў перамовах, калі гукарыў са мною ў Бэрліне ў 1944 г. Не сустракаўся я з ім, ні з баронам Энгельгардам і ў тыя часы, так як ні разу ў атрад не выязджаў.

Гэтыя адносіны Балаховіча былі прадметам абмеркавання на Беларускай канфэрэнцыі ў Празе, дзе была вынесена рэзалюцыя лічыць Балаховіча ворагам беларускага народу. Даклад аб яго дзеяннях зрабіў я, прычым выкарыстаў тыя траскучыя даклады аб перамогах Балаховіча, якія мне старанна дасылаў «для накіравання саюзнікаў», яго прадстаўнік, палкоўнік Мінгрэльскі. У гэтых рэзюмэах асабліва радасна падкрэсьлівалася аб забойствах і здрадах яўрэяў.

У 1925 г. распаўсюдзіліся чуткі, што Булак-Балаховіч забіты ў Палесьсі, але яны не пацьвердзіліся, і забітым аказаўся ягоны брат — палкоўнік Балаховіч.

У 1930 г. зноў зьявіліся газэтныя зацёмкі аб забойстве Балаховіча, але пацьверджаньня гэтыя слухі не атрымалі. Так як палякі іх не пацьвярджалі і не адмаўлялі, а проста маўчалі, то стваралася такое уражаньне, што Булак-Балаховіч спраўды забіты, і што палякі хавалі гэта, тым больш, што было вядома, што ён незадаволены.

Распаўсюджваліся падобныя чуткі і ў 1942 годзе.

Подпіс

Жыровіцкі манастыр

«ПРАШАЎ»
Кліцка ЭВА-Часопіс

ПІСТОВАЯ ЭМІГРАЦЫІ

Жыццё для Айчыны

Эмігранцкі лёс Ларысы Геніюш.

Леў Мерачыці

Ларыса Геніюш у гімназіцкія гады.

Фота з архіву Міхася Чарняўскага

Жыццё слаўтых людзей поўнае загадак, нечаканасцяў і адкрыццяў. Яно даволі працягла прыкоўвае да сябе ўвагу, наводзіць на роздум, які паступова дапамагае высвятліць асаблівасці й адметнасці справаў і учынкаў асобаў, у якіх патрэбна разабрацца, асэнсаваць, каб даць ім праўдзівую ацэнку. Толькі тады да нас наблізіцца сапраўдная і цэласная постаць, вакол якой павінна застацца як найменш загадак і таямніц.

Постаць пясняркі Ларысы Геніюш, яе эмігранцкі лёс надзвычай складаны і драматычны, такі-ж складаны як і час, у які яна жыла для каханай Бацькаўшчыны, пакутавала, працавала, каб пакінуць нам сваё ўспрыманне навакольнага свету, гісторыю

народу ў прадзівых мастацкіх вобразах, свае думкі ў паэзіі, прозе, публіцыстыцы, мемуарах і ў лістах-пасланьнях, якія мы называем эпістальнай спадчынай.

На шляху да ісціны цяжка зразумець тых уладароў, якія ўзнагародзілі яе, падданую іншай дзяржавы сваім «магутным» прысудам: «25 гадоў нечалавечай няволі...»¹ Адначасова ўзьнікае шмат пытанняў, напрыклад, за што? Ці вінавата яна, што нарадзілася ў краі, які горача пакахала, і гэтае чыстае, святлае пачуццё ўзмацнела, асабліва на эміграцыі. Так, яна шчыра, неўтаймавана любіла сваю Айчыну. Мела свае палітычныя пагляды і грамадзянскія перакананні, не ўспрымала сутнасць таталітарнай сістэмы дзяржаўнага кіравання і яе «жыватворчыя ідэі»². Таму і не магла верыць ім, бо верыла й аддана была толькі свайму народу і краю роднаму:

*Пакуль аж смерць мне не закрые вочы,
зямля не спыніць мой апошні дых,
буду ісьці, буду змагацца моўчкі
за Край мой родны і царпець за ўсіх*³.

Да таго-ж жанчына-маці, ці магла яна змяніць ход падзеяў у Еўропе, якія ў 30-я гады патаемна распрацоўваліся дыпляматычнымі службамі таталітарных дзяржаваў⁴, на чале каторых стаялі спрактыкаваныя і самаўпэўненыя ў сваёй беспамылковасці правадыры—стратэгі? А яны не спыняліся ні перад чым, каб абгрунтаваць свае ўчынкі, накіраваныя для дасягнення мэтай, каб «ашчасьлівіць» народы, якім казалася, у імя «светлай будучыні» і «новага парадку ў Еўропе» і ў цэлым свеце⁵.

Ларыса Геніюш (9 УІІ. 1910—7.ІУ. 1983) паходзіла з роду Міклашэвічаў. Яе бацькі мелі сялянскую гаспадарку тыпу «фальварачка» (хутару). Жлобаўцы пад Валкавыскам (зараз Горадзенская вобласць). Тут будучая паэтэса нарадзілася.

*Продкі далі мне калісьці жыццё
у Жлобаўцах ціх і мілых
Сэрцу з каханай зямлёю злыціцё
Душы маёй сьмелыя крыльцё.*⁶

Пра свой фаміліны род яна пісала, што паходзіць ён з Крынак (зараз на тэрыторыі Польшчы) зроднены «з старымі лесунамі, чамялямі і інш., што ёй з часоў Першай сусветнай вайны засталася ў памяці «суровае ўцякацтва і паварот у 1919 г. у родныя Жлобаўцы. Пачатковая польская школа і польская гуманістычная гімназія ў Ваўкавыску. «Беларускай школай паэтэсы, па яе азначэнню, былі сяляне і вёска, асабліва моладзь». Ад яе яна пачула народныя песні і такую сьлінную як «жыў на сьвеце Лявон». Долю вясковай моладзі «перажывала я ў сваім, можа, крыху дзікім, але вельмі гарачым сэрцы. Супроць строгіх, часта нават, актыўных пратэстаў бацькоў, якія ўважалі сябе «панамі», нейкая салодкая, незразумелая сіла цягнула маё сэрца ў сёлы. Пах торпы і лёну, які я чула, праязджаючы праз вёску, вабіў мяне за стол да сваіх. Кожная наша сялянка была для мяне як маці, кожная дзяўчына — сястра. Пачуцьцё маё мне шчыра адплачвалі»⁷.

З благаславеньнем і прачулай душою ўспамінае Ларыса Геніюш сваё маленства, якое прайшло ў родных мясцінах. У яе памяці ня раз на жыццёвых дарогах суплывалі воблікі бацькоў, якія, самі паказваючы сваім дзеям добры прыклад сялянскай працавітасці, імкнуліся вывесці іх у людзі. Ёю згадвалася добрая, чулая матуля з спрацаванымі рукамі, якімі часта

ласкава туліла яе да свайго сэрца. Бацька яе, горды дапытлівы чалавек, любіў падзяліцца з дачкою сваімі думкамі. Ну, вось, хаця-б такімі: «Полацкае княства сёння зрабілі непапулярным са страху, каб не сэрпавалася па праву ад імперыяў, але ці ты думаеш, што твая Беларусь утрымаецца эканамічна, калі-б была самастойнай?»⁸ Бацька гаварыў так, бо добра ведаў, чым жыве ягоная дачка Ларыса, зачытваючыся заходнебеларускай прэсай, гістарычнымі працамі аб роднай пратэстанцы. А яшчэ Ларыса Міклашэвічанка марыла аб вышэйшай адукацыі, але нестала матэрыяльных сродкаў, каб яе атрымаць, бо ў сям'і апрача яе былі тры сястры — Ксенія, Ніна і Людміла, а таксама — трое братоў: Расьціслаў, Аркадзь і Аляксей. Браты былі вельмі дружнымі, згадвае яна, «любілі коней і мелі свае хлапцоўскія забавы. Але яны былі яшчэ дзеці, вучыліся, і найбольшым «хлопцам» дома была я. Усе справы з падаткамі, урадамі, даўгамі, крэдытамі ўскладаў тата на мае плечы, ён не любіў такіх справаў. І я іх не любіла, але памагала тату, як толькі магла»⁹.

У вёсках час пралятаў хутка. Людзі тады шмат працавалі. А вечарамі было надзвычай весела, бо адусюль чуліся песні. Сьпявалі пры кожнай нагодзе. Таму дзяўчыну з клясычнай гімназіяльнай адукацыяй моцна захапляла вясковае жыццё — адвечная стыхія беларускасці, скажа яна пазней. Да яе ўражлівай натуры яно шмат аб чым гаварыла. Да маладога паэтэсы «яно прамаўляла больш шырока, чым толькі ўсьведамленьнем сваёй роднай зямлі, якая належала народу, бо была для яго ўсім»: калыскай, хлебам, песняй, магілай». Згадвалася й адчуваньне крыўды, якую яму даводзілася цярпець праз доўгі час. Менавіта яна, гэтая крыўда, спарадыла адезд

суродзічаў на чужыну. Ім даводзілася нялёгка, прыходзілася шмат і цяжка працаваць. А яшчэ былую гімназістку непакоіла, што нацыянальная сьвядомасьць у асяродзьдзі беларусаў пранікае надта паволь, што няма патрэбнай згуртаванасьці. Хлопцы, што былі актывістамі Беларускай сялянска-работніцкай грамады, часта не вярталіся ў родныя мясціны, альбо заставаліся без здароўя. «Адзін з маіх дзядзькоў — успамінае паэтэса, — Сыцяпан Міклашэвіч, ідэйны камуніст? Далі яму за гэта паллякі ўжо 3 гады, але ён не сунімаецца. Уцякаў у Саветы, скуль прывёз жонку, ён ня вельмі чэсны з слугамі і зь людзьмі, але ж камуніст і марыць пра арцелі і калгасы, хоць у самога нешта да 40 га зямлі. Дзядзьку гэтага бачу наскрозь — ён з такіх людзей, да якіх не адношуся добра, ён любіць жэсты, але праўды і дабрныні ў яго няма. Мяне ён ня любіць, бо я гавару тое, што думаю. Жыве там побач дзяцкоў жанчына, якой муж уцёк у СССР. Яна вышывае нам сыцягі, агітуе. Я бываю ў яе, але нічога няма ў яе беларускага, такога дарагога і вечнага, а без гэтага ўсё для мяне чужое: калі ня будзе такіх сардэчных людзей на вярхах, усяроўна на гэтай зямлі нашай ня будзе шчасьця, бо ня будзе паўнаты творчай беларускай стыхіі».¹⁰

Моцна уражлівая натура, дзяўчына на выданьні засяроджана асэнсоўвае заходне-беларускае жыцьцё тагачаснай вёскі, скарбы народнай паэзіі, песні роднага краю, паданьні і легенды, звычаі і традыцыі, убірае ў сябе несказана чароўнае духоўнае багацьце, высокая ацэньваючы яго вартасьці. І толькі ў гэтай народнай стыхіі яна адчувала сябе шчаслівай. На жаль, рэальнае жыцьцё было супярэчлівым. Яго яна імкнулася зразумець. Таму зьвяртаецца да кнігі, шмат чытае твораў славянскіх наро-

даў, пераважна кнігі польскіх, украінскіх, рускіх, чэшскіх аўтараў. Зь беларускіх паэтаў ёй асабліва падабалася паэзія Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Алеся Гаруна, Якуба Коласа. Зь цікавасьцю пазнаёмілася з творамі Зьмітрака Бядулі, Вацлава Ластоўскага, Уладзіслава Галубка, Канстанцыі Буйло, Францішка Аляхновіча, Казіміра Сваіка, Андрэя Зязюлі, Язэпа Лёсіка, што былі зьмешчаны на старонках хрэстаматы Ігната Дварчаніна па беларускай літаратуры нашаніўскай пары (Вільня, 1927).

Для росту нацыянальнай самасьвядомасьці ў культурнага калагляду паэтэсы шмат спрычынілася кніга Максіма Гарэцкага «Гісторыя беларускай літаратуры», якая выйшла ў Вільні і Менску некалькімі выданьнямі, яго-ж хрэстаматыя па беларускай літаратуры (Вільня, 1922) «Геаграфія Беларусі» Аркадзя Смоліча (Вільня, 1922), падручнік Усевалада Ігнатоўскага «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» (Вільня, 1927). І вось, аднойчы, трапіла ёй у рукі кніжачка вершаў Міхаса Васілька «Шум баравы» (Вільня, 1929). Крытычна ставячыся да грамадзянскай лірыкі папулярнага заходнебеларускага паэта, яна прызнаецца, што гэты зборнічак вершаў, ягоны зьмест і майстэрства не задаволіў яе. Паэтэса лічыла, што зьмест народнай паэзіі шмат глыбейшы і цікавейшы. Высока цаніўшы навуку, яна прызнаецца, што веды дапамагаюць ёй адчыніць вочы на чароўныя скарбы народу. У яе вачох асабліва выдзяляліся сяляне, у асяродзьдзі якіх даводзіцца жыць. Яна шкадуе, што «сапраўды разумных людзей я тады яшчэ не сустрэла. Трагічна адна я йшла нейк вобнацкам, інтуіцыяй да сваіх праўд, а якія яны — я добра ведала зь ідэалаў францускай рэвалюцыі, зь вясны народаў з канстытуцыі Амэрыкі і рвала мне

сэрца нацыянальная і сацыяльная несправядлівасць», — скажа паэтэсы пазьней.

Такое становішча не без падстаў хвалывала былую гімназістку. Яго справядліва канстатаваў і лічыў несправядлівым дасканалы знаўца справаў нацыянальных меншасцяў у Польшчы ў міжваенныя гады прафэсар Ежы Тамашэўскі. У сваёй кнізе «Айчына ня толькі палкаў. Нацыянальныя меншасці ў Польшчы ў 1918 — 1939 гадах», ён пісаў, што нацыянальная палітыка польскіх уладаў адбівала ахвоту ў беларусаў да якога-небудзь супрацоўніцтва». ¹¹ Спасылаючыся на аўтарытэт Сэвэрына Выслоўха, гісторыка і грамадзкага дзеяча, зацікаўленага беларускім пытаннем, прыводзіць ягоныя словы: «Вынікам такога становішча справаў было абсалютнае нявер'е і неахвота ў адносінах да польскай дзяржаўнасці з боку беларусаў, неахвота, якую ўмела выкарыстоўвала савецкая палітыка». ¹²

У гэты цяжкі час спачувальна і бескарысьліва да беларусаў (дарэчы, гэта было ужо традыцыяй) аднесліся чэхі, якія самі доўга змагаліся за сваю незалежнасць ад чужацкага прыгнёту. Самастойнасць яны страцілі пасля бітвы ля Белай Гары ў 1620 годзе супроць войска Габсбургаў. Толькі дзякуючы высылкам многіх пакаленняў патрыётаў яны змаглі адрадзіць сваю дзяржаўнасць у кастрычніку 1918 г. Вялікую ролю ў вырашэнні гэтага важнага нацыянальнага пытання адыграла Прагрэсыўная партыя, заснаваная Томашам Масарыкам у 1900 г., вядомым чэскім палітыкам, філосафам і гісторыкам. Ён стаў першым Прэзідэнтам Чэхаславацкай Рэспублікі. З выключным разуменьнем і спагадлівасцю паставіўся Томаш Масарык да беларускіх патрыётаў. Добра разумеючы важнасць для кожнай нацыі фарміравання кагорты

сваіх інтэлектуалаў і палітыкаў, па просьбе эмігранцкага ўраду БНР на чале з В. Ластоўскім ў Коўне, ім ў 1920 г. былі выдзелены беларускім юнакам і дзяўчатам, выхадцам з Захадняй Беларусі і Латвіі, дзяржаўныя стыпэндыі для вучобы ў сярэдніх і вышэйшых навуковых установах краіны.

Праз пару гадоў на вучобу ў Чэхаславакію выбраўся і зямляк Ларысы Міклашэвіч малады хлапец з Зэльвы Янка Геніюш, на дарогу каторага благаславіў сам Браніслаў Тарашкевіч як прадстаўнік Беларускай Школьнай Рады ў Вільні. Да Чэхаславацкім патрэбна было дабраца Геніюшу праз Літву, дзе атрымаўшы ад В. Ластоўскага з «сабою крыху грошаў, паехаў ён зь літоўскай візай праз Бэрлін у жаданую чэскую Прагу» ¹³.

Вестка, што Прэзідэнт Чэхаславацкай Рэспублікі Томаш Масарык бескарысна дапамагае беларускай моладзі атрымаць спецыяльную адукацыю, хутка разыйшлася па гарадах, вёсках і мястэчках Заходняй Беларусі. І гэта выклікала ў насельніцтва глыбокую симпатыю і ўдзячнасць. «Вельмі хораша было з боку чэхаў даць нам хоць гэтыя магчымасці, і я гэта запамятала назаўсёды. А хлопцы сьпяшаліся ў Прагу, не былі гэта Францішкі Скарныны, але верылася, што след іх жыцця і навуцы не міне бяспледна для дарогай нашай і пакутнай Айчыны», цешылася ад душы былая гімназістка Ларыса Міклашэвічанка ¹⁴.

Час у працы, вучобе праходзіў непрямметна хутка. І Янка Геніюш, пражскі студэнт, «абсалвэнт медыцыны» Карлава ўнівэрсытэту, якому яшчэ належала здаваць дзяржаўныя экзамены, пазнаёміўся з Ларысай і папрасіў яе стаць ягонай жонкай. Ёй спадабаўся гэты высокі, стройны, элеганцкі «пражскі студэнт», з «шляхотнымі паводзінамі». «Такое джэнтэльманства мя-

не канчаткова паканала, — успамінала яна, — да таго цудоўная гутарка, беларуская шырокая нейкая нескупая натура гэтага беднага студэнта — усё раптам зрабілася мне неказана дарагім, і я падзякавала Богу ў душы за тое, што ён усякімі дзіўнымі дарогамі прывёў яго з далёкіх чэхаў і ў нашу хату. Неўзабаве згулялі вяселье»¹⁵

Памятны шлюбны дзень Ларысы й Янкі Геніюшаў.
Фота з архіву Міхася Чарняўскага

Пакуль муж павінен быў закончыць вучобу, Ларыса Геніюш жыла ў Зэльве ў яго бацькоў. У кастрычніку 1935 г. ў сям’і маладых Геніюшаў нарадзіўся хлопчык, якога назвалі Юркам. Падгадаваўшы крышку яго, у канцы 1937 году Ларыса пераязджае зь ім да мужа ў Прагу, дзе ён змог уладкавацца на працу.

Пераезд у Чэхаславацчыну стаўся для Ларысы Геніюш этапным перыядам у фарміраванні яе сьветапогляду і творчай сталасці як эмігранткі, таленавітай паэтэсы, шчырай патрыёткі сваёй Бацькаўшчыны. У Празе яна ўпершыню пазнаёмілася зь беларускай палітычнай эміграцыяй, якая сустрэла яе вельмі цёпла і шчыра, «як сваю, сардэчна і цёпла. Пані Крэчэўская была удавой па памершым Старшыні Беларускай Народнай Рэспублікі Пятру Антонавічу Крэчэўскім, была гэта старэйшая інтэлігентная і вельмі тактоўная дама.

Жылі яны зь дзядзькам Васілём (Захаркам, таксама эмігрантам — Л.М.) у адным доме, але паасобку. У яе быў маленькі пакойчык, ледзь на адну асобу, а дзядзька

меў два пакоі і кухню. Вось адзін пакой ён і адступіў нам»¹⁶.

Характарызуючы былога міністра фінансаў ва ўрадзе БНР Васіля Захарку Ларыса Геніюш зазначае, што гэта быў «вельмі паважаны чалавек з думкамі толькі пра Беларусь», якога цікавіла ўсё, што рабілася на беларускіх землях. Яна падкрэсьлівала, што палітычнай дзейнасці ён больш ніякай не праводзіў, а пісаў толькі пратэсты супраць бюспраўя над беларусамі ў Лігу Нацыяў, падтрымліваў эміграцыю і сувязі з эмігранцкімі коламі іншых народаў, асабліва суседніх. Усё жыццё Васіль Захарка збіраў матэрыялы з гісторыі Беларусі, творча працаваў над кнігай, ахвотна чытаў сваім землякам урыўкі з яе. Гаворачы пра галоўныя рысы гэтага палітычнага дзеяча, яна зьявртала ўвагу на ягоную беззаганную чэснасць і сьціпласць¹⁷.

Прага і чэхі Ларысе Геніюш надзвычай спадабаліся. Таму яна па добраму ім крышку зайздросьціла, перш за ўсё іх высокай сьвядомасці, і як яны умеюць «працаваць для сябе», як «цудоўна разбудавалі свае гарады, паставілі прамысел амаль на ўзровень амэрыканскаму, вялі разумную і дэмакратычную палітыку. Іх першы Прэзыдэнт быў даслоўна бацькам для народу. Яго так і называлі: «Тацічэк Масарык». Томаш Тарык Масарык (Тарык —прозьвішча па жонцы — амэрыканцы) быў лепшым прадстаўніком дэмакратыі і гуманізму ў Эўропе. Памёр ён у год, калі мы прыехалі з сынам, яшчэ перад нашым прыездом. Казалі, што народ не выходзіў з вуліцаў і ноччу, каб пабачыць яшчэ, правесьці ў апошняю дарогу свайго дарагога «Тацічка». Цяпер быў Прэзыдэнтам Эдуард Бэнэш—папличнік Масарыка, друг Заходніх дэмакратыяў і вялікі славянафіл»¹⁸

Чэхі паказаліся Ларысе Геніюш слаўнымі славянамі, пра якіх «ніколі не сьнілася»,

супраўднымі патрыётамі свайго краю, людзьмі якія моцна даражылі сваёй самабытнай культурай, адметнай высокай духоўнасьцю і талерантнасьцю, людзьмі, якія з глыбокай пашанай ставяцца да іншых славянскіх народаў. Славянства яны разглядаюць, —здавае наша зямлячка,— як «роднае па крыві братства зь любоўю і вялікай надзеяй на яго ў будучыні»¹⁹.

Гледзячы на чэхаў, на іх вялікія посьпехі ў розных галінах народнай гаспадаркі і культуры, высокую самасьведомасьць, ёй верылася, што прыйдзе час, калі й яе народ беларускі адродзіць сваю самастойнасьць і зможа абараніць нацыянальную годнасьць, за што заслужыць пашану ў цывілізаваных народаў. Найперш, лічыла яна, патрэбна адрадзіць родную мову, даць прастор яе разьвіцьцю— «маладыя крыльлі». З гэтым, відаць, звязана гісторыя стварэньня верша-гімна «Родная мова», які прасякнуты глыбокім чалавечым пачуцьцём. Яго радкі сталі сымбалічнымі для кожнага беларуса

*Мова родная, мова дзядоў!
Іншай мовы мы сэрцам не чуем.
Мілагучнасьцю любых нам слоў,
Быццам музыкай, душы чаруеш...
Мова наша—буіны цьветабоў!
Пралілася ў ёй першая радасьць...
Словы матчыны сыпалісь у ёй,
Як пялёсткі з адцвіўшага саду...
З-пад вясковых прыветлівых стрэж
Мілагучна зьвініш ад сьвятанья,
Бы дзявочы рассыпчаты сьмех,
Быццам першае ў сэрцы каханьне!²⁰*

Прыхільныя адносіны суайчыннікаў на эміграцыі і братэрскія пачуцьці чэхаў спрыялі добраму настрою і заахаввалі для творчай працы. Можна таму Ларыса Геніюш шмат увагі ўдзяляе патрыятычнай лірыцы, у якой услаўляе «Краіну сваю», «дзе Нёмана хвалі зьвіняць» і «Народ Беларускі!»,

бо ім шчыра аддана «дзявочае сэрца». У сваіх вершах пяснярка апявае старанную працу сялян, аратых і жнеяў, тых дзяўчат, што «ткуць дываны, што з калосся аб долі варажаць», зычыць ім шчасця, «як іхні лянны» і просіць боскай сілы даць «ім долю ясьнейшую»²¹.

Думкамі паэтэса часта вяртаецца ў родны мясціны, і тады з-пад яе піра паўстаюць незабыўныя абразкі, навяяныя глыбокай, прывязанасці да іх і пяшчотнасцю.

*Нішто так не міла, як бацькавы кут,
як гул калаўроткаў увечар,
як гоман вясёлы цапоў на таку,
як дзедава казка ля печы.*

*Нішто так не міла, як шнур нашых хат,
гасцінныя нашы парогі
і вербы, што сталі зялёныя ў рад
ля стрункай, далёкай дарогі.²²*

Ларыса Геніюш з мужам і сынам у Празе.
Фота з архіву Міхаса Чарняўскага

Ларыса Геніюш зь цікавасцю вывучае жыццё і культуру чэхаў, іх багатую духоўную спадчыну. З прыемнасцю імкнецца звыклі братняга народу прывіць сабе. А тым часам жыхары Прагі занепакоіліся міжнародным становішчам. Маланкава абляцела звестка, што суседняя Аўстрыя за адну сакавіцкую ноч (1938 г.) была далучана А.Гітлерам да ягонага імперыі. Чэхі прадчувалі, што такое можа здарыцца і з іхняй краінай. Такую навіну з трывогай успрыняла і беларуская паэтэса, бо ніколі не была прыхільнай дыктатарскага рэжыму. Гітлера яна звала «нехрыстам», які зганьбіў «старую нямецкую культуру», а на іншыя свабодлюбівыя народы нагнаў страх. Лічыла, што сярод вольных нацьяў «не было чалавека, які не жадаў-бы яму прадчаснай канчыны.

Вялікае ўражаньне на Ларысу Геніюш зрабіў апошні сакольскі зьлёт чэшскай моладзі. якая на пражскім стадыёне дэманстравала патрыятызм, прыгажосць, спартыўнасць і сілу. «Прага некалькі тыдняў не працыналася і не засынала, — усламінала яна пазынае з спачуваннем. — Прага проста не спала! Яна вітала, паіла, карміла і гасціла чужых і айчынных гасцей. Яна смяялася і плакала, адчыняючы людзям насцьдзж сваё чыстае сэрца і быццам просячы зразуменьня, ратунку і помачы супраць таго, што маршыравала адмераным каваным крокам з захаду і на цэлую Эўропу ужо крычала: «Гэйль Гітлер!». Так, паэтэса-эмігрантка з Заходняй Беларусі, будуць шчырай патрыёткай свайго краю, ужо пасьпела шчыра палюбіць чэхаў, пранікнуцца іх інтарэсамі, гарача перажываючы іх трыўгі. Яна пакахала іх чароўную старонку. І в гэццяпер, адчуваючы разам зь імі надыходзь зьясьпекі моцна перажывала і пільна сачыла за падзеямі, якія разгортваліся за меж: мі гэтай міралюбівай краіны. Яна цешылася, што на

спартыўны зьлёт сабралася шмат моладзі, каб прадманстраваць сваю згуртаванасьць у самой сталіцы. Яе кранала да сьлёз гэтая адданасьць, патрыятызм, якія ішлі ад глыбокага нацыянальнага ўсьведамленьня адказнасьці за лёс дзяржавы. Бачачы, як кожны чэх або чэшка, трымаючы ў руках паведамленьне аб адарванасьці ад Рэспублікі Судэцкага краю, плакалі з гору, яна пазней часта згадвала, што тады плакаў «весь гэты харошы, пакінуты ўсімі народ. Гэта не была Рэспубліка, а дом іх дарагі, гасьцінны, сям'я адзіная, на якую тупым маршам ішоў іх адвечны вораг, і зьнікуль не відно было ратунку. Прагна адскубла сабе з жывога цела Рэспублікі й ачумелая Польшча, быццам, ня думаючы аб тым, што чакае яе безабаронны, няшчасны народ. Адна толькі Румынія засталася ў тыя страшныя дні чалавечнай і дружнай. Нездарма, значыць, румынскія жанчыны на сакольскім зьлёцце крычалі перад грыбунай ураду аб сваёй адданьці і аб дружбе».²³

(Працяг у наступным нумары)

Бібліяграфія

- ¹ Маладосць, 1990 №2, с.154
- ² Беларусь, 1991, №3, с.11
- ³ Геніюш Л., Белы сон, Мн., 1990, с.290
- ⁴ СССР—Германія 1939-1941, Документы і материалы о советско-германских отношениях с апреля по октябрь 1939 г. т.1. Вильнюс, 1989, с.7-120.
- ⁵ СССР—Германія 1989-1941, Документы і материалы о советско-германских отношениях с сентября 1939 г. по июнь 1941 г. т.2. Вильнюс, 1989, с.3-188, Маладосць, 1990, №3, с. 100
- ⁶ Геніюш Л., Белы сон, Мн., 1990, с.300.
- ⁷ Маладосць, 1990 №1, с.143
- ⁸ Там-жа. с.145-146
- ⁹ Там-жа. с.146.
- ¹⁰ Там-жа. с.150.
- ¹¹ Tomaszewski Jerzy, Ojczyzna nie tylko

polakow. Mniejszosci narodowe w Polsce w latach 1918-1939. Warszawa. 1985. s. 85

- ¹² Там-жа.
- ¹³ Маладосць, 1990 №2, с.133
- ¹⁴ Маладосць, 1990 №2, с.134
- ¹⁵ Маладосць, 1990 №2, с.153
- ¹⁶ Маладосць, 1990 №2, с.142.
- ¹⁷ Маладосць, 1990 №2, с. 142
- ¹⁸ Маладосць, 1990 №2, с. 142-144
- ¹⁹ Маладосць, 1990 №2, с. 144
- ²⁰ Геніюш Л.Ад родных ні ў. Прага. 1942, с. 58.
- ²¹ Геніюш Ларыса. Невадам з Нёмана, Мн., 1967, с. 42-52
- ²² Там-жа. с. 47.
- ²³ Маладосць, 1990 №2, с. 145

Князь Усяслаў Чарадзеі Ларыса Геніюш (Урывак)

...У кіеўскім замку Усяслаў Чарадзеі змагаецца з духам бурлівым і ўздох гладзіняй калыша грудзей, бы вецер дасьпеаю нівай...
Вось зь вязьніцы сумнай на княжы пасады яго ўвесь Кіеў паклікаў, — а ён, ані ўладзе, ні волі ня рад— ня хоча тэй чэсьці вялікай.
Мілейшы той Полацкі край дарагі і пушчы з пахучай жывіцай...
Нядаўна Нямігі ціхой берагі крывёю зьліліся крывіцай...
Ён чуе, як рвецца Дзьвіна ў берагох, бароў сваіх гоман адвечны, ён чуе, што ў полацкіх гордых мурах шуміць ўсхваляванае веча.
Цьвіце ўжо неба, як тыя ляны, і дзень ўжо над Кіевам сіні— князь слухае сэрцам—б'юць, звоняць званы у полацкай роднай сьвятыні.
Вялікае сярца мець трэба ў грудзёх і духа магутныя чары.
каб чуць, як у полацкіх гордых мурах у звон сьвятой Зофіі ўдарачь.
Агнём палымяным трэ' край свой кахаць трэ' вырасьці зь ніваў, загонаў, каб славу, багацьце— усё кінучь, аддаць.
за кліч свайго роднага звону.

ВДНАЕ СЛОВА

Зь інцінскіх «ксіў»

Да Ларысы Геніюш

Васіль Супрун

Зь інцінскіх «ксіў»

Часамі бывае няказана цяжка,
на сярцы — бы кошкі шкрабуць.
Хоць слова, сяброўка, скажы, калі ласка.
Хачу тваё сэрца пачуць.

Я ведаю, тут пра пачуцьці дарэмна
і можа ня час гаварыць;
ўсё-ж хочацца — верыш?
і ў цемры турэмнай
пяшчоту камусьці дарыць.

Душа агрубела,
пакусаны губы
ад болю, цярпеньня и мук.
А ўсё-ж усміхнуцца так хочацца любай,
адачуць цеплыню яе рук.

Ах жаль!
Так кароткім было маё лета—
ні ласкі, ні радасці той,
што ўсімі паэтамі шчыра апета,
што кажуць, бывае святай.

Прайшло мімаходам юнацтва ў гарэньні,
мігнула и згасла ў зубах
крывавага ката.

Кайданы, цярпеньні.
пакуты, этапы і жах...

Відаць, адзьвінела надзея вера
ў сьвятую вясну барацьбы.
А ўсё-ж яшчэ рана нам яміну мераць.
Нявольнікі мы — не рабы.

Інта, 1953 г.

Не тужы

Не тужы, сяброўка,
за акном астрога,
не ламай з адчаю закаваных рук.
знаю — мучаць сэрца
за свой край трывога.
за братоў, што млеюць
зь непасільных мук.

Не тужы, галубка,
па забранай волі,
па сыночку, што
пакінуты чужым,
па лясах гаючых,
па жытнёвым полі;
наш дэвіз — змагацца
для таго, каб жыць!

І ў змаганьні гэтым гартаваць
сяброўства,
верыць ў сілу духа,
сілу праўды той,
што вяла народ наш
праз вякі няпростай
пуцявінай славы,
велічнай, сьвятой.

Памятай — за ноччу
прыйдзе дзень ўсё роўна!
Мы-ж яму сустрэчу
рыхтаваць цяпер
мусім, хоць і вельмі
цяжка, безумоўна.
Гэта наша мэта,
Ты-ж таксама вер.

Інта, 1953 г.

Ларысе Геніюш

* * *

Л.Г.

О даруй!

Што і зноў не наведаў парог
тваёй сьціплай сьвяточнае хаты,
не прыйшоў прывітаць з запалярных дарог
распачаты Табой сорок пяты.

Не прынёс падарункаў

хоць вельмі хацеў,
каб з букетам духмяных півоняў,
да чароўных грудзей мой прывет даляцеў
менавіта ў сьвяточнае сёння.

Ах, даруй!

Я прашу, што адзначыць ня змог
разам гэтую круглую дату.
Хай жа мары твае і мае добры Бог
зьдзейсьніць годам тваім сорок пятым!
Варкута, 27 ліпеня 1955 г.

Ад цябе ні слова не прынёс мне вечар.
вестка не кранула стомленых надзей.
А чакаў паперкі, як самой сустрэчы,
ціснучы ўспаміны да худых грудзей.

Пасьля шахтнай зьмены, у жылую зону.
бы на крыльях дзіўных да цябе ляцеў.
не зьвяртаў увагі на мароз шалёны,
атрымаць хоць слоўца ў адказ хацеў.

Знай, што твае весткі —
гэта водар Краю,
васільковы россып,
песьня салаўя.

І кажнюткі вечар толькі іх чакаю
і живу тут імі, родная мая.

Інта, 1954 г.

На «ксіву» Л.Г.

Сапраўды ў кожным вершы тваім
адчуваю знаёмага многа.
Пэўна йсьці давалося дваім
амаль тою-ж жыцьцёвай дарогай.

Вывучалі, відаць, мы дваіх
тыя-ж камеры, турмы, этапы,
бо на сэрцы, на вершах тваіх
тыя-ж раны —
драпежнае лапы.

Інта, 1953 г.

Із агню ды ў полымя

Міхась Кавыль

Быліца дзвятая

Калі разведчыкі ўсхапіліся й атрэсьлі з штану і шынэляў саломеную пацяруху, Грубнікаў загадаў: «Лабач, Буглай і Анохін, вазьмеце каністру, мяшок і ідзеце ў Вялікую Шабялінку па прадукты».

Ішлі тым-жа раўчаком, па якім ішлі ўчора ўвечары. Сьлядоў учарашніх ня было і ў паміне: пазасыпала сьнегам. Як і ўчора, ішлі бяз зброі. Вінтоўку меў толькі Хахлоў. Буглака, бадай, так, як і Лабача, непакоіла думка наконт зброі, бо ён запытаў у Хахлова: «Ці і ты хадзіў на фронце бяз зброі так, як, вось, мы ідзём?» Хахлоў пачухаў праваю рукою нос, кашлянуў і буркнуў: «Зброя, нямецкая зброя, ляжыць пад сьнегам... Трэба яе знайсці» Хахлоў болей нічога не сказаў, а Буглак ды і Язэп не дапытваліся, чаму ды як. Дайшлі да Вялікай Шабялінкі без прыгодаў. На краі сьля, ў садку, задраўшы ў неба жэрлы, стаялі, засыпаная сьнегам, чатыры гаўбіцы. Гэта, як пазней стала вядома, была чацьвёртая гаўбічная батарэя тысяча першага артылерыйскага палка. Камандаваў батэрэяй Шаўчэнка, а камісарам быў Іваненка. Абодва ўкраінцы.

На падыходзе да гаўбіцаў часавы спытаў: «Пароль». Хахлоў адказаў: «Зьвяззда». Дайшлі да калгасанга гумна. Там, у сярэдзіне, дыміла кухня. Прыемны пах смажанай цыбулі і непрыемны дух падгарэлага мяса казлытаў ноздры, прабег па глытаўцы ў страўнік і вярнуўся ў рот сьліною. Пракаўтнуў сьліну і Буглак. На Хахлова Язэп не пасьпеў паглядзець, бо той падаваў каптанармусу запіску Грубнікава. Неўзабаве Буглаку ў мех паклалі тры боханы чорнага чорствага

хлеба, а Лабачу ў паходны вялікі бачок налілі гарачага украінскага баршчу. Ускінуўшы на плечы ношы, а Хахлоў з правага на левае плячо вінтоўку, накіраваліся ў Малую Шабялінку. Там, грызучы жылістае сьмярдзючае мяса, Язэп успамінаў канцлягер.

Калія кітайскае мяжы, ў сьля Імань, блацакі падпалілі калгасную канюшню. Пагарэлі коні, і старшыня калгасу дазволіў зэксам пажывіцца канінай. Язэп Лабач адрэзаў добры кус сьцягна. Калі стаў смажыць на скавародцы ў калгаснай сталаўцы, ад смуроду ледзь не вырвала ў яго вантробы. Сьмярдзела мяса конскім потам. Сьмярдзела і франтавая каніна. Але-ж «голад ня цётка», — глытаў Язэп і канцлягерную, і франтавую каніну, ажно давіўся. Чмыхаў носам і Янка Буглай.

Толькі Хахлоў і «хахол» Іван Таран ды Грубнікаў чаўкалі, як ні ў чым не бывала. Прызвычаліся да франтавога пайка.

Калі Язэп расправіўся з канінай і баршчом, Грубнікаў сказаў яму: «Следуй за мной». Выйшлі на панадворак, камандзір даў яму вінтоўку, якую ўзяў у Івана Тарана, і, паказваючы рукою на паўночны-запад, спытаў: «Бачыш той гай?» Язэп адказаў: «Бачу». Возьмеш бачок з баршчом і аднясеш у той гай, там знойдзеш таварыша Канькова і аддасі яму боршч. Будзь асьцярожны. Можаш напароцца на міну, а то і на нямецкую разьведку. Так што не зьвай». І Язэп Лабач пайшоў выконваць першае «баявое заданьне». Ад Малое Шабялінкі да гаю было кіламетраў тры нап्राстркі. Навакол, як вокам акінуць, іскрыцца белым

сьнегам стэп. Толькі гай тырчыць на невялікім пагорку, як чуб у гайдамака. Сьнегу за ноч насыпала ўдоваль. Ніякай ні дарогі, ні сьнежкі — усё засыпаў, зраўняў сьнег ды яшчэ падмарозіў Дзед Мароз. Ступіш — хрумсае пад ботам, і нага амаль да калена правальваецца ў беляя іскры. Каб і была дзе-небудзь закапаная міна, дроцік ня убачыш. А ісьці трэба, назад ня вернешся: за невыкананьне заданьня па галоўцы не паглядзяць. Могуць «паглядзіць» так, што і дзясятату закажаш. І Язэп рашыў «пляваць на міны», а крочыць наперад. «Няўжо-ж і немцы такія багатыры, — супакойваў і падбадзёрваў сябе Язэп развагай, — што панатыкалі тых мінаў па ўсёй Украіне? Брахня, адна брахня і болей нічога». Брахня гэта, ці не брахня, але ступаў Язэп і чакаў выбуху. Прайшоў ён амаль палову адлегласьці і раптам спыніўся. Перад ім ляжаў прысыпаны сьнегам конь. Язэп ажно страсянуўся ад нечаканасьці. Ён адскачыў у бок, каб абмінуць нябожчыка, але напароўся на руку, якая тырчала із сьнегу. Рука была ў белай рукавіцы. Язэп, хоць і спалохаўся гэтых мерцьвякоў, але ўсё-ж асьмеліўся пацікавіцца, чыя гэта рука: немца ці чырвонаармейца. Нагою таўхануў туды-сюды сьнег і убачыў блакітнаватую ўніформу. Успомніўшы словы Хахлова: «нямецкая зброя ляжыць пад сьнегам. Трэба яе знайсці», — укленчыў перад «фрыцам» і пачаў яго абмацваць. Немец выставіў левую руку, а правая ляжала на аўтаматце. Язэп выцягнуў аўтамат, зьняў з папругі патранташ і падняўся. Аўтамат узяў у левую руку, у правую вінтоўку, паправіў на плячах каністру і казырнуў «фрыцу» са словам «Данкішэ!». Гэтае «данкішэ» выскачыла ў яго нечакана, бо даўно ён у сямігодцы вучыў нямецкую мову, шмат слоў запабываў, а вось «данкішэ» не забылася. Яно нарадзіла

ў думках: «Спасибо». Гэтае «спасибо» спадзяваўся Лабач пачуць ад камандзіра Грубнікава, калі ён вернецца ў Шабялінку і пахваліцца графеем. І Язэп пачуў «спасибо», але не ад Грубнікава, а ад Канькова — палітрука разьведкі — які сядзеў з параю разьведчыкаў у гай, пад самым носам у немцаў. Пакуль Лабач знайшоў тое «гназдо, дзе сядзеў Канькоў, ледзь не разьвітаўся зь белым сьветам. Як толькі Язэп зайшоў у гай і прысеў пад галіністай ялінай, каб перадыхнуць і абдумаць, дзе можа знаходзіцца Канькоў, пачулася аўтаматная чарга. Кулі заскавталі, залапталі па голылі яліны. Пасыпаліся шышкі і сьнег. Язэп затуліўся за яліну, чакаў новай чаргі, але гай маўчаў. Праз пару хвілінаў пачуўся хруст сьнегу і сухіх галінак. Язэп паклаў аўтамат, лёг на живот і ўзяў на ізгатоўкі вінтоўку. Спакваля, каб не здамаскаваць сябе, загнаў у каробку патроны і накіраваў рулю ў той бок, адкуль нехта ішоў. Хутка Язэп пабачыў двух чырвонаармецаў. Яны курьлі і ішлі моўкна недалёка ад яліны, але Язэпа ня убачылі. Калі чырвонаармейцы схаваліся за кустамі, Лабач вылез із-пад яліны і накіраваўся ў той бок, адкуль ішлі незнаёмыя. Неўзабаве ён убачыў прагаліну, а на ёй вялікаватую будыніну. Страхі на будыніне не было, толькі там-сям на кроках цяляпаліся гонты. Вокнаў таксама ня было. Чарнелі толькі бяз шкла рамы. Дзьверы былі цэлыя. З правага боку ад будыніны ў густым ельніку віднелася нібы трыбуна. Парашыўшы, што ў гэтай будыніне, напэўна, знаходзіцца разьведчыкі, Язэп, перабягаючы ад дрэва да дрэва, наблізіўся да дзьвярэй. Амаль каля самага ганку яго запыніў грозны выгук: «Стоі! Паролы!» Язэп ніякага паролу ня ведаў, бо Грубніка ў яму чамусь не сказаў, а таму ён кінуў на сьнег аўтамат і вінтоўку і адказаў: «Пра пароль

я перы раз чую. Мяне адправіў таварыш Грубнікў аднесьці ў гай таварышу Канькову вось гэты бачок». Ён зьняў бачок і паставіў на ганак. Чырвонаармяц адхіліў гола ў у бок дзвьярэй і крыкнуў: «Таварыш палітрук». Із вакна высунулася галава ў шапцы-вушанцы і пачулася: «Прапускай без пароля!»

У хуткім часе Лабач апынуўся ў паўцёмнай, пранізанай вятрам і маразамі залі. Як пазней даведаўся Язэп, да вайны ў гэтым будынку была водная і лыжная база. Улетку тут зьбіраліся ахвотнікі пакупацца ў Данцы, а зімою лыжнікі. Вайна прыгнала сюды разведчыкаў. Яны на трыбуне паставілі стэрэа-трубу і цікавілі за немцамі, якія распалажыліся, як дома, пад галінастымі дрэвамі на другім, паўночным беразе Данца. «Фрыцаў» і бяз ніякай «трубы» можна было бачыць праз вакно, бо будыніна стаяла на высокім беразе Данца, а немцы ня вельмі шманалі, што «русіша» за імі сочаць. Яны вылазілі із палатак, займаліся фізарадкай, гулялі ў сьнежкі. Але адзін раз смалянулі із гарматы па будынку. Тады забілі лейтананта й яго франтаву «падругу» нейкую Аксану. Стрлялі немцы й яшчэ адзін раз, але нікога не забілі, а толькі страху і вокны паразьбівалі. Таму і стаяла ў будынку такая халадэча. Каб не акачанець, разведчыкі раскладалі агонь пасярод залі, крыху саграваліся і гасілі, каб немец ня убачыў дым і не смалянуў ізноў. Разведчыкі тут знаходзіліся не пастаянна, а мяняліся. Адзязжурьўшы суткі, а калі крыху болей, разведчык адпраўляўся як-бы на дачу, у Малую Шабялінку.

Язэп Лабач, аддаўшы прынесенае Канькову, спытаў: «Магу я, таварыш палітрук вяртацца ў Шабялінку?»

— Не, таварыш, як цябе?

— Язэп Лабач.

— Не, таварыш Лабач. Ты застанешся тут, а ў Шабялінку пойдзе вунь той вярзіла, Васіль Васільевіч. — І Канькоў паказаў рукой на высокага разведчыка, што толькі што ўлез у залю праз вакно і наблізіўся да агню. Там сядзелі яшчэ два разведчыкі Канькоў паіху пакліка ў іх да сябе і сказаў: «Бярыце прадукты, перакусце і адпраўляйцеся: «Ты, Скварцоў, зьменіш Зайцава ў самаахове, ты Іван Таран, пазнаёміш навічка Лабача з «сьцервай-трубой», а ты, Васіль Васільевіч адпраўляйся на курорт». Толькі цяпер Язэп пазнаў Васіля Васільевіча Васільява, свайго варонежаўскага сябру па няшчасьцю. Ён, бадай, з паўгода не галіўся і ня ўмываўся. Лабач пазнаў яго па ўсьмешцы, нейкай як-бы праз сьлёзы: радаснай, але не да канца радаснай, а з крыўдай...

Васіль быў нечым заклапочаны, стаяў, апусьціўшы галаву, Язэпа ня бачыў, а таму быў заскочаны, калі Язэп сказаў: «Прывітаньне табе, Вася, ад Марусі»

— А браток ты мой!...Юзік? — Васіль кінуўся да Язэпа, схпіў сваімі моцнымі «лапамі» і ледзь не задушыў. Пагутарыч ім ня даў Канькоў. Ён чамусьці неадлюбіваў Васіля, адносіўся да яго груба. І гэты раз таксама бзыкнуў: «Яшчэ пасьпееце аб'ясніцца ў лубошчах. Бяры каністру, калі апарожніцца, і адпраўляйся на курорт. Не брашы, што Канькоў цябе «заездзіў». Калі Канькоў адыйшоўся, Васіль да Язэпа: «Паскудны чалавек.. Ганяе мяне, як таго сабаку. Насілу дабіўся дазволу пайсьці ў Малую Шабялінку, як мы кажам, на курорт. Прабач, я мшу перакусіць і адпраўляцца.»

Каністру разведчыкі адпражнілі хутка. Васіль, перакусіўшы, пачапіў на плячо каністру, паціснуў Язэпу рукі у памкнуўся ісьці, але Язэп застрымаў яго словамі: «Вася, будзь асьцярожны. Па мне стралілі, калі я

ішоў сюды».

— Не бядуй, Юзік. Стрелялі па табе ня «фрыцы», а свае абармоты. Ды не па табе яны стралілі. Гэта разведка пяхоты, што сядзіць у аконах. Яны дрыхлі цэлую ноч дзесь пад кустом, а, каб паказаць свой «гер-раізм» начальству, лупяць, куды папала, вяртаючыся із «разведкі».

Для Лабача гэта было нечаканасьцю. Ды усё-ж ён паўтарыў папярэджаньне і папрасіў Васіля перадаць Грубнікаву яго вінтоўку і сказаць, што ён дабыў сабе нямецкі аўтамат. Язэп не паспеў сказаць, бо да іх ішоў Канькоў. Васіль пасьпешліва пайшоў, а Канькову Язэп пахваліўся «трафеем». Той падкінуў у руках аўтамат, палюбаваўся і павесіў сабе на плячо. Язэп развяў рот, каб запратаставаць, але на фроньце не пратэстуюць. А Канькоў сказаў Язэпу ўзяць ягоную «дзесяцізарадку», што стаяла ў куце. Язэп аддаў Канькову патранташ, поўны патронаў. Да іх падышоў худы чарнявы ўкраінец Іван Таран і сказаў Язэпу: «Пішлі». Таран палез у вакно, а за ім Язэп. Пад сьнежанымі лапамі ялінаў стаяла, нібы вялікая трыбуна, куды па глыбокім сьнягу прыгінаючыся сталі прабірацца Таран і Лабач.

На памосьце «трыбуны» стаяла, прыкрытая яловымі лапамі, «сьцэрва». Нічога «сьцэрвачага» ў ёй не было: у адным канцы трубы-лінза і ў другім, як у біноклі. Ад-рэгулькі глядзелку пад свае вочы і вадзі трубою туды-сюды: лаві «фрыцаў». «Сьцэрва» мела моцныя прыцягальныя лінзы. Першы раз Язэп, злавіўшы «фрыца», ажно адскочыў з перапалоху ад «сьцэрвы»: яму здалася, што немец узабраўся на трыбуну. Іван Таран ажно зарагатаў, бо і сам першы раз перапалохаўся. Яму тады здалася, што немцы кідаюць гранаты. А немцы гулялі ў сьнежкі.

— Добра паводзіцца немцам на Украіне,

— сказаў Язэп. — Ці вы хоць раз шарахнулі па іх? Вунь-жа ў Вялікай Шабялінцы ажно чатыры гаубіцы стаяць, задраўшы жэрлы ў неба?

Таран пакруціў галавою:

— Та дзі там... А воны як шарахнулі па нас, та командзіра і яго фронтову «жінку» на кускі паразывало...» Язэп усміхнуўся сам сабе і спытаў: «Ты даўно цікуеш за «фрыцамі», калі не сакрэт?

— А які туючкі сакрэт? Другі вжэ місяц.

— А бачыў што-небудзь цікавае?

— А шчо цікава. Нічога цікавага.

— Дык чаго-ж вы тут сядзіце, калі бачыце толькі, як «фрыцы» гуляюць у сьнежкі?

— А цэвже нэ мое діло. Вцэ товаришча Цімошэнко діло. І давай цю бalachку закінчым «Балачку» «закінчылі», але яшчэ доўга «балакалі». Праз дзьве гадзіны іх зьмяніў разведчык Ахун Бабай.

Так пачалося Язэпава франтавое жыцьцё.

(Працяг у наступным нумары)

С У М Н А

СЛ. І МУЗЫКА П. НЯДЗЬВЕЦКАГА
АРР. АЎГЕНА МАГАЛІЧА

Tango

Аг-ні-мі стан- цы-я га-рэ-ла,
secco

цятнік напоўніў-ся лядзь-мі. ска-за-ла ты "Гы-дай" нябме-ла,

твоі твар за-лі-ты быў сьлязі-мі. Ня ведаў я, што больш ніколі

чи-бо воуба- чу зтой па-ры, циг-нік у но-чы зынік па-во-лі,

па-гасялі ўзроку фа-на-ры. сум- на калі успомню час ка-

-хань-ня, калі успомню час раста- ня і тва-іх вус-наў

зар. сум- на бяз мэты між людзэй^{блуд-}

Музична партитура першого системного зразка. Вона складається з трьох нотних рядків: верхній рядок — вокальний мелодичний ліній, середній — фортепіано (права рука), нижній — фортепіано (ліва рука). Темпознак 4/4, тональність G мажор.

-ка- ю, шу- не-зна-хаджу на

ГЛЯДЖУ МІЖ ІХ ЦИБЕ ка- ю,

Музична партитура другого системного зразка. Вона складається з трьох нотних рядків: верхній рядок — вокальний мелодичний ліній, середній — фортепіано (права рука), нижній — фортепіано (ліва рука). Темпознак 4/4, тональність G мажор.

халь. Близ змес- ту праходзяць дні

праходзяць

Музична партитура третього системного зразка. Вона складається з трьох нотних рядків: верхній рядок — вокальний мелодичний ліній, середній — фортепіано (права рука), нижній — фортепіано (ліва рука). Темпознак 4/4, тональність G мажор.

но- чь і толькі сьмицца твае во- чь у час беспакой-ных

Музична партитура четвертого системного зразка. Вона складається з трьох нотних рядків: верхній рядок — вокальний мелодичний ліній, середній — фортепіано (права рука), нижній — фортепіано (ліва рука). Темпознак 4/4, тональність G мажор.

мар. заў- тра таке будзе як і

Сянь- ні, ма-ё нл вер-нец-ці ка- хань- не

я го у-жо ня- ма

ДЛЯ ПАУТАРЭННЯ

КАНЕЦ

Разам з нотамі Пётр Нядзьвецкі прыслаў гісторыю стварэння гэтай песні.

«Гэта песня была напісана у Будславе, у 1940 годзе, у час, калі вывозілі нашых людзей у Казахстан. Зь ёю зьвязана наступная гісторыя. Будучы ўдзельнікам беларускага тэатра эстрады, які працаваў пад кіраўніцтвам Міколы Куліковіча, я часта сьпяваў гэтую песню. Аднаго разу падыйшоў да мяне нейкі украінец і папрасіў, каб я яму яе напісаў. Я з прыемнасьцю зрабіў гэта.

Калі ў 1960 г. выйшаў з друку «Песеньнік» М. Куліковіча, я пабачыў у ім маю песню. Відаць, што гэты украінец напісаў яе па-украінску, даў пераклад Н.Арсеньевай, а яна, у сваю чаргу пераклала ў беларускую мову. М.Куліковіч напісаў музыку. Мне было дзіўна, як добра былі выкананыя пераклады.»

Папраўка. У часопісе №1(21), 1993 была надрукавана песня П.Нядзьвецкага «Мара». Словы да яе напісаў паэт Масей Сяднёў.

ЛІСТЫ З БАЦЬКАУЧЫНЫ

«Мы яшчэ сустрэнемся...»

Добры дзень, паважаны Масей Сяднёў! Прывітаньне вам зь Беларусі ад невядомай Яўгеніі Якаўлеўны. Гэты ліст для Вас нечаканы, але высьпяваў ён для мяне недзе з канца 1989 году, калі ў Ліме на апошняй старонцы быў надрукаваны пералік таго, што плянуецца зьмясьціць у штогдыднёвіку ў наступным годзе. Там сярод іншых прозьвішчаў я прачытала: «Вершы паэта-эмігранта М.Сяднёва». І вось памяць вярнула мяне ў далёкі ўжо 1943 год. Час ваенны, а ў маленькай вёсцы на Горадзеншчыне стараньнямі сям'і мясцовага настаўніка працуе беларуская школа. Па загаду тагачасных улад падручнікі даваенныя былі канфіскаваныя, але мы тое-сёе прыхавалі і выучыліся па іх. А чытаць прыходзілася па газэтах. І асноўнай такой чытанкай была «Новая дарога», якая выдавалася ў Беластоку. Вельмі патрэбная была газэта і цікавая. Яе чыталі і дзеці, і дарослыя сяляне. Можа гэта адзіны легальны ў той час сродак інфармацыі, што даходзіў у вёску. Асабліва падабаліся сатырычна-гумарыстычныя творы, якія друкаваліся за подпісам «Шэршань». Мы да гэтага часу ня ведаем, хто быў гэты паэт, але казалі, што нехта тутэйшы, бо вельмі трапна апісваў падзеі, што адбываліся ў нашым Скідзелі. Ну а яго знакамiты «Цар Літар» не страціў, на жаль, сваёй вастрэны і да гэтага часу. Расказвалі, што ў адным доме адпачынку на канцэрце самадзейнасьці выйшаў на сцэну мужчына даволі сталага ўзросту і прачытаў гэты верш, чым вельмі развесяліў прысутных.

Гэта ўсё так, але галоўнае наперадзе. Аднойчы, раскрыўшы чарговы нумар газэты, мы прачыталі вельмі сур'ёзны артыкул.

Загалолак ў памяці не захаваўся, але зьмест і чатыры вершаваныя радкі — назаўсёды.

Калыма ты, Калыма,
Дзіўная планета!
Дванаццаць месяцаў зіма,
Астатняе лета.

Аўтарам гэтага артыкула быў Масей Сяднёў. Уражаньне ад артыкула было вельмі моцнае, бо ў ім ў такой мастацкай форме было апісана тое, аб чым у паўголоса гаварылі дарослыя. Але дзеці на вёсцы рана ўсё ведаюць і добра разумеюць. А геаграфічныя назвы «Калыма», «Салаўкі», «Беламор-канал» насілі злосьнае адценьне.

Лёс вязьня Калымы глыбока крануў дзіцячае сэрца. Масей Сяднёў стаў маім добрым героем у летуценнай казцы пра добро і зло. А дрэнным героем, ворагам стала (ні ў чым не павінная) рака Калыма. І мне трэба было бараніць свайго героя, ратаваць з розных пастак, якія ставіла на яго шляху гэтая рака. На занятках па геаграфіі вочы самі адшуквалі на карце Калыму, да дробязі знаёмыя яе абрысы і пачыналася захапляючая работа ў думках. Было многа прыгод, захапляючых сітуацыяў, але мы заўсёды перамагалі і вярталіся дадому. Я хавала свайго героя ў самых надзейных месцах, дзе сыцішна сама сядзела, калі гулялі зь дзецьмі ў хованкі, такіх гісторыяў было многа, бы ў сучасных «мульціках» пра Воўка і Зайца. Гэта было да 1944 году і пасьяла, каля фронт адкаціўся на захад, калі забралі нашага настаўніка, толькі не ў сьнягі і марозы Калымы, а паслалі пад пякучае сонца ў пяскі Казахстана. Цяпер ужо й яго мне прыходзілася бараніць, уключаць у нашу «каманду». Дзе ў

сапраўднасць быў мой настаўнік, я ведала, а пра Масея Сяднёва — нічога.

Вось у такім даволі ўзрушаным ў дзяцінстве стане я ўвайшла ў дарослае жыццё. Дэсцы ў думках час ад часу паўставалі пытанні: «Дзе цяпер гэты чалавек? Ці выжыў у такой каладцы? Як склаўся ягоны лёс?»

Прайшоў час, адбыліся змены. Трымаю ў руках кніжку ў мяккай вокладцы, надрукаваную на газэтнай паперы. Гэта аповесць Салжынціна «Адзні дзень Івана Дзянісавіча». О,Божа! Там з кожнай старонкі паўставаў вобраз Масея Сяднёва, яго сяброў па няшчасцю, юнакоў і дзяўчат з нашай вёскі, якія ў 1931-1932 гг. «пайшлі ў Расею» да сваіх у пошуках лепшай долі і прапалі нямаведама куды. І тыя-ж даўнія пытанні: «Дзе? Што зь ім? Ці жыве?»

Жыццё склалася так, што прамога дачынення да літаратуры ў мяне не было (мая спецыяльнасць зьвязана з матэматыкай), і я ня вельмі сачыла за тым новым, што зьяўлялася у друку. Але можна зразумець тое, амаль дзіцячае хваляванне ад працтаннага радка ў «Ліме». Першае пытаньне: «Ці гэты М.Сяднёў той самы аўтар артыкула ў «Новай дарозе?». Калі эмігрант, то ў якой краіне жыве?»

Відаць прыйшоў час, каб атрымаць адказы на тыя даўнія заклапочаныя пытанні.

Прыехаў з Амэрыкі прыгожы хлапец з голасам анёла са сваёй маці сп.Юліяй, і засьпяваў, засьпяваў па-беларуску, і так, што раўнадушных не было. Ён зрабіў тое, што не пад сілу цэламу корпусу дыпламатаў, вучоных і др. Ён вярнуў людю Беларусі веру ў прыгажосць, годнасць нашай мовы. Пабачыўшы перадачы канцэрта Данчыка бабуля ў далёкай вёсцы кажа: «Але ж і добра сьпявае гэты арыст! І гаворыць так, як і мы ўсе тут». І ўжо ведае, як адка-

заць чыноўніку, які спрабуе абразіць чалавека за «тутэйшае слова» «Няпраўду, ты, чалавеча, кажаш! Вунь у Амэрыцы нашу мову паважаюць, на ёй так хораша гавораць і сьпяваюць!» І з замілаваньнем усміхнецца і кончыма белай хусцінкі вытрэ губы.

Зьявілася публікацыя ў «Ліме», што сем'я Данчыка і Масея Сяднёва сустракаюцца ў Нью Ёрку. Потым быў матэрыял ў часопісе «Спадчына», а затым і Вашыя артыкулы ў Ліме. І больш сумненняў не было: чалавек знайшоўся, нялёгка лёс яго неяк выправіўся, ён застаўся сынам Беларусі. Ужо недзе летам, уключыўшы праграму «Крок» я ўбачыла на экране ужо немаладога чалавека, чымсьці ўнутрана і нават трохі зьнешне падобнага да майго настаўніка 1943 году, такога свайго, намаляванага калісьці ў маім летуценні, што адразу сэрца падказала: гэта Масей Сяднёў, — што і пацьвердзіла вядучая праграмы. Вы тады працэзілі вершы пра месяц, які выглядае аднекуль. І вось тады я адчпілася ад Вашага вобраза тае Калымы, я яе рэабілітавала. Цяпер я з большай асалодай гляджу на месяц (як калісьці Максім Багдановіч на зорку Вэнэру), асабліва ў час поўня і пасылаю прывітаньне зь Беларусі ў далёкую Амэрыку свайму герою, зь якім калісьці так аднабакова пасябрвала.

Да нас паступова даходзяць весткі аб людзях беларускай эміграцыі, аб іх таленце, адданасьці Беларусі, іх грамадзянскім духу. Гэта нібы жураўліны шнурочак, які ў думках цягнецца на Радзіму, а шлях даўгі і няпросты. І гэта ня проста журавы, а вялікія птахі, якіх калісьці ліхалецьце сарвала з наседжаных гнездаў і раскідала па сьвеце. А яны працягваюць крылы да роднае старонкі, да сваіх калісьці неўзгадаваных недавыхаваных птушанят, каб вярнуць ім памяць, дапамагчы ў цяжкі час. Так ужо

здрылася, што для мяне ў вяршыне гэтага жураўлінага кліна ляціць Масей Сяднёў. Вось такі, можна сказаць, даволі шчаслівы працяг маіх дзіцячых казак, але сум застаецца. Чаму так доўга Вы былі далёка ад нас? Чаму не знайшоў месца на Радзіме, для такіх сыноў? І вось нядаўні Ваш прыезд у Менск яшчэ раз пацьвердзіў, што Вы такі свой, тутэйшы, вельмі патрэбны нашаму грамадзству паэт. Я ўважліва сачыла за вы разам твараў слухачоў на сустрэчы ў Менску, калі вы чыталі свае вершы. Як цёпла і трапятка, асабліва людзі больш сталага ўзросту, успрыямалі карціны жыцця ў слянянскай хаце, басаногая, але заўсёды шчаслівае дзяцінства, самаадданасць маці, жая заўсёды без аглядкі кінецца бараніць сваё дзіця са словамі «Жыжа! Куся!», Не, відаць не памерла Вашая маці, а ўпрасіла Бога захаваць жыццё свайму сыну, калі, як расказваў Сяргей Грахоўскі, з таго вагона вязняў засталася вас толькі трое. А можа ў лесе дапамагалі малітвы тых нягрэшных яшчэ дзетак, у сэрцы якіх трапіла добрае зярнятка, каб прарасло дабро, працавітасць, спачуванне, сумленнасць. З тых вучняў, што вучыў наш настаўнік, выйшлі добрыя спецыялісты, сумленныя людзі: выкладчыкі ВНУ, медыкі, інжынеры, спецыялісты сельскай гаспадаркі. Сёлета мы адзначалі чарговы юбілей гэтай школы. Успаміналі той час, калі «выходзілі ў людзі», тых, хто нас выводзіў і сьвет, хто пакінуў добры сьлед, запаліў агеньчык. Вы былі між нас. Вам таксама будзе цікава ведаць, што на беларускай ніве шумяць каласкі і з Вашага зярнятка. А сяйба ваша шчодрая. Дай, Божа, каб яна як мага даўжэй была поўнай!

Ужо ў многіх прыёмкі душ накіраваны на ўсё лепшае, што даходзіць сюды. Было вельмі прыемна ўвечары каля агню ў пячы пачуць вашае віншаванне з Новым годам,

што перадала беларуская праграма радыё «Свабода». Тады мы выйшлі на вуліцу, паглядзелі ў зімовае неба і даручылі таму-ж месяцу данесці далёкім сябрам падзяку і свае віншаванне, бо ён і над Амэрыкай сьведзіць. А сяброў становіцца ўсё больш. Час, нібы старажытны рэстаўратар, з-пад белых плямаў забыцця, уваскрашае ўсё новыя імёны сыноў і дачок Беларусі. Наша падзяка Наталлі Арсеневай. Гэта: яе малітва «Магутны Божа» мы чыталі ў той школе 1943 г. перад і пасля заняткаў, малітву, якая цяпер прэзэндуе стаць гімнам Беларусі. Яе так прыгожа прасьпяваў Данчык. Гэтыя людзі ў той цяжкі час адчынялі школы, дбалі аб дзецях, каб vyrатаваць дзіцячыя душы, каб яны не ачарствелі, каб вучыліся любіць і ствараць, а не разбураць і ненавідзець. Лёс іх цяжкі, у многіх трагічны, але не дарэмна затрачаны сілы — руць залежанае, зашуміць ніва

Хачу сказаць асобнае слова аб жанчынах — жонках, маці, эмігрантаў, як гэта бачыцца адсюль і, асабліва нізкі паклон, ад Беларусі. Бо заўсёды жанчына стварае тое асяроддзе, дзе нараджаецца выношваецца, захоўваецца, самае надзейнае, вечнае ў чалавеку. Калі-б не Вольга Філіпаўна, то напэўна не было-б такога Масея Сяднёва, а гэта быў-бы іншы чалавек, іншы паэт. А калі-б не спадарыня Юля ці бабця Данчыка, якія на чужой глебе выгадалі такое прыгожае дрэўца, напалі яго водырам зямлі Беларускай, абмылі бэльмі росамі сьвітанкаў пад рэчкай, не прыклалі патрабавальны талент педагогаў, то не атрымалі-б людзі такога багатага ўраджаю, якім так шчодро адорвае іх гэты Богам дадны чалавек. Хачу закончыць ліст словамі надзеі зь песьні Данчыка: «Мы яшчэ сустранемся...»

Я.А.

КАРАЊІ НАШАГА ВДУ

«Я быў сярод свайго народу»

Язэп Сажыч

Недзе за 10 дзён да святакавання 75-гадзіны БНР я вырашыў ехаць у Беларусь, каб разам з сваімі суайчыньнікамі, на Бацькаўшчыне, адзначыць гэты выдатны юбілей. Пэўна, што гэтае рашэнне прыйшло не адразу, я доўга думаў, перабіраў у памяці мінулае, радзіўся з доктарам і, нарэшце, паехаў.

Хаця я ведаў, што мяне будуць сустракаць сваякі і сябры, але я ніколі не спадзяваўся на тое, што адбылося на самой справе. У Менскім аэрапорце мяне спаткала вялікая грамада беларусаў з беларускімі й амэрыканскімі сьцягамі, харугвамі, Пагоняй. Незнаёмыя людзі, даведаўшыся нейкім чынам аб маім прыезьдзе, прыехалі ў аэрапорт, каб прывітацца. Гэта вельмі расчуліла мяне. Пасьля 50 гадоў расстаньня з Радзімай я зноў ступіў на радную землю. Я стаў на калені на ледзь прыкметную сакавіцкую траву і, паколькі я крыху сэнтывентальны, сьлёзы самі паліліся з маіх вачэй. Цяжка перадаць словамі, што я перажыў у той момант...

Час на Бацькаўшчыне ляцеў вельмі хутка. За некалькі дзён да 25 Сакавіка я з большага агледзіў Менск, пабываў у Куратах. Прысутнічаў на паседжаньні Аргкамітэту святакаваньня 25 Сакавіка, дзе абмяркоўваліся дэталі правядзеньня ўрачыстасьці. Калі запыталіся маёй думкі, як лепш правесці святаточную акадэмію, я парадзіў, каб на яе запрасілі як мага болей прадстаўнікоў замежных дзяржаваў. Няхай яны пабачаць, як мы шануем і помнім сваю нацыянальную гісторыю. І сапраўды, на

акадэміі 25 Сакавіка ў філярмоніі прысутнічала некалькі прадстаўнікоў замежных дзяржаваў.

25 Сакавіка 1993 г. я ніколі не забуду. Вечарам, пасьля багатага на ўражаньні дня, мы прыехалі ў Беларускаю Дзяржаўную філярмонію, дзе мусіла адбыцца ўрачыстая акадэмія. Заля філярмоніі была ўжо перапоўненая. Хаця ўсе месцы былі загадзя распісаньня і вольных білетаў не было, многія настойлівыя беларусы ўсё роўна праціснуліся, дзякуючы знаёмым. Таму ў залі не было месца ня толькі, дзе сядзець, але нават і стаяць. Атмасфэра была надзвычайная. Людзі ўвесь час скандыравалі: «Жыве Беларусь! Жыве БНР!» Калі ў антракце перад канцэртам я выйшаў у хол, мяне аркужыла беларуская моладзь. Прасілі, каб я даў ім аўтограф. Я ледзь прабіўся да свайго месца, каб пабачыць канцэрт, у якім прынялі ўдзел багата прафэсійных і самадзейных калектываў.

26 Сакавіка разам зь іншымі беларусамі езьдзіў у Вільню на адкрыцьцё на могільніку Роса помніка братам Луцкевічам. Перад уваходам на могільнік нас сустрэла вялікая група беларусаў. Там я і пабачыўся з сваімі былымі сябрамі-вайскоўцамі. Многія зь іх адбылі 25 гадоў ссылкі ў лягерох, ды і пазьней лёс нямала памагаў іх па сьвеце. Але яны былі гордыя за тую справу, за якую яны змагаліся.

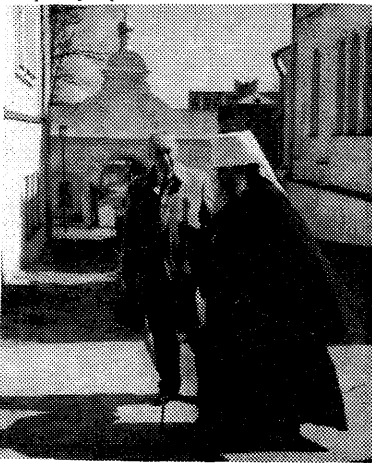
На могільках было вельмі многа народу. Паніхіду па-беларуску адслужылі летувісцкі ксёндз і айцец Надсан. Пасьля надмагілай братоў Луцкевічаў было сказана

некалькі прамоваў. Мне таксама далі слова. Я запрапаанаваў праспяваць «Спі пад курганам герояў». Пасьля мітыngu на могільніку віленскія беларусы запрасілі нас на банкет у рэстаран. На банкеце прысутнічаў мэр г.Вільны і прадстаўнічка ад ўраду. Зноў былі выступленьні і сустрэчы з былымі сябрамі, гутаркі, якія зацягнуліся да позняга вечара. Тады-ж адбылася мая другая гутарка з вайскоўцамі. А першая мая сустрэча з кіраўніцтвам ЗБВ была напярэдадні 25 Сакавіка. Сп. Статкевіч і ягонныя сябры расказвалі, як выглядае справа ў войску. Трэба сказаць, што вымалёўваецца сумная карціна. Міністр абароны Казлоўскі вельмі абьякава ставіцца да беларусізацыі. Афіцыйна ён не павінен падпарадкоўвацца Маскве, але на практыцы адбываецца ўсё наадварот. Ён знаходзіцца пад моцным наглядом Шапашнікава. Па-ранейшаму беларускіх хлапцоў пасылаюць на службу ў іншыя рэспублікі, вядомая Віцебская ды-візія, як і іншыя вайсковыя падраздзяленьні — пад кантролем Масквы. Хаця групы афіцэраў згуртаваньня Беларускіх Вайскоўцаў існуюць і ў Казахстане, і ў Расеі, і ў іншых месцах, але іх становішча яшчэ горшае.

Пасьля наведваньня Менску і Вільні я паехаў ў Баранавічы да свайго пляменьніка, але доўга там не прабываў, бо даведаўся, што у Менску, на плошчы Незалежнасьці склікаецца дэманстрацыя з нагоды прыняцця Вярхоўным Саветам РБ рашэньня аб падтрымцы Расейскага ўраду. Мы прыехалі ў Менск, прыйшлі на плошчу Незалежнасьці, што перад Домам ураду. Было цікава паслухаць выступленьні прадстаўнікоў розных партыяў і канфэсіяў, пабачыць, чым жыве народ. Разам зь іншым маніфэстантамі дачаўкаўся зьяўленьня пасьля сесіі дэпутатаў апазыцыі, якія выступілі перад народам

і паведамлілі аб рашэньні парлямэнту.

Напярэдадні Вялікадня ў мяне адбылося першае спатканьне з мітрапалітам Менскім і Слуцкім Філарэтам. У ходзе нашай гутаркі адбылася дыскусія адносна беларусізацыі беларускай царквы. На маё пытаньне, чаму ў беларускіх цэрквах не чуваць беларускай мовы, Філарэт адказаў, што ня ўсё робіцца так проста. У працэсе беларусізацыі царквы ёсьць нямала перашкод, і нават самі людзі яшчэ не жадаюць богаслужэньня на беларускай мове. Я, як праваслаўны вернік, аўтакефаліст хацеў абмеркаваць праблему нацыяналізацыі царквы. Таму нашая дыскусія насіла востры характар. І ўсё-ж мітрапаліт Філарэт запрасіў мяне на Вялікодны банкет, на які былі запрошаныя і сьвятары, і прадстаўнікі ўраду, і вядомыя беларусы. На жаль, я вымушаны быў адмовіцца ад запрошаньня, бо меў жаданьне спаткаць Вялікдзень у сваім родным Наваградку з родзічамі.

У час сустрэчы з мітрапалітам Філарэтам

Наступнае нашае спатканьне з перша-эрахам Беларускай Праваслаўнай Царквы адбылося пры высвячэньні храму Марыі Магдалены. Я стаяў ў сярэдзіне царквы, але Філарэт заўважыў мяне і, калі выйшаў на амбон, паклікаў да сябе. Я падышоў да яго, мы зь ім пахрыстосаваліся, а пасля ён запрасіў мяне ў алтар. У гэты час людзі сабраліся пайсьці ў хрэстны ход. Філарэт узяў мяне за руку, і мы пайшлі разам з усімі хрэстныміходам. А пасля ў будынку Менскай епархіі адбылося прыняцьцё. Я таксама меў слова, але на гэты раз я ўжо не ўступаў у дыскусію.

На Благавешчаньне я быў у Жыровіцкім манастыры. Народу ў царкве было многа, але пераважна старэйшага ў зросту. Па правую старану ад уваходу стаялі сэмінарысты ў чорнай форме. Яны-ж і сьпявалі па стараславянску. Трэба адзначыць, што партыі сьпеваў былі простыя па выкананьню.

Адной з самых незабыўных маіх паездкаў была паездка ў Наваградак. Мы пад'ехалі да Наваградку днём. Ужо здалёк пабачылі, як на гары з аднаго боку велічэна ўзвышаецца сабор, а з другога выступаюць рэшткі Наваградскага замка.

Наваградак вельмі зьмяніўся з часоў, калі я апошні раз бачыў яго. Няма ўжо тых дарагіх майму сэрцу мясьцінаў, якія не выходзяць з памяці і вядуць у дні маёй маладосці. Усё старое разбурылі, новае набудавалі, і цяжка пазнаць родны мне горад. Нязьменным засталіся толькі, мабыць, Наваградскі замак і Мікалаеўскі сабор. У царкве нічога ня зьмянілася за 50 год. Тут быццам-бы нехта прыпыніў час. А вось вялікая Барыса-Глебаўская царква XII ст. поўнасьцю зьмяніла свой твар. Зараз у ёй вядзецца рэстаўрацыя.

У Мікалаеўскім саборы я быў якраз на Вялікдзень. Успомнілася, як у час вайны я вадзіў сюды сваіх жаўнераў. Памятаю, аднойчы мы выйшлі з царквы, дзе служба вялася па-стараславянску, а дзяўчаткі, якія ішлі наперадзе нас, адразу зашчабяталі па-польску. Мы запыталіся іх: «А што, вы і да Дзевы Марыі па-польску моліцеся?» Дзяўчаты сарамліва сказалі, што яны толькі паміж сабой так гавораць... Праз 50 год выйшаў я з гэтай-жа царквы, а вакол—толькі расейская гаворка. Вось так сітуацыя зьмянілася. Радуе толькі тое, што ў Наваградку ўсе школы ўжо беларускія і нават зрабілі беларускія дзіцячыя садкі. Дай Божа, каб

На радзіме, у Наваградку

будучае пакаленьне пачула ў царкве службу па-беларуску і само загаварыла на роднай мове.

Такая-ж сытуацыя з мовай і ў Лідзе. Хаця аднойчы бачыў па ТБ выступленьне мэра г. Ліды з нагоды нараджэньня стотысячнага жыхара горада. Так вось, ён гаварыў па-беларуску, і гэта была прыемная нечаканасьць. Пабываў я таксама ў Горадні, Слуцку, Любані, аб'ездзіў амаль усю Заходнюю Беларусь. Усюль мяне вельмі добра сустрэлі сваякі і незнаёмыя людзі. Я быў сярод свайго народу і меў мажлівасьць выказаць свае думкі адносна беларускай мовы, беларусізацыі. Пабачыў я як народ наш жыве. Пахадзіў вуліцамі Савецкай, Камсамольскай. (Амаль кожны горад крыху далей ад Менску мае гэтыя вуліцы, таксама як помнікі Леніну). У Салігорску агледзеў, як працуюць беларускія шахцёры. Жудасна стала, калі пабачыў, у якіх умовах, дабываюць яны калійныя солі.

Жанчыны-шахцёркі, якія ўбачылі мяне ў шахце, і, мабыць, вырашылі, што я інспектар, звярнуліся да мяне з просьбай дапамагчы. Яны паказвалі нейкія сьвэрлы, якія закупілі ў Польшчы і якія заржавелі, бо ніхто не дбаў аб інструмэнтах. Паказалі

У час сустрэчы з Васілём Быкавым

дзіраваю страху, зь якой у шахту сьцікае вада... Сэрца балела, калі бачыў тры вялічэзныя гары адходаў, якія узвышаюцца над Салігорскам. Словам, у маёй паездке па Бацькаўшчыне былі ня толькі радасныя хвіліны, але нямала і сумных.

Перад самым ад'ездам зь Беларусі на кватэры дэпутата Голубева адбылося маё спатканьне з Пазьняком, Хадыкам, Трыгубовіч. Яны расказалі мне аб сытуацыі ў Беларусі, прасілі, каб Рада БНР трымалася. Прасілі аб маральнай дапамозе. У час нашай гутаркі я запытаўся, ці гагце БНФ кандыдатаў на пост Прэзыдэнта Беларусі, а таксама ў дэпутаты парлямэнту. Запэўнілі, што такая праца вядзецца, але ёсьць вялікая затрымка з Канстытуцыяй, якую ўсё ніяк ня можа прыняць урад. Словам, размова была цікавай і патрэбнай для ўсіх.

Таксама памятнымі былі сустрэчы з псьменьнікам Васілём Быкавым, міністрам замежных справаў Беларусі Пётрам Краўчанкам, беларускімі дэпутатамі, журналістамі, працаўнікамі радыё і тэлебачаньня. Я вельмі шчаслівы, што збылася мая даўніняя мара наведаць Беларусь. Шкадую толькі, што здзейснілася яна толькі сёньня, а не 10, 15 гадоў назад.

з Янонам Пазьняком

ЧАРНОБЫЛЬСКІ ШЛЯХ

Куды вядзе гэты шлях?

Святлана Белая

Жахлівы сон, прыходзіць да мяне часамі.

Здаецца, іду я вясновым гасынцам

Па зямлі, убранай, як нявеста,

У вэлюм зь белых пялёсткаў яблынь.

Бачу крыніцу, што на сонцы іскрыцца,

І поіць гэтую зямлю.

Бачу цудоўныя кветкі,

што пасагам раскрыліся,

пахваляюцца прыгажосьцю-багаццем.

Хацу сарваць кветку, удыхнуць яе водар.

Напіцца вады студзёнай, наталіць смагу.

Прытуліцца да дрэва і як у дзянішце

Паляецца на аблоках-марах далёка-далёка,

Туды, куды вядзе гэты шлях.

Не рві кветак, —

гаворыць жанчына ў чорнай хустцы.

Ня пей вады, —

папярэджае малады мужчына з галавой сівою.

Не датыкайся да дрэва, —

просіць хлопчык з абліччам анёла.

— Гэта мёртвая зямля, —

тлумачыць яны мне. —

Атручаны яе кветкі, крыніцы і дрэвы. . .

Гэта мёртвая зямля,

хоць на ёй цвятуць краскі,

Гэта мёртвая зямля, хоць штогод яна шчодро

родзіць пладамі.

Гэтая мёртвая зямля, хаця на ёй жывуць людзі.

Але ці жывыя яны на мёртвай зямлі?

Хачу павярнуць назад, вярнуцца, адкуль прыйшла я,

Але шляху назад няма.

Доўгая дарога па прыгожай, але мёртвай зямлі вядзе ў невадомасьць. . .

Прачынаюся з вачыма поўнымі сьлёз.

Божа, няўжо, гэта быў толькі сон?..

26 красавіка споўнілася 7 гадоў ад пачатку нашай агульнай трагедыі.

За гэтыя 7 гадоў мы ўжо дзесяці прывыклі да Чарнобыля, як прывыкаюць да доўгага няспыннага ні на хвіліну болю, які цягнецца месяцамі, гадамі, дзесяцігодзьдзямі.

За гэтыя 7 гадоў, мы нават неяк прымяралі ся да Чарнобыля, як, мабыць, на вайне людзі звыкаюцца з штодзённай смерцю. І самае жахлівае, за гэтыя 7 гадоў мы развучыліся верыць у лепшае. Мы церпім без надзеі на выратаваньне.

Апошні год не прынёс палёгкі. Больш таго, сытуацыя пагоршылася.

«За апошнія год-два ў Беларусі рэзка павялічылася колькасць хворых дзяцей. Узраслі такія захворваньні, як рак шчытападобнай залозы, а таксама пачалі расьці іншыя яе паталёгіі, якія маюць алергічны характар. Ёсьць вялікая колькасць дзяцей, у якіх назіраецца зніжэньне функцыі шчытападобнай залозы. Гэта вынік непаасрэднага ўздзеяньня на дзіцячы арганізм радыяцыі. Назіраецца тэндэнцыя зьменаў у індакрэнай сыстэме ў агульным. Мы сталі часта рэгістраваць у падлеткаў - дзіцячых, зьмены ў яечніках. Сур'ёзнай праблемай зьяўляецца паталёгія страўнікава-кішэчнага тракту. Нашы дзеці ў некаторых раёнах, напрыклад Столінскі р-н, в. Альманы, жывуць ва ўмовах пастаяннага паступленьня нуклідаў у ежу. Калі раней, за 5 гадоў да Чарнобыля мы праапэравалі толькі 7 дзяцей, якія мелі рак шчытападобнай залозы, то сёньня ў нас праапэравана ўжо 200 дзяцей. І кожны дзень мы рэгіструем новых пацыентаў», — казала ў час нашай сустрэчы дырэктар Рэспубліканскага інстытуту радыяцыйнай мэдыцыны Ларыса Астахава.

У гэты-ж час у Беларусі склаліся вялікія цяжкасьці зь мэдычнай, мэдычнай апаратурай і прэпаратамі.

«Не хапае элементарнага: шоўнага матэрыялу, пільчатак. У некаторых выпадках мы перасталі рабіць плянавыя апэрацыі, — дзяліўся сваімі думкамі міністр здрав'аховы Беларусі Васіль Казакou. — Мы робім толькі экстранныя, бо ня маем самых неабходных рэчаў, ня кажучы ўжо пра апаратуру. Нам трэба ў тэрміновым парадку зра-

*біць перасадку 200 нырак, але на сёньня гэ-
та немажліва».*

*«У май шпіталі няма добрага кардыо-
графі. Той, на якім мы зараз працуем, мае
ўжо 12 год. І калі ён, ня дай Божа, зламаецца,
я ня ведаю што мы будзем рабіць,— дзялі-
лася сваімі праблемамі дырэктар дзіцячага
шпіталя №4 Валянтына Стругач.— І такая сы-
туацыя ня толькі ў май клініцы. Усю Бела-
русь трэба лічыць зонай павышанай увагі».*

Дзе шукаць ратунку? Хто возьме гэты
боль і верне надзею нашым дзецям? 7 га-
доў мы старанна чакалі на дапамогу: ад
Масквы, ад ураду, ад замежных краінаў.
Надзеі споўніліся напалову. Ці трэба чакаць
яшчэ?

І сакавіка 1993 году, у Менску паміж
дзіцячым шпіталем №4, Рэспубліканскім
інстытутам мэдычнай радыяцыі і дзіцячым
шпіталем г.Пітсбургу (ЗША) была падпісана
спэцыяльная праграма аб супрацоўніцтве
і дапамозе. Згодна ёй амерыканскі ўрад
выдзеліў для Беларусі 270 тысяч даляраў,
якія будуць выкарыстаны на абсталяваньне
сучаснай мэдычнай лябараторыі, укамплек-
таваньне мэдычнай бібліятэкі, усталяваньне
сатылітнай сувязі з мэдычнай бібліятэкай
Вашынгтона, абмену спецыялістаў і паездкі
у Беларусь амерыканскіх кансультантаў.
Таксама амерыканскі ўрад перадаць для
гэтых мэдычных устаноў камп'ютэры, фак-
сы, іншую оргтэхніку, якая неаходная для
апаратыўнай працы мэдпэрсаналу.

Падпісаньне гэтай праграмы—гэта не
падарунак лёсу з боку Амерыкі, а свяд-
чаньне таго, што толькі сумесны намагань-
ні змогуць дапамагчы нам. Толькі мы самі,
толькі праз саміх сябе, толькі аб'яднаўшыся,
мы зможам выйсьці на шлях выратаваньня.

Па шчасьлівай акалічнасьці сярод лю-
дзей, якія спрыялі падпісаньню гэтай пра-
грамы была беларуска, доктар Марыя Дэм-
ковіч. Паляшучка, з Мотэля, яна скончыла
Познанскую мэдычную акадэмію, праца-
вала дзіцячым доктарам у Польшчы, а пазь-
ней у г. Пітсбургу. У Пітсбургу доктар Ма-
рыя Дэмковіч і пазнаёмілася з вядучым
спэцыялістам дзіцячага шпіталя, прафэса-
рам педыятрыі, дырэктарам адзелу эн-
дакрыналёгіі, метабалізму і дыябету док-

тарам Томасам Фолі. Доктар Фолі, такі-ж
альтэруіст як і доктар Марыя, прысьвяціў
20 год працы праекту «Надзея» ("Hope"), які
аказвае дапамогу краінам Эўропы. Чарно-
быльская трагедыя настолькі ўсхвалявала
яго, што ён напісаў верш «Чарнобыль», у
якім ёсьць такія радкі:

*....Якія пакуты людзям,
Іх сям'ям, сябрам, дзецям, родным
Нясучэ дэкады наступных гадоў.*

*Ці будзе лейкімія і рак чорнай плямай заўсёды
Ці будуць яны жыць у міры і шчасьці ізноў.*

(Пераклад з ангельскай мовы)

Доктар Фолі добра разумеў, якія вынікі
могуць чакаць беларускі народ пасьяя ка-
тастрофы. У свой час яму давялося выву-
чаць гісторыі хваробаў дзяцей, якія нара-
дзіліся пасьяя іспытаў атамнай бомбы ў
штатах Нявада й Юта. Які мэдык ён прадуцваў
страшэнныя вынікі Чарнобыльскага выбуху,
аб чым і пісаў у сваім вершы.

Доктар Марыя ведала, што доктар Фолі,
працуючы ў рамках праграмы «Надзея», езь-
дзіць у Польшчу, дзе выступае з лекцыямі
ў шпіталях. Аднойчы яна сказала яму: «То-
мас, ты езьдзіш у Польшчу, якая вельмі блізка
ад Беларусі. Чаму-б табе не заехаць у
Беларусь і не паглядзець, што робіцца ў
шпіталях, якая дапамога патрэбна».

«Чаму не,— адказаў доктар Фолі,— аба-
вязкова зраблю гэта».

Пасьяя наведваньня летам 1992 году бел-
ларускіх шпіталюў, дзе ён вачыма спецыя-
ліста пабачыў усю катастрофічнасьць стан-
овішча, адсутнасьць элементарных рэчаў,
безь якіх немажліва дыягностыка і лячэньне
ракавых пухлінаў, доктар Фолі сказаў Ма-
рыя Дэмковіч: «Трэба дапамагчы Беларусі.
Неабходна шукаць дапамогу ад афіцыйных
уладаў і амерыканскага ўраду, бо тая гумані-
тарная дапамога, тая мэдыцына, якую ты
зьбіраеш па шпіталях і перасылаеш праз
беларусаў ў Беларусь (доктар Марыя к гэ-
таму часу пераслала на Бацькаўшчыну на
100.000 даляраў мэдыцыны)—гэта ня выхад
з становішча».

Дапамогу ад амерыканскага ўраду ат-
рымоувалі многія народы Эўропы. У Пітс-
бургскі ўніверсітэт, дзіцячы шпіталь прыяз-
джалі на перападрыхтоўку і вучобу мэдыкі
з Расеі, Украіны, Польшчы, іншых краінаў

былога СССР. Амэрыканска-Інтэрнацыянальны Саюз Здароўя (АІСЗ) падпісаў спецыяльныя праграмы аб супрацоўніцтве з Арменіяй, Грузіяй, Кіргізіяй, Расеяй, Украінай, Узбекістанам і г.д. і выдзеліў на кожны праэкт па \$300.000 на першыя 12 месяцаў. Беларусь-жа была забыта.

Томас Фолі звярнуўся ў АІСЗ з просьбай уключыць Беларусь ва ўрадавую праграму дапамогі (шпіталь-шпіталю), якая дапамагла-б ажыццявіць супрацоўніцтва паміж амэрыканскімі і беларускімі мэдычнымі ўстановамі. Тым больш, што кантакты зь беларускімі шпіталямі былі ўжо наладжаныя. У кастрычніку 1991 году Пітсбургскі дзіцячы шпіталь наведалі 4 беларускія дактары з Рэспубліканскага інстытуту мэдычнай радыяцыі На працягу месяца яны ня толькі знаёміліся з навіейшымі дасягненьнямі амэрыканскай мэдыцыны ў галіне лячэньня захворваньняў ракавых пухлінаў, але і навязалі лучнасьць з дактарамі, а таксама падпісалі мемарандум паразуменья паміж дзьвюма істытуцыямі: Пітсбургскім дзіцячым шпіталем і Рэспубліканскім інстытутам мэдычнай радыяцыі.

У сваім звароце да АІСЗ доктар Фолі пісаў, што Беларусі неабходная фінансавая дапамога для набыцьця шпітальнага абсталяваньня, павялічэньня бібліятэчнага фонду навіейшай мэдычнаскай літаратурай, ажыццяўленьня праграмаў па дасьледваньню, адукацыі, пабудовы новага дзіцячага шпіталю. Пэўна, разьлічваючы, што АІСЗ выдзеліць фонды на поўнае пакрыцьцё гэтай праграмы, было цяжка. Па сьціплых падліках яе ажыццяўленьне патрабуе мінімум 2.000 млн. даляраў. Але калі-б АІСЗ апрабавала зварот, для адшуканьня дадатковых фондаў можна было звяртацца да прыватных арганізацыяў і фундацыяў.

19 кастрычніка 1992 году ад Джэмса Сміта, выканаўчага дырэктара АІСЗ, прыйшоў адказ: «...Наш фонд ужо размеркаваны, хаця мы можам дазволіць зрабіць 5 дадатковых размеркаваньняў. Як і ў выпадку першых 11 размеркаваньняў, прэрэзтэт будзе адданы ў рэспубліку былога СССР, прыкладам Беларусь, зь якой яшчэ няма супрацоўніцтва».

Быць або не быць партнёрству паміж амэрыканскай і беларускай мэдычнымі ўста-

новамі залежала ад рашэньня АІСЗ, якое пасля мусіў зацьвердзіць Дзяржаўны дэпартамент ЗША. Доктар Марыя звярнулася да беларусаў, што жывуць ў Амэрыцы з просьбай пісаць лісты да кангрэсменаў, сэнатараў свайго штату, каб тыя падтрымалі праграму.

«Я п'шу гэты ліст у парадку просьбы ў аказаныя дапамогі ў зьдзяйсненьні партнёрства паміж Дзіцячым шпіталем Пітсбурга і дзіцячым шпіталем №4 г. Менску, Рэспубліканскім інстытутам мэдычнай радыяцыі. Дапамога амерыканцаў у раньняй дыягностыцы раку шчытападобнай залозы можа паменшыць ракуты і захавае жыцьцё дзяцей, якія апынуліся пад узьдзеяннем радыяцыйнага пасьяля Чарнобыльскай аварыі... У Амэрыцы існуе 10 аналягічных праграмаў для былога СССР, але не адна для Беларусі. Калі ласка, дапамажыце нам апрабавач гэтую праграму праз дырэктара Сміта»,—пісала доктар Марыя да кангрэсмена Р. Сенторуна.

Янка Ханенка, старшыня культурна-асьветніцкага цэнтру «Полацак», таксама падключыўся да гэтай працы. Беларусы звярталіся да амэрыканскіх палітыкаў, працаўнікоў Белага Дому, а таксама да дырэктара АІСЗ Сміта, якога літаральна засыпалі лістамі, факсамі, тэлефоннымі званкамі.

Гэтая сумесная стараньні дапамаглі. Арганізацыя АІСЗ апрабавала праграму для Беларусі. 1 сакавіка 1993 году група амэрыканскіх мэдыкаў, сярод якіх былі Томас Фолі і Марыя Дэмковіч, падпісалі дагавор аб супрацоўніцтве.

3 19 красавіка па 2 травеня, у рамках гэтай праграмы ў Пітсбургскім дзіцячым шпіталі знаходзілася 8 беларускіх дактароў на чале з міністрам аховы здароўя Рэспублікі Беларусь Васілём Казакowym

На працягу двух тыдняў ішлі перамовы аб супрацоўніцтве паміж інстытуцыямі, а таксама аб сумеснай працы ў галінах мэдычнай генэтыкі, вивучэньня гама-камэры, дзіцячай алергіі. Беларускія дактары выступалі перад сваімі амэрыканскімі калегамі з дакладамі, лекцыямі, каб найбольш адлюстравач карціну Чарнобыльскай трагедыі.

—Мэта нашай паездкі,—казаў у час нашай гутаркі міністр здравьааховы Васіль Казакoў,—была напоўніць рэальным зьмес-

там супрацоўніцтва паміж Беларускім мэдычным інстытутам і Пітсбургскім універсітэтам, паміж Пітсбургскім дзіцячым шпіталем і клінічным шпіталем №4 у Менску, а таксама рашыць пытаньне арганізацыі сумеснай працы паміж Інстытутам радыяцыйнай мэдыцыні і кафедрой педыятрыі Пітсбургскага ўніверсітэту. Я лічу, што ўсе задачы, якія стаялі перад намі ў агульным выкананьні. Мы падпісалі пратакол пагадненьня аб супрацоўніцтве, адзін экзэмпляр якога будзе накіраваны ва Усеамерыканскую Асацыяцыю Здароўя. А тая ў сваю чаргу перададзь яго ў Амэрыканскі сэнат для рашэньня фінансаванага пытаньня. Амэрыканцы разьлічваюць, што падпісаньне дагавору дазволіць прыцягнуць увагу амэрыканскіх уладаў па вызьленьню дадатковай сумы за кошт Амэрыканскай Асацыяцыі Здароўя. І па другое, яны разьлічваюць здабыць гуманітарную дапамогу за кошт прадстаўнікаў фармацэптычных і іншых карпарацыяў. Думаю, што гэтае супрацоўніцтва будзе працягвацца і ў наступныя гады. Таксама з Амэрыканскім цэнтрам здароўя мы распрацавалі сумесную праграму па вывучэньню паталёгіі шчытападобнай залозы. Яна разьлічаная ня менш чым на 30 гадоў. Будзем распрацоўваць і сумесную праграму па вывучэньню дыябету, які зараз стаў вельмі пашыранай хваробай у Беларусі. Толькі аб'яднаўшы нашыя агульныя намаганьні, мы зможам нечага дасягнуць.

Ларыса Астахава, дырэктар Рэспубліканскага інстытуту па радыяцыйнай мэдыцыне, два гады назад у складзе групы беларускіх дактароў наведала Пітсбург і падпісала дэкларацыю паразуменьня паміж Рэспубліканскім інстытутам па радыяцыйнай мэдыцыне і дзіцячым шпіталем г. Пітсбурга. Пытаюся, якія зьмены адбыліся ў яе інстытуце за гэтыя два гады.

— На жаль, гаворыць яна, — наш інстытут разьвіваецца павольна. Мы атрымалі некаторую апаратуру, у нас зьявілася ня мала добрых спэцыялістаў, якія вучаць іншых. Ствараецца цэнтр пацётнаў шчытападобнай залозы, прадаў ён пакуль што дрэнна абсталяваны. Мы маем ультразвукавыя апараты ў раёнах з павышаным утрыманьнем радыяцыі, якія дазваляюць выя-

віць дзяцей з паталёгіяй. Стаў на ногі наш спэцыялізаваны дыспансер. Ён мае тры выяздныя брыгады, якія выязджаюць у раёны й абслугоўваюць дарослых і дзяцей. Функцыянуе такі дыспансер у Гомелі. Таксама нашыя філіялы працуюць у Гомелі і Магілёве. Але ўсё гэта вельмі мала, гэта кропля ў моры.

Міжнародная грамадзкасьць яшчэ поўнасьцю не асэнсавала таго, што адбылося на самой справе ў Беларусі. Навукоўцы ўсяго сусьвету мусяць аб'ядноўвацца. Настала неабходнасьць у стварэньні міжнароднага мэдычнага цэнтру ў Беларусі, які ня толькі аказваў-бы дапамогу хворым, але й арганізоўваў на сучасным узроўні дасьледаваньне насельніцтва. У стварэньні такога цэнтру павінны прыняць удзел усе: і урад, і бізьнэсмэны, і мэдыкі, і эміграцыя. Толькі тады мы зможам нечага дабіцца, пераадолець нашу трагедыю. Кожны з нас мусяць унесць сваю лепту.

— Якую дапамогу вам можа прынесці эміграцыя? — запытаўся Янка Ханенка ў час нашай сустрэчы зь беларускімі дактарамі.

— Тая замежная дапамога, якая ідзе ў Беларусь, — гаворыць Васіль Казакіў і рэктар Беларускага мэдычнага інстытуту Аляксей Кубарка, — нажаль, разрозненая. Але ёсьць адна мэта, якую мы мусім пачынаць рабіць ужо сёньня. Мы павінны зьмяніць сыстэму падрыхтоўкі дактароў, падняць узровень іх навучаньня. Нашыя мэдыкі мусяць выйсці на сусьветны ўзровень. І тут нам патрэбная дапамога. Мы мусім стварыць навучную базу. А база ўпіраецца ў абсталяваньне, мэдычныя прэпараты. Я ведаю, што Вы, беларуская эміграцыя, зьбіраеце мэдыцыну. Але няхай вы зьбіраеце мэдыцыны на мільён даляраў, мы яе ўсё роўна праядзім, яе ня будзе. Калі-б вы аказалі нам дапамогу ў фарміраваньні навуковай базы, то гэта была рэальная дапамога эміграцыі ў падрыхтоўцы кадраў. Па-другое, хацеў-бы вас прасіць, каб вы падшукалі нам партнэраў, каб стварыць сумеснае прадпрыемства ў галіне фармакалёгіі, зборкі мэдычнай апаратуры. Таксама ў нас ёсьць цікавыя распрацоўкі, якія маглі-б зацікавіць замежных партнэраў, напрыклад, у галіне стаматалёгіі, плястыч-

най аперацыі, фізіялёгіі, хірургіі. Таксама мы просім эміграцыю дапамагчы нам наладзіць сувязі з амерыканскімі бізнессэмамі. Калі-б вы маглі такую праграму падняць, то зрабілі вялікую справу. Мы musim думаць пра будучае, закладваць асновы заўтрашняга дня.

І закладваць гэтыя асновы мы musim усе разам. Толькі тады, калі кожны адчуе Чарнобыль, як свой асабісты боль, мы зможам выбрацца зь яго, знайсці ратунак.

—Сёння ў Амэрыцы, — кажа Ларыса Астахава, — стала вастрай адчувацца праблема Чарнобыля. У Пітсбургу зьявіліся новыя інтузіясты, і яны, як спецыялісты, могуць лягчы пераканаць амерыканскую грамадзкасць у нашай праваце. Адчуваецца, што тут ўсе хварэюць нашай хваробай. І каб такія ўзаемаадносіны, такое жаданьне дапамагчы былі ўсюль, наша справа пачала рушыцца.

—Ці ёсць будучыня ў гэтай праграмы? — запыталіся мы ў Томаса Фолі.

—Будучыня мае быць добрай. Мы маем урадавую падтрымку на гэты год і спадзяем-

ся атрымаць яе ў наступныя гады. Але мы musim шукаць і дадатковыя фонды, бо праблема ў вельмі многа, і ўсе іх трэба вырашаць сёння, бо заўтра будзе ўжо позна.

Будучыня Беларусі ў нашых руках. Кожны з нас musim несці гэтую дапамогу сваёй сьцяжынкай. Адны, як міністр здравваховы Васіль Казакоў, які на свой страх і рызыка вывез усіх дзяцей з Слаўгарадзкага, Чэрыкаўскага раёнаў, у той час, калі гэта была яшчэ так званая чыстая зона, — праз уласную адказнасць і непасрэдны ўдзел у падзеях, другія, як доктар Фолі, дырэктар дзіцячага шпітала г.Пітсбурга Вільям Доналдсон, доктар Марыя Дэмковіч, праз наладжаньне сумеснай праграмы, трэція, як сьвятар Пол Мур, беларуская эміграцыя, праз збор мэдыцыны й адпраўкі яе ў Беларусь. Дарогі кожнага з нас musim зьліцца ў адзіны шлях, які вывядзе нашу Беларусь з Чарнобыльскага пеклу.

Іншага шляху ў нас проста няма. Доўгая дарога па прыгожай, яшчэ нямертвай зямлі вядзе да ратунку.

Заўтра будзе ўжо позна.

У час сустрэчы кліўлендцаў зь беларускімі дактарамі. Зьлева направа сядзяць: Вацлава Вярбоўская, Васіль Казакоў, Марыя Дэмковіч, Аляксей Кубарка Стаяць Янка Ханенка, Васіль Ягаўдзік.

З ЖЫЦЦЯ ЭМІГРАЦЫІ

Хроніка нашага жыцця

Хрыстос ўзваскрэс! Віталіся прыхажане парафіі Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўлендзе, а пасля сьв. Літургіі пайшлі ў царкоўную залю, дзе стаялі сьвяточныя кошкі, прыкрытыя вышыванымі ручнікмі, каб асьвятшы іх. Пасьля таго, як а. Міхась Страпко асьвяціў сьвяцінкі, многія засталіся для разгаўленьня. Супольнае разгаўленьне было пачата ў парафіі гадоў 15 назад і стала ўжо традыцыйным. Асьвятгішчы пасху заселі за супольны стол, а двадзеці асьвячоначых прысмакаў забыліся на стомленасць. За сярбоўскай гутаркай прасядзелі да сьвятанья.

У нядзелю, 2 травня, адбылося вясельле Любы Блізньок і Валодзі Сьрбівіча. Люба прыехала 4 гады назад зь Беласточны ў Кліўленд і адразу ўключылася ў жыццё нашае беларускае калёні. Маючы прыгожы голас Люба стала сьпяваць ў царкоўным хоры і жаночым ансамблі «Васілёк». Валодзя, нарадзіўся ў Бэльгіі, пасля пераехаў з бацькамі ў Кліўленд, закончыў мастацкую школу. У залі «Полацака» адбылося прыняццё, на якое сабраліся беларусы, каб пажадаць маладым усяго найлепшага ў жыцці. Прыняццё было зроблена па ўсіх беларускіх абрадах: з добрай закускай, жартамі, танцамі і прыгожымі беларускімі песьнямі, якія сьпявалі разам з Любай пад акампанімент акардэаніста Федзі Паўлаўца жанчыны з ансамбля «Васілёк».

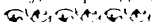

Гасьцямі «Полацака» 2 травня былі Язэп Сажыч, старшыня Рады БНР, Пол Мур, сьвятар, Паўла Данейка, адзін з стваральнікаў Незалежнага сацыяльна-эканамічнага і палітычнага інстытуту.

Язэп Сажыч, які прыехаў ў Кліўленд, неўзабаве пасля наведваньня Беларусі, дзе сьвяткаваў 75-годзьдзе абвешчання БНР падзяліўся сваімі ўражаннямі ад паездкі, расказаў некалькі эпизодаў з сваёй вандроўкі, адказаў на пытаньні, паказаў здымкі.

Пол Мур, які сістэматычна езьдзіць у Беларусь з гуманітарным грузам, расказаў аб праблемах беларускіх шпітальёў, аб тым, якая дапамога патрабуецца Беларусі сёньня. 23 травня Пол Мур едзе зноў, 33 раз у Беларусь і вязе 12000 тон харчаваньня і больш за 100 тон мэдыкамэнтаў. Для суправаджэньня грузаў, для размеркаваньня іх па абласьцях і раёнах Беларусі неабходны дапаможцы. Янка Раковіч і Алесь Міраеўскі згадзіліся паехаць разам з Полам Мурам, каб дапамагчы яму ў дастаўцы грузаў.

Паўла Данейка прыехаў у ЗША на запрашэньне саюзу амэрыканскіх бізнэсовых арганізацыяў, для месячнай вучобы на арганізацыі малага бізнэсу. Паколькі П. Данейка ёсьць адным з арганізатараў Аб'яднанай дэмакратычнай партыі Беларусі, ён пазнаёміў кліўлендаўцаў з праграмай і дзейнасьцю партыі, а таксама расказаў, як праходзіць на Бацькаўшчына прыватызцыя.

Часовы павераны Рэспублікі Беларусь ў Вашынгтоне Сяргей Мартынаў паведаміў, што атрымаў паведамленьне, што Прэзыдэнт ЗША Б. Клінтан хоча запрасіць у Белы Дом Прэзыдэнта Рэспублікі Беларусь Станіслава Шушкевіча. Пачатая дыскусія аб вызначэньні даты прыезду, праграмы нарадаў, цырымоніі прыняцця. Праўдападобна, што Станіслаў Шушкевіч прыедзе ў ЗША ў кастрычніку-пачатку лістапада гэтага году і ня выключана, што наведае Кліўленд, наш «Полацак».

Piotr mistrz Apostołów. Paniel
 tajemnic niebieskich świadomiec
 Błogosławiona para której są

zmaragdy. Jędrzej błogosławiony wstykię. Piotr ma klucze wstykię świata
 i paechn. Wmiesz niebiel. Wawrzycie ił prawdy. Jansa wstykię świata